

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Konsocialismus jako možné řešení konfliktů v
segmentovaných společnostech: případ Libanonu
a Severního Irsku**

Kateřina Klevarová

Konzultant: PhDr. Ondřej Ditrych

Praha 2010

PROHLÁŠENÍ

Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Konsocialismus jako možné řešení konfliktů v segmentovaných společnostech: případ Libanonu a Severního Irsku** zpracovala samostatně a vyznačila jsem v ní veškeré použité zdroje informací. Zároveň souhlasím s tím, aby byla práce zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze, 10. ledna 2010

Kateřina Klevarová

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

KLEVAROVÁ, Kateřina. *Konsocialismus jako možné řešení konfliktů v segmentovaných společnostech: případ Libanonu a Severního Irsku.* Diplomová práce, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Praha 2010. 127 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ondřej Ditrych.

ANOTACE

Diplomová práce „Konsocialismus jako možné řešení konfliktů v segmentovaných společnostech: případ Libanonu a Severního Irsku“ pojednává o vhodnosti využití konsociačního modelu v zemích a regionech, kde v minulosti docházelo ke konfliktům mezi segmenty. Autorka prostřednictvím srovnávací případové analýzy Libanonu a Severního Irsku poukazuje na nedostatečnosti systému a rozšiřuje teorii o podmínky, které přispívají k implementaci systému v rozdělených společnostech.

Výsledkem studie je zjištění, že konsocialismus je vhodný způsob politického uspořádání v konfliktních oblastech jako je Libanon a Severní Irsko. Při zavádění režimu hrají důležitou roli vnější aktéři, kteří mohou přispět k jeho úspěšné implementaci. Je však třeba brát v úvahu dynamiku politického systému, která je rigidní a lze tedy očekávat, že vzhledem k proměnlivému charakteru skupinových identit bude režim časem vyžadovat určité modifikace.

ABSTRACT

The Master's thesis "Consociationalism as a Possible Solution of Conflicts in Segmented Societies: The Case of Lebanon and Northern Ireland" deals with suitability of consociational model in fragmented societies. By means of the comparative studies of Lebanon and Northern Ireland the author considered possibility to apply the system in countries or regions, which experienced long-lasting internal conflict or civil war.

The conclusion of the essay is that consociational model is a possible solution of conflicts in segmented societies. However the analysis of the peace process in both cases revealed the importance of external factors, which can contribute to the final implementation of the model. The link between collective identities and interests revealed the requirement of sufficient motivation for elite to engage in power sharing and to take the tough decisions conducive to inter-ethnic political accommodation. This pressure

should come in the form of coercive external forces. However, it is necessary to consider the dynamics of the system, which is rigid and it will need certain modifications in the future.

KLÍČOVÁ SLOVA

konsociační demokracie, Arend Lijphart, Libanon, Severní Irsko, Taifská dohoda, Sunningdaleská dohoda, Velkopáteční dohoda, mírový proces, kolektivní identity, politický systém, mezinárodní kontext, řešení konfliktů

KEYWORDS

consociational democracy, Arend Lijphart, Lebanon, Northern Ireland, Taif Agreement, Sunningdale Agreement, Belfast Agreement, peace process, collective identities, political system, international context, conflict resolution

Děkuji PhDr. Ondřeji Ditrychovi za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytoval a PaedDr. Marii Pešové, CSc. za gramatickou korekturu.

OSNOVA

Úvod.....	8
1. Model konsociační demokracie.....	15
1.1 Vymezení modelu konsociační demokracie podle Arenda Lijpharta.....	15
1.2 Konsocionalismus a následná debata.....	19
1.3 Konstruktivistická východiska při zkoumání konsocionalismu.....	22
1.3.1 Předurčení versus sebeurčení skupin.....	22
1.3.2 Vliv skupinových identit a zájmů na implementaci modelu.....	25
2. Konsocionalismus v Libanonu.....	29
2.1 Skladba a charakteristika libanonské společnosti.....	30
2.1.1 Náboženská skladba obyvatelstva a její vývoj.....	31
2.1.2 Charakteristika společnosti.....	32
2.2 Politický systém první republiky a příčiny občanské války.....	34
2.2.1 Vznik státu Libanon a politické uspořádání v letech 1926 – 1943.....	35
2.2.2 Národní dohoda 1943 a konsociační prvky politického systému první republiky.....	37
2.2.3 Vnější zdroje politické nestability.....	40
2.2.4 Vnitřní příčiny politické nestability a zhroutení systému.....	42
2.3 Mírový proces.....	45
2.3.1 Libanonská společnost během válečného konfliktu.....	45
2.3.2 Mírové iniciativy v letech 1975-1988.....	47
2.3.3 Cesta k Taifské dohodě.....	50
2.4 Vnější vlivy na vývoj konfliktu a implementaci mírové dohody.....	50
2.4.1 Izrael a občanská válka v Libanonu.....	51
2.4.2 Vliv Sýrie na průběh konfliktu a mírový proces.....	53
2.4.3 Iniciativa Ligy arabských států a konference v Taifu.....	54
2.5 Taifská dohoda a budoucnost libanonského konsocionalismu.....	56
2.5.1 Úprava konsociačních principů po přijetí Taifské dohody.....	56
2.5.2 Další změny plynoucí z Taifské dohody.....	58
2.5.3 Přijetí Taifské dohody a následující vývoj.....	59
3. Konsocionalismus v Severním Irsku.....	62
3.1 Charakteristika severoirské společnosti a kořeny konfliktu.....	63

3.1.1	<i>Vývoj náboženské skladby obyvatelstva.....</i>	63
3.1.2	<i>Vývoj etnické skladby obyvatelstva .....</i>	63
3.1.3	<i>Politická a kulturní charakteristika protestantského a katolického tábora.....</i>	66
3.2	<i>Příčiny a průběh současného konfliktu v Severním Irsku.....</i>	68
3.2.1	<i>Politické uspořádání Severního Irska po rozdělení irského ostrova.....</i>	69
3.2.2	<i>Britská intervence a pád politického systému většinové demokracie.....</i>	70
3.2.3	<i>Severoírské polovojenské organizace a jejich cíle.....</i>	72
3.3	<i>Mírový proces.....</i>	75
3.3.1	<i>Sunningdaleská dohoda 1973.....</i>	76
3.3.2	<i>Selhání prvního pokusu o nastolení systému sdílené moci.....</i>	78
3.3.3	<i>Anglo-irská dohoda 1985.....</i>	81
3.3.4	<i>Cesta k Velkopáteční dohodě.....</i>	84
3.4	<i>Vnější vlivy na mírový proces.....</i>	86
3.4.1	<i>Velká Británie a mírový proces v Severním Irsku.....</i>	88
3.4.2	<i>Irský kontext konfliktu a mírového procesu.....</i>	92
3.4.3	<i>Mezinárodní dimenze mírového procesu.....</i>	97
3.5	<i>Analýza Velkopáteční dohody v kontextu konsociační demokracie.....</i>	100
3.5.1	<i>Nástin struktury dokumentu.....</i>	100
3.5.2	<i>Konsociační prvky Velkopáteční dohody.....</i>	103
2.5.3	<i>Přijetí Velkopáteční dohody a následující vývoj.....</i>	105
4.	Srovnání konsocionalismu v Libanonu a v Severním Irsku	109
4.1	<i>Lijphartovy podmínky úspěšného fungování konsociační demokracie.....</i>	110
4.2	<i>Role zájmů a skupinových identit.....</i>	114
4.3	<i>Vnější vlivy na mírový proces .....</i>	116
4.4	<i>Rigidita konsociačního modelu.....</i>	119
	Závěr.....	122
	Summary.....	126
	Seznam použitých zdrojů.....	128
	Přílohy	

Úvod

Tématem mé diplomové práce je "Konsocialismus jako možné řešení konfliktů v segmentovaných společnostech: případ Libanonu a Severního Irsku". Mým cílem je pomocí komparativní případové analýzy Libanonu a Severního Irsku posoudit vhodnost tohoto modelu při řešení konfliktů v rozdělených společnostech. Rozborem mírového procesu se pokusím zodpovědět otázku, zda je konsocialismus skutečně vhodným, efektivním a dlouhodobým řešením vnitřních konfliktů v segmentovaných společnostech jako je Libanon nebo Severní Irsko. Dovolím si vyslovit hypotézu, že konsociační demokracie je efektivní, avšak pouze dočasné řešení vnitrostátních konfliktů. Časem by mělo docházet k modifikaci systému sdílení moci tak, aby byl schopen reflektovat měnící se charakter segmentů společnosti. V důsledku rigidity tohoto režimu se může stát zdrojem násilností a přivést tak společnost na pokraj další vnitropolitické krize.

Ve své práci se pokusím prostřednictvím srovnání vysvětlit nejen podobnosti, ale i rozdíly v uplatňování konsociačního modelu v Severním Irsku a v Libanonu. Účelem je upozornit na slabé stránky systému, které jsou oběma případům společné a posoudit vhodnost využití konsocialismu v segmentovaných společnostech. V obou případech budu nejdříve vycházet z klasických Lijphartových podmínek, které podle autora teorie konsociační demokracie přispívají k úspěšnému fungování modelu a případně je doplním o vlastní poznatky.

Teoretická východiska

Analytickým rámcem práce bude model konsociační demokracie, jak ji stanovil nizozemský politolog Arend Lijphart. Konsociační demokracie (konsocialismus) je podle jeho pojetí formou politického uspořádání, která zajišťuje jednotlivým segmentům společnosti zastoupení ve státních institucích, čímž zamezuje jejich vyloučení z rozhodovacího procesu. Lijphart ve své studii z roku 1980 „*Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*“¹ uvádí, že politické uspořádání, vycházející ze zásad konsociační demokracie, může zaručit stabilní fungování politického systému v rozdělených společnostech. Pro její úspěšné uplatnění však musí existovat příhodné podmínky, kterými jsou zejména vícečetná rovnováha sil mezi subkulturami, nízký tlak na rozhodovací aparát, vnější ohrožení země, jasná linie štěpení mezi skupinami, vnitřní politická soudržnost a socioekonomická rovnost mezi segmenty.

---

¹ Lijphart, A.: *Democracy in Plural Societies: a comparative exploration*, New Haven 1977.

Konsocialismus se stal předmětem kritiky, která zpochybňuje funkčnost a efektivitu modelu. Ve své práci představím hlavní argumenty Lijphartových kritiků a pokusím se nastínit základní problémy, kterým model čelí při pokusu o jeho implementaci v hluboce rozdělených společnostech. Pro ověření své hypotézy jsem zvolila komparaci dvou případů, kde je konsociační model v současnosti uplatňován. V Libanonu byl systém sdílení moci poprvé oficiálně ustanoven v roce 1943 a fungoval do vypuknutí občanské války v roce 1975. První pokus o jeho zavedení v Severním Irsku v roce 1973 se nezdařil a k jeho implementaci došlo až v roce 1998. Přijetí Taifské dohody v Libanonu v roce 1989 a Velkopáteční dohody v Severním Irsku v roce 1998 představovalo dosavadní vrchol mírového procesu v obou zemích. Smlouvy se staly základem ústavních reforem, které přispěly k řešení dlouhodobého vnitřního konfliktu.

Oba případy se vyznačují jistými společnými rysy. Společnosti v Libanonu i v Severním Irsku jsou silně polarizované a segmentované, rozdělené do náboženských nebo etnonacionalistických skupin. Severoirský a libanonský konflikt vychází z diskriminační politiky vůči jedné či více skupinám a z jejich nedostatečného zastoupení v nejvyšších státních institucích. V obou případech došlo k pokusu o nastolení systému sdílení moci, který později selhal, avšak po určitém čase byl opět zaveden. Důležitou společnou charakteristikou mírového procesu v Libanonu a v Severním Irsku je rovněž výrazný podíl zásahů zvnějšku. V libanonském mírovém jednání hrála významnou roli Sýrie a Liga arabských států, do konfliktu v Severním Irsku výrazně zasahovala především Velká Británie, Irsko, Spojené státy a Evropská unie.

Dalším důvodem, proč jsem zvolila případ Libanonu a Severního Irsku, jsou rozdílné okolnosti, které vedly ke přijetí konsocialismu. V Libanonu byl režim zaveden v období, kdy v zemi nedocházelo k zásadním sporům mezi segmenty. Původně tedy nešlo o způsob řešení konfliktu. Konsocialismus byl přijat díky dřívější zkušenosti se systémem sdílení moci a k jeho implementaci došlo na základě konsensu představitelů jednotlivých segmentů. Naopak v Severním Irsku byl systém nastolen v důsledku selhání předchozího politického uspořádání. Po rozdělení ostrova ve 20. letech 20. století a vzniku severoirské provincie byla v regionu zavedena většinová demokracie. Tento systém se však prokázal, jako nefunkční a koncem 60. se zhroutil. Politická moc byla převedena do Westminsteru. První pokus o nastolení konsocialismu bezprostředně po selhání většinové demokracie se nezdařil a k implementaci konsociačního modelu došlo až koncem 90. let. V diplomové práci si pokládám otázku, jak je možné, že i přes

předchozí selhání systému sdílení moci v Libanonu a v Severním Irsku došlo k jeho opětovnému nastolení a přijetí znesvářenými skupinami. Ve své práci budu podrobně zkoumat transformaci konfliktu a všech aspektů, které přispěly k přijetí kompromisního řešení i za cenu případných ústupků zneprátelených stran.

Metodologie

Ve své práci budu užívat metodu instrumentální srovnávací studie. Mým cílem je posoudit, které faktory v Libanonu a v Severním Irsku přispěly k přijetí konsociačního modelu, jakožto způsobu řešení konfliktu mezi segmenty. Nejdříve zhodnotím výchozí podmínky v obou zemích tak, jak je definoval Arend Lijphart. Mezi tyto podmínky patří vícečetná rovnováha sil mezi subkulturami, nízký tlak na rozhodovací aparát, vnější ohrožení země, jasná linie štěpení mezi skupinami, vnitřní politická soudržnost a socioekonomická rovnost mezi segmenty. Smyslem je zvážit, zda mají uvedená kritéria dostatečnou vypovídající hodnotu při posuzování vhodnosti modelu v dané společnosti. Následně je doplním o podmínky, které v obou případech vysvětlují dynamiku selhání režimu a jeho rekonstrukce. Za tímto účelem budu analyzovat mírový proces v Severním Irsku a v Libanonu s cílem zjistit, zda existují shodné faktory, které přispěly k nastolení konsocionalismu. Zde se soustředím na zásahy vnějších aktérů a jejich vliv na transformaci skupinových identit.

Základní úroveň analýzy transformace konfliktu budou jednotlivé segmenty, čili skupiny, které tvoří libanonskou a severoirskou společnost. Skupinou ve své práci rozumím kolektiv jednotlivců, kteří se vzájemně identifikují na základě společných kulturních, jazykových, náboženských či jiných znaků, především však sdílejí pocit společného původu a vymezují se tak vůči ostatním skupinám ve společnosti. Od těchto skupin bych ráda po vzoru amerického sociologa Rogerse Brubakera² odlišila organizace, jako je v případě Severního Irsku IRA a v případě Libanonu Hizballáh. Tyto organizace na rozdíl od skupin využívají materiální a organizační zdroje, jsou schopny organizovaného činu, a proto jednají jako více či méně koherentní protagonisté v rámci skupin.

Konsociační demokracii v Libanonu jsem se zabývala již ve své bakalářské práci, nazvané „*Vliv konsociační demokracie na stabilitu politického systému v Libanonu*“. Cílem bylo zjistit, zda politické uspořádání, založené na principech konsociační

---

² Brubaker, R.: *Ethnicity without groups*, Cambridge 2006.

demokracie, přispívá ke vnitropolitické stabilitě v Libanonu. Zkoumání konsocialismu v Libanonu odhalilo jak nedostatky v oblasti konkrétní implementace modelu, tak i slabé stránky teorie konsociační demokracie samotné. Lijphart svou původní teorii založil na primordiálním pojetí skupinových identit.³ Tento koncept označuje jazykové, zvykové, rasové, regionální či pokrevní vazby k vlastní komunitě a předpokládá především stálost a neměnnost skupinové identity. Při aplikaci modelu na případ Libanonu jsem zjistila, že primordialistický argument o stálosti skupinové identity je neudržitelný. Systém sdílení moci, zakládající se na primordialismu jednotlivých segmentů, vylučuje sekulárně orientované skupiny a individua, navíc nedokáže efektivně reagovat na případné změny demografické situace, zejména pak na měnící se povahu a charakter skupin. Konsociační uspořádání, vycházející z fixního pojetí skupinové identity, je proto diskriminační a rigidní, což podle mé hypotézy časem výrazně přispívá k jeho selhání. Ve své diplomové práci budu pojímat skupinové identity po vzoru sociálního konstruktivismu. Pokusím se reflektovat skutečnost, že jednotlivci mají nikoliv jednu, ale více identit, jejichž základní rysy se mění v průběhu času a pod vlivem rozličných okolností. Prostřednictvím konstruktivistického přístupu ke skupinovým identitám se pokusím zodpovědět otázku, proč byl v obou případech konsocialismus nejdříve odmítnut, ale po určitém čase došlo k jeho obnovení.

Další a neméně důležitou rovinou analýzy budování míru v Severním Irsku a v Libanonu bude mezinárodní úroveň konfliktu, tedy vnější vlivy na mírový proces v obou zemích. Jedním z nedostatků Lijphartovy teorie je skutečnost, že je výrazně internalistická. Státy či regiony považuje za uzavřené entity, relativně odolné vůči vnějším vlivům. Tento přístup však podceňuje důležitost vnějších vlivů na konsociační uspořádání. Zásahy zvnějšku mohou hypoteticky přimět jednotlivce a skupiny ke změně jejich postojů během konfliktu a přispět tak k přijetí systému sdílení moci a naopak zaujatý zásah zvnějšku může systém zásadně ohrozit. V práci se tedy pokusím zhodnotit vnější vlivy na fungování systému sdílení moci a určit okolnosti, které podporují nebo naopak narušují jeho fungování.

---

³ Skupinovou (kolektivní) identitou rozumím identifikaci jednotlivce s nejrůznějšími kulturními, etnickými, sociálními a jinými skupinami.

Struktura

Práce se skládá ze tří hlavních částí. V první části představím teorii konsociační demokracie, ve druhé části se budu věnovat případovým studiím a v poslední kapitole provedu komparaci obou případů.

Cílem první kapitoly je vysvětlit hlavní teoretická východiska modelu, ze kterých budu čerpat při posuzování vhodnosti systému v následujících případových studiích. Nejdříve představím základní principy konsocionalismu a prostřednictvím argumentů kritiků upozorním na jeho slabé stránky. Následně se zaměřím na konstruktivistická východiska při zkoumání modelu konsociační demokracie. Zde se budu zabývat nejdříve Lijphartovou reakcí na konstruktivistickou kritiku primordialismu, a poté na vliv skupinových identit a zájmů na bezpečnost a politickou stabilitu v rozdělených společnostech.

Druhá a třetí kapitola je věnována uplatňování konsocionalismu v Libanonu a v Severním Irsku. Zde nejdříve zodpovím otázku, zda tyto společnosti splňují podmínky, které podle Lijpharta přispívají ke stabilnímu fungování konsociačního modelu. V prvních podkapitolách popíši skladbu a charakteristiku tamních společností. Ve druhé části případových studií vysvětlím příčiny a průběh konfliktů a pokusím se poukázat na jejich společné rysy. Následně se budu zabývat mírovým procesem. Cílem je popsat okolnosti, které vedly k nastolení konsocionalismu a upozornit na překážky, kterým obě společnosti během mírového jednání čelily. Další podkapitola je věnována vnějším vlivům na mírové jednání. Sledováním vývoje konfliktu a mírového procesu posoudím vliv zájmů cizích vlád na měnící se skupinové identity a upozorním na rozhodující faktory, které přispěly k dosažení závěrečného konsensu. V závěru případových studií provedu rozbor mírových smluv, nastíním současné politické uspořádání a zdůrazním konsociační prvky obou režimů.

Čtvrtá kapitola je věnována srovnání konsocionalismu v Libanonu a v Severním Irsku. Cílem je nalézt společné charakteristiky těchto systémů a shodné faktory, které vedly k úspěšné implementaci modelu. Zároveň budu srovnávat oba případy s teoretickými východisky, které jsem představila v první kapitole. Nejdříve provedu komparaci podmínek, které podle Lijpharta přispívají k fungování konsocionalismu. Dále se budu věnovat roli zájmů a skupinových identit během mírového procesu. Následně srovnám vnější vlivy na mírové jednání a v poslední části kapitoly se budu věnovat problematice rigidity modelu a jejím dopadům.

Literatura

V českém prostředí zatím neexistuje komplexnější práce, která by se dané problematice věnovala. Ani mezi zahraniční literaturou jsem nenalezla studii, jejíž autor by využíval konstruktivistická východiska při výzkumu konsociačního modelu. Co se týče samotné komparace mírového procesu v Libanonu a v Severním Irsku, v roce 2006 vyšla kniha Michaela Kerra „*Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*“⁴, kde autor srovnává uplatňování konsociačního modelu v obou zemích. Kerr však vychází z primordiálního pojetí identit, nezabývá se vývojem mírového procesu, ani faktory, které přispěly k přijetí konsocionalismu. Dále pak nereflexuje vnější vlivy na průběh vyjednávání.

Při popisu modelu konsociační demokracie a reakce na výhrady kritiků budu čerpat zejména z publikací Arenda Lijpharta „*Democracy in Plural Societies*“⁵, „*Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*“⁶ a z článků „*Consociational Democracy*“⁷ či „*Constructivism and Consociational Theory*“⁸. Ve druhé podkapitole, věnované kritice konsocionalismu, čerpám především z knih „*Ethnic Groups in Conflict: Theories, Patterns, and Policies*“⁹ od Donalda L. Horowitza a „*The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements*“¹⁰ autorů Johna McGarryho a Brendana O’Learyho. Při posouzení vlivu zájmů a vnějších vlivů na vývoj mírového jednání budu čerpat z knihy „*Security, Identity and Interests*“¹¹ autora Billa McSweeneyho.

V případové studii konsocionalismu v Libanonu budu částečně vycházet ze své bakalářské práce.¹² Rozšířím ji o nové poznatky, související s problematikou primordialismu. Zároveň se budu podrobněji věnovat mezinárodnímu kontextu konfliktu

---

⁴ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2006.

⁵ Lijphart, A.: *Democracy in Plural Societies: a comparative exploration*, New Haven 1977.

⁶ Lijphart, A.: *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*, New York 2007.

⁷ Lijphart, A.: *Consociational Democracy*. In: *World Politics*, Vol. 21, No. 2 (1969), s. 207 – 225.

⁸ Lijphart, A.: „*Constructivism and Consociational Theory*“, in: *APSA – CP*, Volume 12, Number 1 (Winter 2001), s. 11-13.

⁹ Horowitz, D, L: *Ethnic Groups in Conflict: Theories, Patterns, and Policies*. Berkeley 1985.

¹⁰ McGarry, J., O’Leary, B.: *The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements*. New York 2004.

¹¹ McSweeney, B.: *Security, Identity and Interests, A sociology of International Relations*. Cambridge 1999.

¹² Klevarová, K.: *Vliv konsociační demokracie na stabilitu politického systému v Libanonu*. Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Praha 2007.

a mírového procesu. Budu čerpat především z děl Davida Smocka „*The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana*“¹³ a Charlese Winslowa „*Lebanon: War and Politics in a Fragmented Society*“¹⁴. Vývoj politického systému a mezinárodní kontext mírového jednání analyzuje Samir Khalaf v knize „*Civil and Uncivil Violence in Lebanon. A history of the Internationalization of Communal Conflict*“¹⁵. Vnějšími vlivy na mírový proces v Libanonu se zabývají Mary Jane a Marius Deebovi v článku „*Regional Conflict and Regional Solutions: Lebanon*“¹⁶ a Matthew Preston v publikaci „*Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*“.¹⁷ Při analýze konsociačních prvků libanonské ústavy budu pracovat zejména s právními prameny, jako je Ústava Libanonu¹⁸, nebo Taifská dohoda¹⁹.

V kapitole věnované Severnímu Irsku, patří mezi hlavní zdroje publikace „*The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*“²⁰, kde autoři Ruane a Toddová posuzují vlivy na měnící se charakter konfliktu v Severním Irsku. Dalším zdrojem je kniha „*The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements*“²¹ irských politologů McGarryho a O’Leary, která je věnována rozboru mírového procesu a současného politického uspořádání Severního Irsku v kontextu s konsocionalismem. Z českých autorů se problematice věnuje například Jan Frank v knize „*Konflikt v Severním Irsku*“²² a Hynek Melichar v článku „*Dlouhý Velký pátek: konsocionalismus a mírový proces v Severním Irsku*“.²³ Důležitým zdrojem jsou pak dokumenty, studie a průzkumy veřejného mínění, zveřejněné na internetových stránkách CAIN, věnovaným konfliktu a politice Severního Irsku.²⁴ Dále budu i zde pracovat s právními prameny, zejména se Sunningdalekou²⁵ a s Velkopáteční dohodou²⁶.

---

¹³ Smock, D.R., Smock, A.C.: *The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana*, New York 1975.

¹⁴ Winslow, Ch.: *Lebanon : War and Politics in a Fragmented Society*, London 1996.

¹⁵ Winslow, Ch.: *Lebanon : War and Politics in a Fragmented Society*, London 1996.

¹⁶ Deeb, M.,J., Deeb, M., K.: „Regional Conflict and Regional Solutions: Lebanon.“ In: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol 518, Resolving Regional Conflicts: International Perspectives (Nov., 1991).

¹⁷ Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005.

¹⁸ The Lebanese Constitution. In: <http://www.concourt.am/wwconst/constit/lebanon/lebann-e.htm>.

¹⁹ The Taif Accord. In: <http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=46228>.

²⁰ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996.

²¹ McGarry, J., O’Leary, B.: *The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements*. New York 2004.

²² Frank, J.: *Konflikt v Severním Irsku*. Praha 2006.

²³ Melichar, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsocionalismus a mírový proces v Severním Irsku“, 1973-1998, in: *Mezinárodní vztahy* 4/2005.

²⁴ CAIN Web Service. In: <http://cain.ulst.ac.uk/>.

²⁵ The Sunningdale Agreement. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/sunningdale/agreement.htm>.

1. Model konsociační demokracie

Tématem první kapitoly je konsocionalismus a jeho kritika. Cílem je představit hlavní teoretická východiska modelu, ze kterých budu čerpat při posuzování vhodnosti systému v následujících případových studiích. V první a druhé podkapitole představím základní principy konsocionalismu a prostřednictvím argumentů kritiků, jako je například Horowitz, McGarry a O'Leary, upozorním na slabé stránky tohoto politického uspořádání. Třetí podkapitola je zaměřena na konstruktivistická východiska při zkoumání modelu konsociační demokracie. Zde se budu zabývat nejdříve Lijphartovou reakcí na konstruktivistickou kritiku primordialismu, tedy statického chápání skupinových identit. Následně se zaměřím na vliv skupinových identit a zájmů na bezpečnost a politickou stabilitu v oblastech, kde dlouhodobě dochází ke konfliktu mezi segmenty.

1.1 Vymezení modelu konsociační demokracie podle Arenda Lijpharta

Konsociační demokracie (konsocionalismus) je formou politického uspořádání, které vychází z principu sdílení moci různými skupinami společnosti. Deskriptivně-normativní koncept konsociační demokracie byl stanoven a podrobně definován nizozemským politologem Arendem Lijphartem. Vychází z teorie konsociační demokracie, kterou Lijphart poprvé prezentoval jako empirickou teorii komparativní politologie s cílem vysvětlit politickou stabilitu v řadě menších evropských demokracií.²⁷ Nejdůležitější roli zde hrály politické elity, které byly v těchto zemích schopny čelit destabilizujícím důsledkům kulturní fragmentace. Zároveň se dokázaly vyhnout potenciálním konfliktům tím, že spolu jakožto zástupci jednotlivých soupeřících politických bloků vytvářely vládní koalice. Lijphart ve svém článku „*Consociational Democracy*“ v časopise *World Politics*²⁸ identifikoval institucionální struktury, které garantovaly minoritním skupinám zastoupení na politické úrovni a zároveň jim umožnily zachovat vlastní segmentální autonomii prostřednictvím menšinového veta a proporcionality během volebního procesu.²⁹

V 70. letech 20. století došlo v Lijphartově studiu politických systémů k normativnímu obratu, kdy se autor začal zabývat možností zavedení konsociačního

---

²⁶ The Agreement. In: <http://www.nio.gov.uk/agreement.pdf>

²⁷ Například v Rakousku, Belgii, Švýcarsku a v Nizozemí. (Lijphart, 1969, s. 211)

²⁸ Arend Lijphart teorii konsociační demokracie poprvé představil v roce 1969 v článku časopisu *World Politics*. (Lijphart, A.: *Consociational Democracy*. In: *World Politics*, Vol. 21, No. 2 (1969), s. 207 – 225).

²⁹ McGarry, J., O'Leary, B.: *Consociational Theory*, Oxon 2009, s. 3.

modelu v rozdělených společnostech, které jsou z důvodu existence dvou a více různých etnických, náboženských či národnostních skupin politicky nestabilní.³⁰ V „*Democracy in Plural Societies*“³¹ představil tzv. konsociační inženýrství pro rozdělené společnosti. Se zaměřením na existující skupinové štěpení uvedl, že základním stavebním kamenem konsociačního inženýrství politického systému by mělo být uznání existence více vzájemně neslučitelných kolektivních identit.³² V knize dále představil 9 podmínek, které podle jeho názoru napomáhají k úspěšnému fungování konsociační demokracie.

Během 80. let pak Lijphart začíná pracovat s konstruktivistickým přístupem k identitám skupin, díky čemuž dochází k dalšímu prohloubení poznatků o konsociační demokracii a k ukotvení výchozích znalostí o konsocionalismu jakožto modelu politického uspořádání pro rozdělené společnosti. Vrcholem Lijphartovy tvorby je pak jeho nejnovější publikace z roku 2007 „*Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*“³³, kde autor mimo jiné vysvětluje konstruktivistická východiska při studiu konsociačních demokracií.

Lijphart ve své publikaci „*Democracy in the Plural Societies*“ uvádí, že konsocionalismus zamezuje vyloučení skupin z rozhodovacího procesu, čímž zajišťuje stabilní politické uspořádání v hluboce rozdělených neboli pluralitních společnostech.³⁴ Pojmy *hluboce rozdělená společnost* („deeply divided society“) a *pluralitní společnost* („plural society“) Lijphart užívá jako synonyma. Jde o společnost, která je ostře rozdělena do náboženských, kulturních, etnických, lingvistických či rasových komunit, které v rámci systému vytvářejí vlastní politické a zájmové skupiny. Pro označení jednotlivých skupin používá Lijphart termín *segmenty* nebo *subkultury*.³⁵ *Politickou stabilitou* autor míní schopnost režimu si dlouhodobě udržet vlastní legitimitu a efektivitu. Hlavní charakteristikou stabilního demokratického režimu je zachování demokratičnosti systému a nízký potenciál občanského konfliktu.³⁶

Konsociační demokracii definují čtyři základní organizační principy. Těmi jsou velká koalice, segmentální autonomie, proporcionalita a menšinové veto. První princip implikuje, že vládu tvoří zástupci všech segmentů pluralitní společnosti. Protikladem

---

³⁰ McGarry, J., O'Leary, B.: *Consociational Theory*, Oxon 2009, s. 4.

³¹ Lijphart, A.: *Democracy in Plural Societies: a comparative exploration*, New Haven 1977.

³² Tamtéž, s. 45.

³³ Lijphart, A.: *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*, New York 2007.

³⁴ Lijphart, A.: *Democracy in Plural Societies: a comparative exploration*, New Haven 1977, s. 1.

³⁵ Tamtéž, s. 4.

³⁶ Tamtéž.

velké koalice je většinová vláda čelící politické opozici.³⁷ Druhým principem konsociační demokracie je segmentální autonomie, která předpokládá určitou míru nezávislosti pro každý z existujících segmentů. Všechny subkultury by tedy měly mít právo samy rozhodovat o vnitřních záležitostech, například v oblasti vzdělání či kultury.³⁸ Proporcionalita zaručuje poměrnou reprezentaci jednotlivých segmentů v klíčových státních institucích a proporční rozdělování veřejných zdrojů.³⁹ Menšinové veto pak umožňuje každému ze segmentů vyjádřit se k záležitostem, které by mohly ohrozit jejich vitální zájmy.⁴⁰ Postupem času začal Lijphart rozlišovat mezi primárními a sekundárními charakteristikami konsocionalismu. Klíčovými prvky jsou velká koalice a segmentální autonomie, zatímco menšinové veto a proporcionalitu řadí mezi prvky sekundární.⁴¹

Autor zdůrazňuje, že všechny tyto prvky lze aplikovat různými způsoby. Například velká koalice může nabýt formy velkého koaličního kabinetu v parlamentním systému, nebo koaliční dohody prezidenta a ostatních vysokých politických představitelů. Segmentální autonomie může mít formu teritoriálního federalismu, ale také nemusí být geograficky determinována. Proporční reprezentace lze dosáhnout pomocí využití volebního systému poměrného zastoupení, nebo speciálně upraveného většinového volebního systému. Menšinové veto může být buď absolutní či suspensivní, a lze jej aplikovat buď při hlasování na jakémkoliv téma, nebo při rozhodování o konkrétních záležitostech, které se týkají například kultury či vzdělání.⁴² Míra i způsob aplikace konsociačního modelu by se měly odvíjet od charakteru dané pluralitní společnosti.⁴³

K posouzení vhodnosti modelu konsociační demokracie je třeba zvážit, zda v dané pluralitní společnosti existují příznivé podmínky pro jeho úspěšné fungování. Lijphart tyto podmínky rozdělil do tří úrovní spolupráce: spolupráce na úrovni elit, mas a spolupráce uvnitř subkultur.

Za nejdůležitější rovinu považuje spolupráci na úrovni elit. Elity musí být schopny rozpoznat nebezpečí, plynoucí ze segmentace společnosti a mít zájem na uchování demokratického systému. Dále by měly být ochotny překonávat spory s elitami ostatních

---

³⁷ Lijphart, A.: *Democracy in Plural Societies: a comparative exploration*, New Haven 1977. 40.

³⁸ Tamtéž, s. 41.

³⁹ Tamtéž, s. 39.

⁴⁰ Tamtéž, s. 36.

⁴¹ Lijphart, A.: *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*, New York 2007, s. 4.

⁴² Lijphart, A.: „Constructivism and Consociational Theory“, in: *APSA – CP, Volume12, Number 1* (Winter 2001), s. 11.

⁴³ Lijphart, A.: *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*, New York 2007, s. 4.

subkultur a snažit se nacházet taková řešení, která jsou přijatelná pro všechny skupiny, tedy akceptovat rozdílné zájmy jednotlivých subkultur.⁴⁴ Vztahy mezi elitami rovněž ovlivňuje délka období, po které v zemi konsociační demokracie funguje. Spolupráce elit je tedy otázkou zvyku a časem dochází k jejímu zdokonalování. Normy se pak stávají součástí politické socializace elit, přičemž vyžadují určité období k jejich přijetí. Podle Lijpharta má konsociační demokracie největší naději na úspěch v zemích, kde má dlouhodobou tradici.⁴⁵

Další podmínkou, která přispívá k tomu, že si elity uvědomí nutnost spolupráce, je vícečetná rovnováha sil mezi subkulturami. Ve společnostech s funkční konsociační demokracií by neměla existovat výrazná početní převaha jedné ze skupin, hrozilo by totiž nebezpečí, že se nejpočetnější skupina bude snažit využít své převahy a pokusí se získat dominantní postavení v systému.⁴⁶ Lijphart rovněž upozorňuje na to, že elity by neměly být vystaveny velkému tlaku na rozhodovací aparát. Se stoupajícím zatížením systému například v důsledku hospodářské či společenské krize dochází ke zvyšování rizika, že elity nebudou schopny vzájemně vyjednávat a nacházet společné kompromisy.⁴⁷ Spolupráci elit v neposlední řadě posiluje vnější ohrožení země. Externí hrozba může upevnit vazby mezi subkulturami na úrovni mas a vztahy mezi vůdci a elitami v rámci jednotlivých subkultur.⁴⁸

Druhou rovinou spolupráce je spolupráce na úrovni mas. K politické stabilitě v rozdělených společnostech přispívá, pokud existují jasné linie štěpení mezi skupinami. Tyto štěpné linie by podle Lijpharta měly být v případě zavedení konsocialismu zachovány. Subkultury s často odlišnými zájmy a postoji spolu tedy mohou koexistovat v případě, že nedochází k častým kontaktům na úrovni mas. Tím zamezí problémům, plynoucím z napětí, které vzniká během střetů různých ideologií, které jsou vlastní jednotlivým segmentům.⁴⁹

Co se týče třetí úrovně spolupráce, štěpné linie subkultur podle Lijpharta posiluje vnitřní politická soudržnost. Elity, které spolupracují na politické úrovni, musí mít výraznou podporu v řadách příslušníků vlastního segmentu. Vnitřní koheze přispívá

---

⁴⁴ Lijphart, A.: *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*, New York 2007, s. 32.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Lijphart, A.: *Democracy in Plural Societies: a comparative exploration*, New Haven 1977, s. 55.

⁴⁷ Lijphart, A.: *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*, New York 2007, s. 33.

⁴⁸ Tamtéž, s. 32.

⁴⁹ Tamtéž, s. 35.

k tomu, že politické strany a zájmové skupiny budou lépe organizovány, díky čemuž dokáží adekvátně artikulovat zájmy skupiny, kterou zastupují.⁵⁰ Říchová uvádí, že v segmentovaných společnostech politická reprezentace nebývá pod stálým tlakem voličů a nemusí mít obavy ze ztráty vlastní legitimacy v důsledku momentálního nesouhlasu s jejich politikou. Je velmi nepravděpodobné, že by příslušníci dané skupiny byli ochotni hlasovat pro zástupce jiné skupiny jen proto, že nesouhlasí s kroky vlastních reprezentantů. Spíše by v takovém případě došlo k výměně politických zástupců v rámci daného segmentu. Z vnějšího pohledu by však měla skupina zůstat nadále soudržná.⁵¹

Mezi další podmínky úspěšného fungování konsociační demokracie patří absence jedné etnické či náboženské skupiny, která by početně výrazně převyšovala ostatní a dále pak absence socioekonomické nerovnosti mezi skupinami.⁵² Konečně Lijphart zdůrazňuje, že tyto podmínky nejsou ani nezbytné, ani dostatečné. Tím míní, že konsociační demokracie může, ale ani nemusí fungovat v případě, že jsou všechny tyto podmínky dodrženy. Stručně, tyto podmínky jsou pouze příznivé či zprostředkující.⁵³

1.2 Konsocionalismus a následná debata

Lijphartova teorie konsociační demokracie, a zejména pak návrh možné aplikace konsociačního modelu v rozdělených společnostech, vyvolaly řadu diskusí. Jedním z nejzásadnějších předmětů kritiky byla otázka demokratičnosti konsocionalismu. Podle Dahla je důležitou charakteristikou demokracie existence silné a funkční opozice: „...nepřítomnost opoziční strany lze považovat za důkaz absence demokracie.“⁵⁴ Systém, jehož výkonnou moc tvoří velká koalice, kde jsou zastoupeny všechny důležité segmenty skrze politické strany, silnou opozici postrádá. Huntington dále uvádí, že v zemích, kde funguje systém sdílení moci, zároveň nelze posoudit míru stability a konsolidovanosti systému, jelikož zde během voleb nedochází k občasným výměnám politických stran ve vládě a v opozici.⁵⁵ Podle Lijpharta jsou tato měřítka demokratičnosti založena na jednom z typů demokracie – většinové demokracie. Tím však nelze vyloučit existenci

---

⁵⁰ Lijphart, A.: Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise, New York 2007, s. 36.

⁵¹ Říchová, B.: Přehled moderních politologických teorií. Praha 2000, s. 208.

⁵² Lijphart, A.: Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise, New York 2007, s. 4.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Dahl, A., R.: Political Oppositions in Western Democracies, New Haven 1966. s. xvi.

⁵⁵ Huntington, S. P.: The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. Norman 1991, s. 266 – 267.

jiných typů demokracie, jakou je například konsociační demokracie, která je vhodnějším řešením pro rozdělené společnosti. V pluralitních společnostech, kde funguje majoritní demokracie, existuje riziko permanentního vyloučení minoritní skupiny z rozhodovacího procesu. Konsociační demokracie není o nic méně demokratická než demokracie většinová, je pouze založena na jiném principu fungování.⁵⁶

Další kritika se vztahuje k otázce funkčnosti konsocionalismu. Rozhodování velké koalice, složené ze zástupců různých skupin, je pomalé a neefektivní, menšinové veto navíc přispívá k častému zablokování legislativního procesu. V konečném důsledku pak dochází ke zhroucení systému.⁵⁷ Lijphart tuto možnost nevylučuje, avšak dodává, že v případě nedostatečné efektivity by nemělo dojít ke zrušení systému, nýbrž k jeho modifikaci. V tomto kontextu je vždy nutné posoudit nejen vnitřní faktory, nýbrž i vnější příčiny nefunkčnosti režimu. Nestabilita mezinárodního prostředí může mít na konsociační demokracie velice negativní dopad.⁵⁸

Barry podotýká, že konsociační model může fungovat pouze v pluralitních společnostech, kde existuje nízká intenzita konfliktu mezi segmenty. Jsou-li vztahy mezi skupinami výrazně konfliktní, pak konsocionalismus konflikt spíše prohloubí.⁵⁹ Namísto konsocionalismu navrhuje přímou většinovou vládu, kde by majoritní i minoritní skupina přislíbila umírněné jednání. Lijphart Barryho návrh označuje za „...*primitivní řešení etnického napětí a extremismu*“⁶⁰. Podle autora je naivní očekávat, že minority v permanentní opozici budou jednat umírněně a konstruktivně a Barryho návrh tedy nemůže sloužit jako alternativa ke konsociačnímu modelu.⁶¹

Podobně jako Barry argumentuje i Horowitz tím, že konsocionalismus je vhodné řešení pouze pro umírněně polarizované společnosti, jelikož neposkytuje dostatečné množství podnětů pro zástupce jednotlivých segmentů vytvářet kompromisy. V konfliktních zemích a regionech, kde politické strany vycházejí z etnické či konfesní skladby společnosti, je pravděpodobnost úspěšného fungování konsociační demokracie nízká. Politické strany, které zvítězí ve volbách, nejsou schopny vytvořit fungující vládní

---

⁵⁶ Reynolds, A.: *The Architecture of Democracy. Constitutional Design, Conflict Management, and Democracy*, Oxford 2003, s. 41.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Lijphart, A.: *Democracy in Plural Societies: a comparative exploration*, New Haven 1977, s. 154 – 155.

⁵⁹ Barry, B.: „*The Consociational Model and Its Dangers*“, in: *European Journal of Political Research*, 1975, vol. 111, no. 4.

⁶⁰ Lijphart, A.: *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practice*, New York 2007, s. 77.

⁶¹ Tamtéž.

koalici. Bez podnětů ke kompromisům se koalice brzy rozpadá.⁶² Na druhou stranu, jak uvádí Riker, cílem politických stran ve vícestranickém systému je vstoupit do vládního kabinetu a udržet si nadále svou pozici.⁶³ Lijphart doplňuje Rikera o argument, že rovněž politické strany, založené na etnické či konfesní skladbě společnosti jsou motivovány vstoupit do vládní koalice a zároveň si svou moc nadále udržovat. Proto se budou snažit vytvářet kompromisy se svými koaličními partnery.⁶⁴

Řada autorů, jako je například Zaharová a Brass, kritizuje konsociační demokracii pro její rigiditu. Konsocionalismus podle Zaharové není schopen reagovat na demografické změny a minimalizovat potenciální konflikty, díky čemuž může postupně ztrácet podporu obyvatelstva.⁶⁵ Brass argumentuje, že konsociační demokracie může dokonce posílit zdroje konfliktu tím, že zmrazuje a institucionálně privileguje určité kolektivní identity (odrážející etnickou či náboženskou skladbu společnosti) na úkor jiným „*progresivnějším a emancipovanějším*“ identitám, vycházející například ze sociální struktury společnosti. Elity, jejichž postavení je závislé na konsociačním uspořádání politického systému, mají zájem na jeho zachování, jelikož posiluje jejich postavení v rámci daného segmentu.⁶⁶

Lijphartův výzkum systému sdílení moci, autonomie skupin a dalších aspektů konsociačního modelu vycházel především ze studia evropských států. Proto někteří kritikové konsociační demokracie, například Horowitz, poukazují na nemožnost aplikace systému v mimoevropských společnostech. Horowitz argumentuje, že heterogenní evropské státy nelze jednoduše srovnávat s hluboce rozdělenými společnostmi v Africe či Asii, jelikož nenávisť vůči členům jiných skupin je v zde často mnohem intenzivnější než v evropských zemích.⁶⁷ Lijphart s těmito výhradami nesouhlasí, jelikož vylučují příklady jako je Libanon, Malajsie a Kolumbie, kde byl systém sdílení moci a autonomie zaveden tamními vůdci bez vnějších zásahů a vlivů. Naopak majoritní demokracie v těchto zemích narušuje tradici dosahování konsensu mezi skupinami pomocí vzájemného vyjednávání, která nemá daleko od konsocionalismu.⁶⁸

---

⁶² Horowitz, D., L.: *A Democratic South Africa? Constitutional Engineering in a Dividend Society*, Berkeley 1991, s.171, 175.

⁶³ Riker, W., H.: *The Theory of Political Coalitions*, New Haven 1962.

⁶⁴ Reynolds, A.: *The Architecture of Democracy. Constitutional Design, Conflict Management, and Democracy*, Oxford 2003, s. 43.

⁶⁵ Zahar, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. In: http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc.

⁶⁶ Brass, P, R: *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*. New Delhi, 1991, s. 118.

⁶⁷ Horowitz, D, L: *Ethnic Groups in Conflict: Theories, Patterns , and Policies*. Berkeley 1985, s. 572.

⁶⁸ Reynolds, A.: *The Architecture of Democracy. Constitutional Design, Conflict Management, and Democracy*, Oxford 2003, s. 45.

McGarry a O'Leary upozorňují na jeden ze zásadních nedostatků Lijphartovy teorie. Podle nich je převážně ‚endogenní‘ či ‚internalistická‘.⁶⁹ Státy nebo regiony považuje za uzavřené entity, relativně odolné vůči vnějším vlivům. Tento přístup však podceňuje důležitost vnějších vlivů na konsociační uspořádání. Přestože se Lijphart při popisu příznivých podmínek pro konsociační demokracii o vnějších faktorech zmiňuje, nepřikládá jim podle O'Learyho dostatečnou důležitost. Lijphart sice uvádí, že jedním z důležitých aspektů, které posilují roli elit v segmentovaných společnostech a zároveň umožňují představitelům segmentů se podílet na upevňování soudržnosti systému, je vnější ohrožení režimu.⁷⁰ Nebere však v úvahu, že vnější síly by mohly rovněž *zprostředkovat* zavedení konsocionalismu pomocí pozitivní intervence, nebo vytvořit nátlak na soupeřící strany a přinutit je ke přijetí kompromisní dohody.⁷¹

1.3 Konstruktivistická východiska při zkoumání konsocionalismu

1.3.1 Předurčení versus sebeurčení skupin

V souvislosti se selháním konsociační demokracie v zemích, jako je například Libanon, došlo během 80. let k přehodnocení některých základních východisek teorie. Nejdůležitější z nich se týkalo otázky skupinových identit a jejich role během implementace či případného kolapsu systému. Skupinovou identitou zde míním po vzoru Brubakera fundamentální ztotožnění jedince se členy určité skupiny či kategorie, které se projevuje ve vzájemné solidaritě, sdílených dispozicích, vědomí sounáležitosti a v kolektivním jednání.⁷²

Debatu na téma identit otevírá samotný Lijphart, který tím reaguje na výhrady některých odpůrců konsocionalismu. Například Brass označuje konsociační demokracii za neliberální a nespravedlivou formu politického zřízení, protože privileguje určité skupinové identity oproti jiným skupinovým identitám.⁷³ Systém podle Horowitza zároveň diskriminuje jednotlivce, kteří nepocitují příslušnost k určitému segmentu.⁷⁴

---

⁶⁹ McGarry, J., O'Leary, B.: *The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements*. New York 2004, s. 4.

⁷⁰ Lijphart, A.: *Consociational Democracy*. In: *World Politics*, Vol. 21, No. 2 (1969), s. 217.

⁷¹ McGarry, J., O'Leary, B.: *The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements*. New York 2004, s. 5.

⁷² Brubaker, R.: *Ethnicity without groups*, Cambridge 2004, s. 34.

⁷³ Brass, P., R.: *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*. New Delhi 1991, s. 341-343.

⁷⁴ Horowitz, D., O'Flynn I., Russell, D.: *Power Sharing: New Challenges for Divided Societies*. London 2005, p. viii.

Lijphart svou původní teorii konsociační demokracie založil na primordiálním pojetí skupinových identit. Příslušnost k určité skupině byla v tomto pojetí sociálně determinovaná a stálá. Primordialisté, jako je například Geertz, při popisu společnosti vychází z toho, že jednotlivci mají pouze jedinou identitu, která je fixovaná a do budoucna neměnná. Podobně také skupinová identita, k níž jednatel pocítuje příslušnost, je dlouhodobě stabilní.⁷⁵ Lijphart při pokusu o vysvětlení zhroucení konsociační demokracie v Libanonu nebo v Severním Irsku však zjistil, že primordialistický argument o stálosti skupinové identity je neudržitelný. Svůj postoj vůči otázce identit přehodnotil pod vlivem sociálního konstruktivismu, který se zabývá vztahem mezi aktérem a strukturou, tedy prostředím, v němž se aktér pohybuje.⁷⁶

Sociální konstruktivisté primordialismus odmítají a upozorňují na fluiditu skupinových identit. Fluidita identit znamená, že postupem času dochází k proměně toho, jak aktéři definují svět a sebe v interakci s druhými. „*Proměny identit přitom nejsou odvoditelné pouze ze sebe-reflexe a politického boje uvnitř daných skupin, společností či jejich okruhů, ale jsou vždy determinovány jejich vztahy k ostatním v rámci dané historické konfigurace – například vztahy etnické menšiny k národní většině...*“⁷⁷ Vědci, kteří vycházejí z uvedeného argumentu předpokládají, že skupinová identita závisí na několika specifických proměnných.⁷⁸ Změny hodnot těchto proměnných pak vedou ke změnám skupinové identifikace. Brubaker upozorňuje, že existují momenty intenzivněji pocítované kolektivní solidarity, především pak během vnitropolitického konfliktu či občanské války.⁷⁹

Přijetí obecných předpokladů sociálního konstruktivismu Lijpharta přivedlo k přehodnocení problematiky skupinových identit. Ve většině zemí, kde funguje konsocionalismus, jsou segmenty předurčeny, tedy předem vymezeny. Alternativu podle Lijpharta nabízí modifikace konsociačního modelu tak, aby bylo jednotlivým skupinám

---

⁷⁵ Geertz, C.: „The Integrative Revolution: Primordial sentiments and civil politics in the new states“, in: Pecora, P., V: *Nationas and Identities: Classic readings*. Oxford, s. 282.

⁷⁶ Lijphart, A.: „Constructivism and Consociational Theory“, in: *APSA – CP*, Volume 12, Number 1 (Winter 2001).

⁷⁷ Barša, P., Císař, O.: *Anarchie a řád ve světové politice*. Praha 2008, s. 305.

⁷⁸ Například pro Andersona (1983) a Deutsche (1953) je klíčovou kauzální proměnnou, která vede ke vzniku či posílení skupinové identity, proces modernizace. Laitin (1986), Pandey (1992) a Fox (1985) zdůrazňují roli institucí spojených s koloniálním státem. Bates (1974) argumentuje, že klíčovou proměnnou skupinové identifikace jsou opatření státu, reagující na individuální požadavky v oblasti zaměstnání, trhu či půdy. Brass (1974) a Kasfir (1979) pak označují za hlavní proměnnou politické podnikání v rámci širšího historického, institucionálního a ekonomického kontextu. (Chandra, K.: „Cumulative Findings in the Study of Ethnic Politics“, in: *APSA – CP*, Volume 12, Number 1, s. 7-8.) (Winter 2001).

⁷⁹ Brubaker, R.: *Ethnicity without groups*, Cambridge 2004, s. 11-15.

poskytnuto právo na sebeurčení. Do svých poznatků o konsocialismu zavádí termíny předurčení (*predetermination*) a sebeurčení (*selfdetermination*)⁸⁰ a upozorňuje na jejich vzájemný rozpor. Termín sebeurčení Lijphart odvozuje od konceptu *„národního sebeurčení“*, tedy od ideje, že národy mají právo vytvářet oddělené suverénní státy. Toto právo autor převádí z národa na jednotlivé konfesní či etnické skupiny. Princip sebeurčení se od principu předurčení odlišuje v tom, že skupiny, které budou sdílet moc, se mohou definovat zpětně až po zavedení systému sdílení moci.⁸¹ Podle Lijpharta by mělo být skupinám umožněno spontánně se vytvářet i po zavedení konsocialismu.⁸²

Lijphart tak zohledňuje jeden ze základních principů sociálního konstruktivismu, týkající se fluidity identit a argumentuje v neprospěch konceptu předurčení, který je podle autora nevyhnutelně diskriminační vůči skupinám, které nejsou systémem reflektovány. Předurčení zároveň předpokládá příslušnost jednotlivce k jedné z předem definovaných subkultur, což může být nepřijatelné pro jednotlivce, kteří příslušnost k žádné skupině nepocítují. Dále systém nezohledňuje jednotlivce a skupiny, které odmítají premisu, že by společnost měla být organizována na komunálních či etnických základech. V systémech, kde jsou identity předurčeny, rovněž existuje silná tendence k rigiditě politického uspořádání, což může způsobit jeho kolaps. Lijphart uvádí příklad Libanonu, kde podle jeho názoru došlo ke zhroucení režimu právě z důvodu neschopnosti reflektovat měnící se demografickou situaci v zemi.⁸³

Ve společnostech, které v důsledku vnitřní diverzifikace hodlají přijmout systém sdílení moci, by měla být etnickým či náboženským segmentům ponechána autonomie a možnost definovat vlastní identitu ještě před zavedením systému. Na principu sebeurčení lze podle Lijpharta založit všechny zásady konsocialismu.⁸⁴ Konsocialismus,

---

⁸⁰ Lijphart, A.: „Constructivism and Consociational Theory“, in: APSA – CP, Volume12, Number 1 (Winter 2001), s. 11.

⁸¹ Lijphart, A.: *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*, New York 2007, s. 66.

⁸² Lijphart, A.: „Constructivism and Consociational Theory“, in: APSA – CP, Volume12, Number 1 (Winter 2001), s. 13.

⁸³ Tamtéž, s. 12.

⁸⁴ Lijphart navrhuje konkrétní podobu takového zřízení. Každá velká koalice by měla být tvořena kabinetem, složeným ze všech stran, které po volbách získají určitý počet křesel v parlamentu. Proporční přidělování postů ve veřejné správě by mělo rovněž odpovídat tomu, jak která strana či segment uspěl ve volbách poměrného zastoupení. A místo toho, aby bylo menšinové veto výsadou předem definovaných segmentů, by mělo být právem každé politické strany, která získá určitý procent hlasů ve volbách. Podobně by měla být organizována segmentální autonomie. Jakákoliv kulturní skupina, která si přeje mít vnitřní autonomii, by měla mít právo založit kulturní radu, zastupující daný segment na nejvyšší státní úrovni. Tato rada by měla být zodpovědná za to, aby bylo každému poskytnuto vzdělání s ohledem na jeho lingvistické a kulturní tradice. (Lijphart, A.: *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*, New York 2007, s. 69-70).

vycházející z principu sebeurčení, je podle autora schopen formovat politickou adaptaci tím, že rozpoznává lokální většiny bez toho, aby výrazně diskriminoval minoritní skupiny a jednotlivce.

1.3.2 Vliv skupinových identit a zájmů na implementaci modelu

Lijphart do své teorie konsociační demokracie částečně zahrnuje některá konstruktivistická východiska, jež nabízí možnost artikulace nově vzniklých skupin a jednotlivců, kteří se s předem vymezenými segmenty odmítají ztotožnit a nejsou tak zahrnuti do politického systému. Nezabývá se však faktory, které ovlivňují měnící se skupinové identity. Ty mohou mít význam například během mírového procesu v zemích, kde dochází k pokusu o nastolení politického systému sdílení moci s cílem vyřešit konflikt v rozdělených společnostech. Uvedenou problematikou se zabývá McSweeney, který ve své publikaci *„Security, Identity and Interests“*⁸⁵ zkoumá vliv zájmů na měnící se kolektivní identity a částečně nabízí odpověď na otázku, za jakých podmínek lze model konsociační demokracie využít k obnovení bezpečnosti a vnitropolitické stability v zemích či regionech, kde dlouhodobě dochází ke konfliktu mezi existujícími segmenty.

McSweeney upozorňuje na to, že transformaci identit mohou zásadně ovlivnit zájmy existujících segmentů. Podle autora jsou identita a zájmy základními elementy veškerého kolektivního jednání. *„Naše zájmy se logicky odvíjejí od toho, kým jsme a k jaké entitě patříme.“*⁸⁶ V praxi však může být kolektivním identitám upřena možnost redefinice vlastních zájmů. *„Za určitých podmínek může dojít k oddělení kolektivních identit od materiálních zájmů, nebo nám materiální podmínky a hrozby mohou bránit, abychom byli tím, kým chceme být.“*⁸⁷ Dochází tak k ohrožení bezpečnosti skupin a jednotlivců, což mívá za následek destabilizaci politického uspořádání.

McSweeney zdůrazňuje zásadní vliv měnících se identit zúčastněných aktérů na mírový proces v zemích, jako je například Severní Irsko. V sociální realitě existují různé identity vedle sebe, tyto identity mezi sebou nesoutěží, ale doplňují se. McSweeney vychází po vzoru sociálních konstruktivistů z předpokladu, že lidské subjekty se poznávají prostřednictvím intersubjektivismu, tedy pomocí společného porozumění kulturně utvářeným a historicky specifickým významům. Základními stavebními prvky

---

⁸⁵ McSweeney, B.: *Security, Identity and Interests, A sociology of International Relations*. Cambridge 1999.

⁸⁶ Tamtéž, s. 179.

⁸⁷ Tamtéž, s. 180.

identity aktérů jsou ideje, které nejsou instrumenty, ale konstituanty aktérů a systému interakce.⁸⁸ Identita podle McSweeneyho není daná skutečnost vlastní každé společnosti, nýbrž proces vyjednávání mezi lidmi a zájmovými skupinami. Kolektivní identita má svůj počátek v uvědomění si své zranitelnosti a společných hrozeb. Vnímání vlastní příslušnosti k určité skupině či národu je výsledkem politického procesu a je to právě tento proces, který konstituuje realitu.⁸⁹ Příslušnost k určité kolektivní identitě si lidé určují sami. Podle McSweeneyho „...jsme těmi, kterými jsme si zvolili být.“⁹⁰ Vlastní identitu si volíme z řady možných identit. Otázkou je, jak se různé individuální volby spojí v soudržnou kolektivní představu. Proces vytváření identity tedy souvisí s morální volbou jednotlivce.⁹¹

McSweeney vysvětluje souvislost mezi identitou a bezpečností. Platnost identity není nezbytně příčinou bezpečnostního problému, ale jeho důsledkem. Konflikt zájmů a problém bezpečnosti koexistuje s konfliktem identity různých segmentů společnosti. Identita je výsledkem procesu, který reflektuje konflikt zájmů na politické úrovni. Koncept zájmů evokuje ideu lidské volby a morálního rozhodnutí.⁹² Podle autora je tedy nutné se zaměřit na výzkum volby a rozhodnutí ve vztahu k identitě. Bezpečnost nemůže být redukována na obranu, rovnováhu hrozeb, či na objektivní a materiální rovnost. Bezpečnost a pocit nebezpečí reflektují stabilitu nebo změnu identit kolektivit. Bezpečnost dále souvisí se zájmy, které je nutné chránit. Vlastní identifikace a identifikace zájmů druhých jsou pro osoby pracující v oblasti politického rozhodování o bezpečnostních otázkách problematické. To komplikují i materiální a strukturální faktory a řešení závisí na definici stupně svobody rozhodování mezi alternativami.⁹³

Cílem bezpečnostní politiky během mírového procesu je rekonstrukce sociálního řádu a sociální kontroly. McSweeney zdůrazňuje nutnost brát v úvahu mezinárodní kontext mírového jednání. Jsou-li vnější aktéři ekonomicky či politicky motivováni k nastolení míru v oblasti probíhajícího konfliktu, pak mohou pozitivně ovlivnit výsledek mírového procesu. Ve snaze přimět jednotlivé strany konfliktu k přijetí podmínek míru pak vytváří taková pravidla politického uspořádání, která budou odpovídat zájmům znesvářených

---

⁸⁸ Barša, P., Císař, O.: Anarchie a řád ve světové politice. Praha 2008, s. 299.

⁸⁹ McSweeney, B.: Security, Identity and Interests, A sociology of International Relations. Cambridge 1999, s. 73.

⁹⁰ Tamtéž, s. 78.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž, s. 73.

⁹³ Tamtéž, s. 101.

segmentů, jelikož jsou to právě materiální zájmy, jež ovlivňují transformaci kolektivních identit.⁹⁴

Z uvedeného vyplývá, že úspěšnost fungování konsocialismu závisí na tom, zda bude systém schopen koordinovat zájmy všech segmentů. Hypoteticky jej tedy nelze zavádět v zemích, kde mezi příslušníky jednotlivých segmentů neexistuje shoda na základních pravidlech, plynoucích z přijetí systému. Instituce, vycházející z modelu konsociační demokracie, jsou konstrukty lidí a je třeba je chápat skrze měnící se mentalitu jejich tvůrců. Tento předpoklad nabízí teorii, proč v zemích, jako je Libanon a Severní Irsko, docházelo ke změně postojů vůči odmítnutí či přijetí konsociační demokracie. V obou zemích proběhla postupná transformace identity jednotlivých segmentů, na niž se podílely především měnící se kolektivní zájmy. Tuto transformaci zásadně ovlivňovali vnější aktéři, kteří prostřednictvím manipulace zájmů zasahovali do mírového procesu a přiměli jednotlivé strany konfliktu změnit svůj postoj vůči navrženým podmínkám míru a novému politickému uspořádání.

Cílem úvodní kapitoly bylo představit model konsociační demokracie, nastínit základní principy jeho fungování, představit hlavní argumenty kritiků konsocialismu a uvést některá východiska sociálního konstruktivismu při zkoumání modelu. Hlavní organizační principy konsociační demokracie jsou velká koalice, segmentální autonomie, proporcionalita a menšinové veto. Lijphart zdůrazňuje, že tyto prvky lze aplikovat různými způsoby a mohou mít rozličné formy. Autor stanovil podmínky, které dále přispívají ke stabilitě systému. Sám však uvádí, že není nutné, aby společnost, která hodlá přijmout konsociační demokracii jako způsob řešení vnitropolitické nestability, splňovala všechny tyto podmínky a upozorňuje na jejich zprostředkující funkci. Konsocialismus se stal předmětem kritiky. Lijphart uznává výhrady vztahující se k problematice rigidity systému a model konsociační demokracie přehodnotil pod vlivem argumentů sociálních konstruktivistů. Zaměřil se tak na roli skupinových identit, což demonstruje jeho odklon od principu předurčení.

Konstruktivistický přístup ke kolektivním identitám lze podle mého názoru využít jak při určování příčin jeho kolapsu v zemích a regionech probíhajícího konfliktu, tak i při analýze mírového procesu v oblastech, kde dochází k pokusu o jeho implementaci.

---

⁹⁴ McSweeney, B.: Security, identity and interests, A sociology of International Relations, Cambridge 1999, s. 209.

Zde lze aplikovat McSweeneyho teorii, týkající se vlivu kolektivních zájmů na transformaci identit. V této souvislosti bude třeba posoudit především roli vnějších aktérů a zhodnotit jejich vliv na vývoj mírového procesu.

2. Konsocialismus v Libanonu

Tématem následující kapitoly je konsocialismus v Libanonu. V první podkapitole se budu věnovat popisu libanonské společnosti. Cílem je vysvětlit, v čem spočívá fragmentace obyvatelstva, a nastínit míru segmentální autonomie před vypuknutím konfliktu. V souvislosti s Libanem budu jednotlivé segmenty označovat nejčastěji jako konfese či náboženské komunity, jelikož jejich příslušníky spojuje především společné religiózní vyznání. Slovo konfese obecně označuje přesvědčení či silné osobní vyznání a lze jej použít i v mimonáboženském smyslu.⁹⁵ V Libanonu náboženství slouží jako hlavní zdroj skupinové identity. Pojem konfese vyjadřuje společnou víru, minulost a kulturu. Slovo konfesionalismus pak označuje typ vládnutí, kde dochází k proporční distribuci politické moci, která je založena na náboženské skladbě společnosti.⁹⁶ Později se v textu vyskytne pojem dekonfesionalizace, čímž míním zrušení konfesionalismu.

V další podkapitole se budu zabývat politickým uspořádáním první republiky, které v zemi fungovalo od získání nezávislosti Libanonu v roce 1943 až do vypuknutí občanské války v roce 1975. Cílem je zjistit, zda se režim vyznačoval prvky konsociačního modelu a z jakého důvodu došlo během 70. let k jeho zhroucení. Nejdříve se budu věnovat období, kdy byla země spravována Francií, jelikož ústava, kterou Libanon přijal během francouzské nadvlády, tvoří základ dnešní ústavy. Dále analyzuji politický systém první republiky a zodpovím otázku, zda se režim vyznačoval konsociačními prvky. Následně se budu zabývat vnějšími a vnitřními příčinami občanské války.

Tématem třetí a čtvrté podkapitoly je mírový proces v Libanonu. Účelem je popsat vývoj mírového jednání mezi zástupci jednotlivých segmentů a zhodnotit vlivy vnějších aktérů na transformaci kolektivních identit. Nejdříve stručně nastíním průběh konfliktu, což mi umožní posoudit vývoj mírového vyjednávání. Následně se budu zabývat vnějšími vlivy na vývoj konfliktu. Zde budu zejména posuzovat roli Izraele a Sýrie. V závěru čtvrté podkapitoly se zaměřím na aktivity Ligy arabských států, které vedly k podpisu mírové dohody.

---

⁹⁵ „Význam slova konfese“, *Slovník cizích slov*. In: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/konfese.html>.

⁹⁶ Pojem konfesionalismus je nečastěji spojován právě s politickým uspořádáním v Libanonu. Lze se s ním setkat například v publikacích Marie-Joëlle Zaharové nebo Imada Harba (Zahar, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. In: http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc., Harb, I: „Lebanon’s Confessionalism: Problems and Prospects“, Peace Briefing, March 2006, United States Institute of Peace. In: <http://www.usip.org/resources/lebanons-confessionalism-problems-and-prospects>.)

Pátá podkapitola je věnována rozboru Taifské dohody, která se stala základem ústavních reforem a umožnila Libanonu vstup do další fáze vnitropolitického vývoje, tzv. druhé republiky. Cílem je zodpovědět otázku, zda se politický systém Libanonu nadále vyznačuje prvky konsociačního modelu a jakým způsobem se dnešní zřízení liší od politického uspořádání první republiky. V závěru podkapitoly nastíním vývoj vztahů mezi libanonskými konfesemi po přijetí změn, které byly navrženy v Taifu.

2.1 Skladba a charakteristika libanonské společnosti

Libanonská společnost je etnicky poměrně homogenní. 90% Libanonců jsou Arabové, zbylých 10% jsou etničtí Arméni, Židé a Kurdové.⁹⁷ Vysoká fragmentace spočívá v náboženské skladbě libanonského obyvatelstva. Dnešní podoba společenského uspořádání je výsledkem dlouhodobého historického vývoje, který má své počátky již v 10. století našeho letopočtu.⁹⁸ Tato skutečnost je dána zejména geografickou polohou Libanonu, který se nachází v oblasti Blízkého východu, kde se formovala tři světová náboženství (judaismus, křesťanství a islám). Libanonské hory sloužily jako útočiště pronásledovaných náboženských komunit, což má za následek dnešní náboženskou strukturu obyvatelstva a zároveň i tendenci zachovávat úzké vazby s příslušníky stejné konfese.

2.1.1 Náboženská skladba obyvatelstva a její vývoj

Důsledný popis náboženské skladby libanonského obyvatelstva je problematický, protože za posledních 70 let se v zemi konalo jediné oficiální sčítání lidu, a to v roce 1932. Chamei uvádí, že hlavní příčinou byla obava, že by další sčítání lidu mohlo ohrozit politický systém, který vycházel z výsledků censu ze 30. let. Pozdější údaje o demografickém vývoji libanonské společnosti jsou založeny na sociologických a demografických průzkumech a odhadech, na které se však podle autora nelze příliš spoléhat.⁹⁹

---

⁹⁷ Long, E. D., Reich, B.: The Government and Politics of the Middle East and North Africa, Boulder 2002, s. 197.

⁹⁸ 10. století bývá zmiňováno v souvislosti s příchodem početné komunity maronitských křesťanů, kteří byli na území dnešní Sýrie pronásledováni příslušníky monofyzických církví. Během jedenáctého století je následovali drúzové a později šiité příslušníci řecko-ortodoxní a řecko-katolické církve. (⁹⁸ Smock, D.R., Smock, A.C.: The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana, New York 1975, s. 26.)

⁹⁹ Chamie uvádí, že na tyto údaje je třeba pohlížet se značnou skepsí. Vychází z průzkumů, které byly prováděny jen na určitém vzorku obyvatel, proto mohou být značně nepřesné. (Chamie, J.: Religious

Podle výsledků sčítání lidu z roku 1932 se libanonská společnost skládá ze 17 náboženských skupin. V roce 1932 asi polovinu populace tvořili příslušníci křesťanských církví (z nichž nejpočetnější byli maronité, dále řečtí katolíci, arménští katolíci, syrští katolíci, římské katolíci, řecká ortodoxie, arménská ortodoxie, protestanti a příslušníci syrské ortodoxie) a druhou polovinu muslimové (sunnité, šiité, drúzové, alavité a ismailité). Největší náboženskou skupinou byli maronité, kteří tvořili asi 29% celkové populace. Druhou nejpočetnější skupinou byli sunnitští muslimové, jejichž počet dosahoval asi 22% obyvatelstva. K šiitskému islámu se hlásilo asi 20% Libanonců. Čtvrtou největší komunitou byli příslušníci řecko-ortodoxní církve (10%), další pak drúzové (7%) a řečtí katolíci (6%). V zemi dále existovalo asi deset náboženských skupin, žádná z nich ovšem netvořila více než 6% celkové populace.¹⁰⁰ (viz příloha č. 2)

Shrnou-li uvedená fakta, libanonskou společnost lze rozdělit na dva základní náboženské tábory, křesťany a muslimy. V roce 1932, kdy zemi tvořilo asi 861 399 obyvatel, byl jejich vzájemný početní poměr asi 6:5.¹⁰¹ Libanonská populace však v průběhu následujících sedmi desetiletí vzrostla asi pětinašobně a v současnosti v zemi žije asi 4 224 000 lidí.¹⁰² S nárůstem populace došlo v důsledku vysoké emigrace křesťanů¹⁰³ a přílivu palestinských uprchlíků i ke změně početního poměru mezi náboženskými skupinami.¹⁰⁴ Tím se značně změnil celkový poměr mezi křesťany a muslimy. Zatímco ve třicátých letech počet příslušníků křesťanské církve mírně převyšoval počet muslimů, v sedmdesátých letech se v důsledku uvedené migrace obyvatel tento poměr vyrovnal. Co se týče poměru mezi jednotlivými konfesními skupinami, výrazná změna nastala především uvnitř muslimského tábora, kde počet šiitského obyvatelstva díky vysoké porodnosti a přítomnosti Palestinců postupně převýšil

---

groups in Lebanon: A descriptive investigation. In: *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 11, No.2, s. 177.)

¹⁰⁰ Chamie, J.: Religious groups in Lebanon: A descriptive investigation. In: *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 11, No.2, s. 177.

¹⁰¹ Collelo, T.: ed. Lebanon: A Country Study. Washington 1987. In: <http://countrystudies.us/lebanon/34.htm>.

¹⁰² Údaj pochází z roku 2009. (United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, 2009, World Population Prospects, Table A.1. In: http://www.un.org/esa/population/publications/wpp2008/wpp2008_text_tables.pdf.)

¹⁰³ Nejvíce křesťanských uprchlíků byli maronité a řečtí katolíci. (Smock, D.R., Smock, A.C.: *The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana*, New York 1975, s. 76.)

¹⁰⁴ Smock, D.R., Smock, A.C.: *The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana*, New York 1975, s. 76-77.

počet sunnitů.¹⁰⁵ (viz příloha č. 3) Tento faktor hraje významnou roli při analýze příčin selhání konsocialismu v Libanonu.

2.1.2 Charakteristika společnosti

Obyvatelstvo Libanonu se vyznačuje tradičními komunálními vazbami na příslušníky stejné konfese. Náboženské skupiny v Libanonu vystupují jako oddělené společenské jednotky a příslušnost k určité skupině předpokládá příbuzenskou, komunální a náboženskou loajalitu jednotlivce vůči ostatním členům komunity. Libanonské hory se po staletí stávaly útočištěm pronásledovaných náboženských menšin.¹⁰⁶ Ve snaze uchovat si vlastní náboženské tradice se příslušníci těchto skupin koncentrovali v rámci určitého regionu, kde budovali nábožensky homogenní vesnice a města.¹⁰⁷ Z toho důvodu je dodnes většina menších měst a vesnic složena ze členů jediné konkrétní konfese a velká část libanonské populace tak tráví život v obklopení příslušníky stejné náboženské komunity. Odlišná situace je ve velkých přímořských městech, jako je například Bejrút, Tripolis, Sidon nebo Týr. Lidé sem přicházejí za prací z chudších oblastí, proto je většina velkých měst konfesně smíšená. I přesto zde jednotlivé komunity žijí odděleně a koncentrují se v určitých městských částech.¹⁰⁸ (viz příloha č. 1)

Libanonská společnost se vyznačuje rysy, které jsou typické pro arabské státy Severní Afriky a Blízkého východu. V těchto zemích existují složité klanové a rodinné struktury a důležitou roli zde dodnes hrají kmenoví vůdci nebo elity. Gombár rozlišuje státy, kde přetrvává tribalismus (loajalita vůči kmenu nebo klanu) a státy s městskými a venkovskými elitami, jejichž základní jednotku tvoří rodiny, nikoliv širší příbuzenské skupiny, jako je tomu v případě kmenových společností.¹⁰⁹ V Libanonu se podle autora setkáváme s tradičními venkovskými a městskými elitami, tzv. ‚*hadára*‘, které jsou pozůstatkem feudálního období, kdy lenní pán umožňoval rolníkům a jejich rodinám

---

¹⁰⁵ Smock, D.R., Smock, A.C.: *The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana*, New York 1975, s. 77.

¹⁰⁶ Nejdříve zde koncem 10. století našeho letopočtu nalezly úkryt početné komunity maronitských křesťanů. Během jedenáctého století obydleli jižní část libanonských hor drúzové. Časem se zde usadily také početné komunity šíitů, sunnitů a příslušníků řecko-ortodoxní a řecko-katolické církve. (Smock, D.R., Smock, A.C.: *The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana*, New York 1975, s. 26.)

¹⁰⁷ Smock, D.R., Smock, A.C.: *The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana*, New York 1975, s. 25-26.

¹⁰⁸ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing, Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2005, s. 123.

¹⁰⁹ Gombár, E.: *Kmeny a klany v arabské politice*, Praha 2004, s. 13.

obdělávat svou půdu, čímž si zajistil jejich loajalitu.¹¹⁰ V průběhu devatenáctého a dvacátého století se z lenních pánů stávají političtí vůdci, tzv. ‚zuama‘ a z rolníků se stávají voliči, loajální vůči svým politickým vůdcům. Političtí vůdci reprezentují jednotlivé konfese na celostátní úrovni (ve vládě a v parlamentu) a mají rozhodující vliv na fungování politického systému v Libanonu. Politika v Libanonu bývá někdy obviňována z klientelismu, jelikož političtí vůdci své loajální přívržence odměňují různými výhodami a privilegii, například zajištěním pracovních pozic ve státní sféře. Postavení ‚zuama‘ je obvykle dědičné a politika je často brána jako rodinné podnikání.¹¹¹

Pozici elit při politickém vyjednávání zlepšuje stupeň vnitřní centralizace, jelikož posiluje kohezi skupin, a tím i podporu jednotlivých politických představitelů. Komunita jako celek je pak schopna zaujmout jednotné stanovisko vůči sporným politickým otázkám, jako je například zahraniční orientace státu nebo postoj vůči emigrantům.¹¹² Stupeň centralizace ovlivňují tradiční náboženští vůdci a často figurují, jako důležité jednotící prvky celé komunity. Křesťanské komunity se obecně vyznačují vyšším stupněm centralizace než muslimské. Centralizaci a současně i vnitřní kohezi křesťanských konfesí posilují náboženští patriarchové. V současnosti však v důsledku mezinárodního charakteru jejich církevních institucí nezastupují jednotlivé skupiny v sociálních a politických záležitostech.¹¹³ V rámci muslimských komunit (šíitských a sunnitských) neexistovala před vznikem nezávislého státu Libanon žádná hierarchická struktura ani náboženský vůdce, který by tyto konfese sjednocoval.¹¹⁴ Uvedená skutečnost podle Smocka zhoršovala jejich pozici během vyjednávání o politickém uspořádání nezávislého Libanonu, která probíhala ve 40. letech 20. století. Šíitské a sunnitské konfese byly vnitřně rozdělené a jejich členové se nedokázali shodnout na základních otázkách, jako jsou například budoucí politické pravomoci státníků.¹¹⁵

---

¹¹⁰ Gombár, E.: Kmeny a klany v arabské politice, Praha 2004, s. 234.

¹¹¹ Libanon: Zuama clientelism. In: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0114\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0114)).

¹¹² Smock, D.R., Smock, A.C.: The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana, New York 1975, s. 77-82.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Islám hlásá, že mezi bohem a člověkem by neměly stát žádné překážky, čímž jsou míněni náboženští vůdci nebo instituce. (Smock, D.R., Smock, A.C.: The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana, New York 1975, s. 78.)

¹¹⁵ Smock, D.R., Smock, A.C.: The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana, New York 1975, s. 78.

K centralizaci muslimských komunit začalo docházet až po získání nezávislosti a přijetí ústavy v roce 1943.¹¹⁶

Konfesní segmentace libanonské společnosti se odráží v institucích, souvisejících s konkrétní skupinou. Podle Smocka tak mnoho organizací, které jsou ve většině zemích sekularizovány (školy, nemocnice, lékárny či tisk), mají v Libanonu konfesní charakter, což občanům umožňuje navštěvovat školy, mládežnické organizace nebo dobrovolná sdružení pouze se členy stejné náboženské komunity.¹¹⁷ Vše podle autora závisí na vůli jedince, který má možnost se rozhodnout, jestli chce strávit život v prostředí vlastní komunity nebo v prostředí konfesně smíšeném. Většina Libanonců ale tráví život v rámci vlastní konfese a s příslušníky jiné komunity přichází do kontaktu výhradně při formálních příležitostech, jako jsou například obchodní nebo politická vyjednávání.¹¹⁸ Libanonské náboženské skupiny mají dále vlastní zákony, které upravují práva osob. Zahrnují například zaměstnanecké právo, manželské a rozvodové právo, či právo dědičné. Těmito zákony se řídí všichni členové komunity a nezáleží na tom, zda své náboženství praktikují či nikoliv.¹¹⁹

2.2 Politický systém první republiky a příčiny občanské války

Libanon leží v jedné z nejkonfliktnějších oblastí světa, na Blízkém východě. Sousedí s Izraelem, kde probíhá od 40. let 20. století otevřený konflikt mezi Izraelci a Palestinci. Zároveň je zemí, jehož obyvatelstvo tvoří vysoký počet náboženských komunit, které v minulosti žily v relativní vzájemné izolaci. Politický systém první republiky z let 1943-1975 se vyznačoval prvky konsociační demokracie. Vycházel z tradice sdílení moci libanonskými konfesemi z období, kdy byla země součástí Osmanské říše. Zpočátku režim plnil svůj účel, kterým bylo zajistit poklidné soužití libanonského obyvatelstva. Hourani uvádí, že „*Libanonu se podařilo dosáhnout takřka zázračné rovnováhy, politické stability a neutrality mezi různými komunitami a zájmy, a to i vzhledem ke konfliktům v okolí, navíc velmi prosperuje.*“¹²⁰ Během 60. let se v zemi začaly projevovat negativní důsledky arabsko-izraelského konfliktu, které postupně přispěly k polarizaci společnosti.

---

¹¹⁶ Smock, D.R., Smock, A.C.: The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana, New York 1975, s. 81.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 84.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 89.

¹¹⁹ Lebanon, Lebanese confessional „societies“. In: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0048\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0048)).

¹²⁰ Hourani, A.: A History of the Arab Peoples, New York 1991, s. 429. In: Čejka, M.: Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu, Brno 2005, s. 151.

Libanonská vláda postupně ztratila důvěru obyvatelstva a politický systém první republiky se zhroutil.

2.2.1 Vznik státu Libanon a politické uspořádání v letech 1926 - 1943

Libanon se začal formovat ve 20. letech 20. století, kdy byla země mandátním územím pod správou Francie. Většina dnešních států Blízkého východu byla až do konce první světové války součástí Osmanské říše. Po skončení války se v dubnu 1920 konala mezinárodní konference v San Remu, kde Společenství národů rozhodlo o předání mandátních práv na Blízkém východě Velké Británii a Francii. Mandát byl formou mezinárodního poručení koloniálního území. Mocnost, které byla svěřena mandátní práva, zodpovídala za sociální a kulturní úroveň, rozvoj obyvatelstva a celkové řízení státu až do doby, kdy bude mandátní území shledáno jako způsobilé samostatného vedení. Velká Británie spravovala území dnešního Iráku, Jordánska, Palestiny a Izraele a Francie území dnešní Sýrie a Libanonu.¹²¹ Francie na svěřeném území vytvořila dva státy, Libanon a Sýrii. Ustanovení státních hranic však doprovázely vnitřní spory mezi komunitami o budoucnost libanonského území. Winslow uvádí, že muslimská část populace prosazovala připojení Libanonu k Sýrii. Maronité se však obávali toho, že by se po sjednocení Sýrie a Libanonu stali v rámci nového státu menšinou a prosazovali vznik samostatného Libanonu.¹²² Francie, na níž v té době spočívalo definitivní rozhodnutí, vyhověla maronitům a 1. září 1920 byl založen tzv. Velký Libanon (*Grand Liban*).¹²³

Francie na nově vzniklém území zavedla administrativní zřízení, které obsahovalo prvky systému sdílení moci. Tento systém měl v zemi tradici z období, kdy byl Libanon autonomním sandžakem v rámci Osmanské říše.¹²⁴ Zemi spravovali 4 francouzští guvernéri ve spolupráci se 17-ti člennou konzultativní radou, v níž byly reprezentováni zástupci nejpočetnějších náboženských skupin. V roce 1922 byla založena nová státní

---

¹²¹ Čejka, M.: Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu, Brno 2005, s. 40.

¹²² Winslow, Ch.: Lebanon : War and Politics in a Fragmented Society, London 1996, s. 61.

¹²³ Zahar, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. In: http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc

¹²⁴ Horský Libanon byl autonomním sandžakem Osmanské říše od roku 1861 až do roku 1915. Prvky systému sdílení moci se nacházely ve způsobu obsazování 12-členné administrativní rady, která sloužila jako poradní orgán hlavního správce Osmanské říše. Složení administrativní rady vycházelo z náboženské skladby obyvatelstva, které žilo na území sandžaku. Princip proporčního zastoupení představitelů náboženských skupin se stal pravidlem pro všechny úrovně administrativní a soudního žebříčku a byl přenesen také na nižší správní jednotky. (Zahar, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. In: http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc

instituce, tzv. Reprezentativní rada Libanonu (*Representative Council of Lebanon*), která se skládala ze 30 poslanců. Složení Reprezentativní rady odráželo konfesní skladbu Libanonu z roku 1921, kdy proběhl demografický průzkum za účelem zjistit počet příslušníků jednotlivých konfesí. Rada sloužila pouze jako poradní orgán francouzských guvernérů, kteří disponovali veškerými rozhodovacími pravomocemi.¹²⁵ Důvodem zřízení Reprezentativní rady byla podle Zaharové snaha předejít konfliktům mezi náboženskými komunitami.¹²⁶

Vznik mandátního území neprobíhal bez vnitřních nepokojů. Od roku 1920 docházelo ke sporům mezi konfesemi, zejména z důvodu neustávajících protestů muslimských komunit vůči tehdejší podobě státu. Se vznikem Velkého Libanonu se odmítali smířit především sunnité, kteří nadále prosazovali připojení Libanonu k Sýrii. Francouzská vláda jejich požadavky odmítla a v roce 1925 jmenovala zvláštní komisi, složenou ze zástupců Francie a Libanonu, která měla za úkol vypracovat libanonskou ústavu. Ta byla přijata v první polovině roku 1926 a 24. května došlo k vyhlášení konstituční republiky Libanon.¹²⁷

Politické uspořádání Libanonu se během období, kdy byl spravován Francií, vyznačovalo především koncentrací politické moci v rukou prezidenta, který měl značnou nezávislost na parlamentu. Vláda byla proporčně složena ze zástupců náboženských komunit. Parlament se skládal ze dvou komor a poslanceké mandáty byly rozdělovány na základě konfesního složení libanonské společnosti.¹²⁸ Cílem tohoto uspořádání bylo podle Zaharové zajistit vnitropolitickou stabilitu a předejít vnitřním konfliktům tím, že byla zástupcům nejpočetnějších náboženských komunit zaručena proporční účast na zákonodárné a výkonné moci.¹²⁹ Kerr uvádí, že konsolidace politického systému v Libanonu během první republiky nebyla úspěšná, jelikož od přijetí ústavy v roce 1926 probíhaly spory mezi nejpočetnějšími konfesemi o nejvyšší státní posty. Francie proto odmítla zorganizovat volby a nejvyšší státní funkce obsadila politickými reprezentanty z období před schválením ústavy.¹³⁰ Ve třicátých letech začali

---

¹²⁵ Zahar, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. In: http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ The Lebanese Constitution. In: http://www.servat.unibe.ch/law/icl/le00000_.html.

¹²⁸ Article 95, The Lebanese Constitution. In: http://www.servat.unibe.ch/law/icl/le00000_.html.

¹²⁹ Zahar, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. In: http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc

¹³⁰ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing, Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2005, s. 114.

Libanonci vyjadřovat nesouhlas s nadvládou Francie a francouzská vláda přislíbila postupné předání politické moci v zemi do rukou libanonských občanů.¹³¹ Formální nezávislost Libanonu byla vyhlášena 8. června 1941.¹³²

2.2.2 Národní dohoda 1943 a konsociační prvky politického systému první republiky

Po získání nezávislosti 22. listopadu 1943 došlo k úpravě a doplnění ústavy z roku 1926. Hlavní principy, založené na systému sdílení moci libanonskými konfesemi však zůstaly zachovány. Ústava první republiky se skládala ze dvou částí, ze psaného dokumentu a z nepsané dohody. Psaná část ústavy byla modifikací dokumentu z roku 1926. Zrušeny byly články, které upravovaly vztahy s Francií.¹³³ Nepsaná část ústavy vycházela z tzv. Národní dohody (*National Pact*), která byla uzavřena mezi maronitským prezidentem Bisharem al-Khurim a sunnitským premiérem Riadem al-Sulhem v létě roku 1943.¹³⁴

Národní dohoda, na jejíž podobě se podíleli zástupci křesťanského i muslimského tábora, se skládala z několika hlavních principů. Prvním principem bylo všestranné uznání nezávislého státu Libanon. Křesťanští a muslimští představitelé souhlasili s tím, že Libanon je arabský stát a oficiálním jazykem země bude arabština. Muslimové se zároveň vzdali svých požadavků připojení Libanonu k jakékoliv jiné arabské zemi. Dalším schváleným principem bylo konstatování, že Libanon je členem rodiny arabských států, z čehož plyne jeho ochota spolupracovat s jakoukoliv arabskou zemí. V případě vypuknutí konfliktu mezi arabskými státy zachová Libanon neutralitu.¹³⁵ Posledním a pro politický systém nejdůležitějším principem bylo rozdělení nejvýznamnějších politických a administrativních funkcí mezi zástupce největších náboženských skupin. Prezidentský post by měl vždy zastávat maronitský křesťan, post premiéra sunnitský muslim. Funkci předsedy poslanecké sněmovny měl obsazovat šíitský muslim, post ministra spravedlnosti zástupce řecko-ortodoxní církve a funkci ministra obrany drúz. Početní

---

¹³¹ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing, Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2005, s. 115.

¹³² Libanon přesto nadále zůstával pod vlivem Svobodné Francie a k zisku plné nezávislosti došlo 22. listopadu 1943. (Lebanon, World War II. and Independence, 1939 – 1941. In: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0029\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0029))).

¹³³ Articles 90.-94, The Lebanese Constitution. In: <http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=1>.

¹³⁴ Winslow, Ch.: *Lebanon : War and Politics in a Fragmented Society*, London 1996, s. 80.

¹³⁵ Lebanon, World War II. and Independence, 1939 – 1941. In: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0029\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0029)).

poměr mezi konfesemi by měl být zohledňován i při obsazování nižších pracovních pozic ve státní administrativě.¹³⁶

Politická moc byla koncentrována v rukou prezidenta, jehož post zastával maronitský křesťan. Mezi jeho práva patřilo například sestavování vládního kabinetu bez předchozí konzultace s předními členy poslanecké sněmovny. Zároveň nesměl být poslaneckou sněmovnou ze své funkce během funkčního období odvolán s výjimkou vlastizrady nebo vážného porušení ústavy. Vláda byla závislá na rozhodnutích prezidenta a spolu s ním mohla kdykoliv rozpustit poslaneckou sněmovnu. Sněmovna mohla teoreticky přimět vládní kabinet k rezignaci.¹³⁷

Hlavní úlohou premiéra, nejvýše postaveného zástupce muslimské části libanonského obyvatelstva, bylo řídit činnost vlády. Jeho pravomoci byly během první republiky v porovnání s prezidentskými pravomocemi výrazně slabší. Mezi nejvýznamnější z nich patřilo právo vetovat návrhy prezidenta na složení budoucí vlády. Spolu s prezidentem republiky dále kontrasignoval veškeré návrhy, vycházející z jednotlivých resortů.¹³⁸

Řízení státní správy měl na starosti vládní kabinet. Mezi jeho úlohy patřila příprava legislativních předpisů a jmenování či odvolávání vysokých členů státní byrokracie. Předsedal-li vládě prezident, jednala jako Rada ministrů (*Council of Ministers*). Rada ministrů projednávala nejdůležitější státní záležitosti. V případě, že vládě předsedal premiér, vystupovala jako Ministerská rada (*Ministerial Council*). Ta se zabývala spíše rutinními otázkami.¹³⁹ Přesný počet resortů ústava nepředepisovala, historicky se ale pohyboval mezi 4 až 22 v závislosti na konkrétních politických potřebách.¹⁴⁰

Zákonodárni sbor první republiky byl jednokomorový. Mezi nedůležitější pravomoci poslanecké sněmovny patřila zejména volba prezidenta republiky.¹⁴¹ Poslanci rovněž měli právo vetovat politická rozhodnutí v případě, že ohrožovala zájmy jednotlivých komunit.¹⁴² Počet křesel v poslanecké sněmovně se každé volební období měnil.¹⁴³

---

¹³⁶ Winslow, Ch.: Lebanon : War and Politics in a Fragmented Society, London 1996, s. 80.

¹³⁷ Tamtéž, s. 85.

¹³⁸ Lebanon: The Prime Ministr and the Cabinet. In: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0116\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0116)).

¹³⁹ Winslow, Ch.: Lebanon : War and Politics in a Fragmented Society, London 1996, s. 86.

¹⁴⁰ Lebanon: The Prime Ministr and the Cabinet. In: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0116\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0116)).

¹⁴¹ Articles 64 – 75, The Lebanese Constitution. In: <http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=1>.

¹⁴² Lijphart, A.: Democracy in Plural Societies: a comparative exploration, New Haven 1980, s. 149.

¹⁴³ Důvodem častých změn složení poslanecké sněmovny byla nespokojenost občanů s podobou hranic mezi jednotlivými volebními obvody. Některé komunity se cítily být oproti jiným znevýhodňovány. Proto docházelo k častým reformám rozložení volebních obvodů a spolu s tím i ke změně počtu

Přidělování mandátů probíhalo na základě konfesní skladby obyvatelstva.¹⁴⁴ Každá náboženská skupina měla v poslanecké sněmovně rezervovaný určitý počet křesel a mandáty byly rozdělovány mezi křesťany a muslimy v poměru 6 : 5. Tento poměr měl odrážet konfesní složení libanonské společnosti a byl založen na výsledcích sčítání lidu, které proběhlo v roce 1932.¹⁴⁵

Volební systém do poslanecké sněmovny byl vytvořen tak, aby co nejvíce podpořil spolupráci všech komunit a umožnil tak společné vyjednávání jejich zástupců na půdě libanonského parlamentu. Probíhal na základě stranického blokového hlasování (*Party Block Vote*). Šlo o většinový volební systém, obsahující prvky majoritního principu *„vítěz bere vše“* (*First Past The Post System*) a prvky blokového hlasování (*Block Vote*).¹⁴⁶ Území Libanonu bylo rozděleno na určitý počet volebních obvodů, který se každé volební období měnil současně s počtem poslanců v poslanecké sněmovně. Volební obvody byly vícemandátové, volič svůj hlas odevzdával ve prospěch celé kandidátní listiny.¹⁴⁷ S cílem dodržet konfesní distribuci mandátů v parlamentu a zároveň podpořit spolupráci příslušníků různých komunit na regionální úrovni, byla v jednotlivých obvodech předem stanovena náboženská příslušnost volených poslanců.¹⁴⁸ Vítězná kandidátní listina získala všechny poslanecké mandáty. Ty byly uděleny kandidátům, kteří obdrželi nejvyšší počet preferenčních hlasů. Přitom musela být zohledněna náboženská příslušnost jednotlivých poslanců podle toho, jak to pro konkrétní obvod předepisoval volební zákon. Politické strany proto reprezentovaly na jedné kandidátní listině více náboženských skupin tak, aby byl dodržen volební zákon, týkající se náboženského složení jednotlivých obvodů.¹⁴⁹

Politický systém první republiky se vyznačoval prvky konsociační demokracie. Funkci velké koalice plnila vláda, která byla složena ze zástupců všech libanonských konfesí. Proporcionalita byla zajištěna poměrným zastoupením libanonských

---

poslanců v parlamentu. (Landau, J.M.: Elections in Lebanon. In: *The Western Political Quarterly*, Vol. 14, No. 1, Part 1, March 1961, s. 125-126.)

¹⁴⁴ Parliament of Lebanon. In: http://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_Lebanon.

¹⁴⁵ Lebanon, World War II. and Independence, 1939 – 1941. In: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+lb0029\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+lb0029)).

¹⁴⁶ Novák, M., Lebeda, T.: Volební a stranické systémy, ČR v mezinárodním srovnání, Pelhřimov 2004, s. 24.

¹⁴⁷ Landau, J.M.: Elections in Lebanon. In: *The Western Political Quarterly*, Vol. 14, No. 1, Part 1, March 1961, s. 127.

¹⁴⁸ Například ve volebním obvodě, který odpovídal okresu Tripolis, bylo voleno 5 poslanců, z nichž 4 museli být sunnité a 1 zástupce řecko-ortodoxní církve. (Landau, J.M.: Elections in Lebanon. In: *The Western Political Quarterly*, Vol. 14, No. 1, Part 1, March 1961, s. 127.)

¹⁴⁹ Landau, J.M.: Elections in Lebanon. In: *The Western Political Quarterly*, Vol. 14, No. 1, Part 1, March 1961, s. 127.

náboženských skupin v poslanecké sněmovně. Proporční zastoupení bylo přeneseno také do ostatních oblastí státní správy. Poslanci rovněž disponovali právem veta v případě, že rozhodnutí, přijatá poslaneckou sněmovnou, ohrožovala zájmy jejich konfese. Výrazným znakem konsociační demokracie v Libanonu byla segmentální autonomie. Tvořila integrální, ačkoliv nepsanou součást ústavy. Režimu bylo zamezeno zasahovat do oblasti vnitřních záležitostí jednotlivých konfesí a jednotlivé komunity si záležitosti, týkající se například rozvodů či dědičného práva řešily samy prostřednictvím komunálních soudů.¹⁵⁰

2.2.3 Vnější zdroje politické nestability

Politické uspořádání první republiky, vycházející ze systému sdílení moci, v Libanonu fungovalo třicet let. V roce 1975 se režim zhroutil a v zemi vypukla občanská válka, která trvala až do roku 1989. Pád režimu způsobily především vnější faktory, které měly dopad na vnitropolitickou stabilitu. Zaharová uvádí, že Libanon následky konfliktu nedokázal odvrátit zejména proto, že neexistoval vnější protektor, který by garantoval dodržování principů systému sdílení moci a zároveň zamezoval vnějším zásahům do vnitropolitického dění.¹⁵¹

Zhroucení politického systému a následné rozpoutání občanské války souvisí s událostmi, které nastaly po vzniku samostatného státu Izrael v roce 1948. Libanon, který se nachází v jedné z nejkonfliktnějších a nejméně stabilních oblastí světa, se nedokázal ubránit dopadům arabsko-izraelského konfliktu. Bezprostředně po vzniku izraelského státu vypukla první arabsko-izraelská válka, která trvala do roku 1949. Invaze do Izraele se zúčastnila Sýrie, Egypt, Jordánsko, Saudská Arábie a Irák. Přestože zástupci libanonských konfesí v Národní dohodě přistoupili na budoucí neutralitu země, libanonská armáda se zapojila do útoku arabských států proti Izraeli. Válka měla za následek vysokou emigraci palestinských uprchlíků z izraelského území. Ti hledali útočiště v okolních státech, tedy i v Libanonu.¹⁵² Příchod desetitisíců Palestinců na libanonské území způsobilo narušení demografické rovnováhy, na níž bylo založeno politické uspořádání Libanonu. Příchozí uprchlíci byly především muslimové a jejich příchod tak početně posílil muslimskou část obyvatelstva. Uprchlíci zároveň způsobili výrazné sociální, ekonomické a politické zatížení domácího režimu. Seaverová uvádí, že

¹⁵⁰ Lijphart, A.: *Democracy in Plural Societies: a comparative exploration*, New Haven 1980, s. 149.

¹⁵¹ Zahar, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. In: http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc

¹⁵² Seaver B. M.: *The Regional Sources of Power-sharing Failure: The Case of Lebanon*. In: *Political Science Quarterly* 2/2000, s. 8.

nastalé situace se obávali zejména křesťané, kteří vnímali největší hrozbu v porušení neutrality země a zahraniční orientace Libanonu na arabský svět.¹⁵³

Vypuknutí Šestidenní války mezi Izraelem a koalicí Egypta, Sýrie a Jordánska v červnu 1967 mělo za následek prohloubení vnitropolitické krize v Libanonu. Válka způsobila zvýšení počtu palestinských uprchlíků na libanonském území.¹⁵⁴ V okolí Bejrútu a dalších velkých měst vznikaly rozsáhlé uprchlické tábory. Mezi příchozími uprchlíky byli rovněž příslušníci palestinských ozbrojených skupin, kteří v Libanonu plánovali násilné aktivity proti izraelským vojenským jednotkám. Na libanonsko-izraelských hranicích začalo docházet ke vzájemným ozbrojeným střetům. Narůstající agresivita ze strany palestinských uprchlíků způsobila zvýšení tlaku na libanonskou vládu.¹⁵⁵

Situaci dále zhoršil příchod členů palestinského militantního hnutí Organizace pro osvobození Palestiny (OOP), kteří byli v roce 1970-1971 vyhoštěni z Jordánska. Příslušníci organizace nacházeli útočiště v libanonských uprchlických táborech. Na území Libanonu pokračovali v guerillových aktivitách, které zahájili v Jordánsku. Utečenecké tábory v Libanonu se proto stávaly terčem odvetných akcí ze strany Izraele.¹⁵⁶ Libanonské elity měly podle Saeverové na přítomnost OOP odlišný názor. Sunnitští vůdci palestinské ozbrojené jednotky spíše podporovali, naopak maronité s jejich aktivitami otevřeně nesouhlasili.¹⁵⁷

Přítomnost palestinských uprchlíků a jejich ozbrojených složek na libanonském území se časem stal neřešitelným problémem, a to i díky mezinárodnímu charakteru izraelsko-palestinského konfliktu. Do sporu byly zapojeny téměř všechny arabské státy, které nesouhlasily se vznikem samostatného státu Izrael a evropské mocnosti, jež samostatnost Izraele podporovaly. Okolní státy vyvíjely na Libanon obrovský nátlak a

---

¹⁵³ Křesťané se během francouzské nadvlády těšili přízně Francie, která vycházela vstříc jejich zájmům a privilegovala jejich postavení oproti muslimské populaci. Zejména maronité si vytvořili vazby na francouzskou vládu, které zachovali i po získání nezávislosti Libanonu. Z toho důvodu preferovali zahraniční orientaci Libanonu spíše na evropské státy, jelikož jim přinášela větší užitek. Určitou roli zde hrála i náboženská tradice křesťanských konfesí, které jsou provázány s evropskými církvemi. (Smock, D.R., Smock, A.C.: *The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana*, New York 1975, s. 40-41.)

¹⁵⁴ Počet palestinských uprchlíků během tohoto období dosáhl asi 240 000. (Seaver B. M.: *The Regional Sources of Power-sharing Failure: The Case of Lebanon*. In: *Political Science Quarterly* 2/2000, s. 9.)

¹⁵⁵ Long, E. D., Reich, B.: *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*, Boulder 2002, s. 214.

¹⁵⁶ Čejka, M.: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Brno 2005, s. 153.

¹⁵⁷ Seaver B. M.: *The Regional Sources of Power-sharing Failure: The Case of Lebanon*, in: *Political Science Quarterly* 2/2000, s. 9.

podílely se na zhoršení vztahů mezi komunitami. Především Sýrie, která již od 20. let 20. století usilovala o připojení Libanonu k vlastnímu území a hranice mezi oběma zeměmi neuznávala, spatřovala ve vnitropolitické krizi příležitost k prosazení sjednocení. Cílem Sýrie tedy bylo navázat dobré vztahy s libanonskými muslimy. Izrael se naopak snažil získat v Libanonu spojence v boji proti palestinským povstalcům a podporu hledal zejména mezi maronity.¹⁵⁸

Od přijetí ústavy v roce 1943 až do zhroutení režimu v 70. letech se křesťanské a muslimské konfese snažily dodržovat principy politického uspořádání a zachovávat vzájemné vztahy na nekonfliktní rovině. Arabsko-izraelský konflikt však způsobil výraznou polarizaci libanonské společnosti. Nejzávažnějším zdrojem konfliktu byla otázka přítomnosti palestinských ozbrojených organizací na libanonském území. K vyhocení sporu mezi libanonskými konfesemi došlo v dubnu 1973, kdy se v Bejrútu střetly izraelské ozbrojené jednotky se členy OOP. Po incidentu následovala rezignace premiéra Salama a muslimská část vládnoucí koalice byla nadále neúčinná.¹⁵⁹ Následně došlo k zablokování politického systému.

2.2.4 Vnitřní příčiny politické nestability a zhroutení systému

Vztahy mezi libanonskými komunitami byly až do poloviny 60. let dobré a v zemi nedocházelo k závažným konfliktům. V tomto smyslu tedy systém sdílení moci naplňoval svůj hlavní účel, kterým bylo zajistit poklidné soužití rozličných konfesí na území Libanonu.¹⁶⁰ Libanonská politika se během období od přijetí Národní dohody do vypuknutí občanské války vyznačovala frekventovaným střídáním vlád.¹⁶¹ K častým změnám podle Hudsona docházelo v důsledku výrazné fragmentace politické kultury. „Změny vládních kabinetů jsou jednoduše indikátory procesu vyvažování moci, jsou rutinním vyjádřením nekonečných výměn koalic stejných elit.“¹⁶² Tyto změny tedy zásadně nenarušovaly fungování systému.

---

¹⁵⁸ Seaver B. M.: The Regional Sources of Power-sharing Failure: The Case of Lebanon, in: *Political Science Quarterly* 2/2000, s. 9.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 13.

¹⁶⁰ Zahar, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. In: http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc.

¹⁶¹ V letech 1943 až 1964 se u moci vystřídali 3 prezidenti a životnost vládních kabinetů trvala v průměru 7 měsíců přesto, že k volby do poslanecké sněmovny měly podle ústavy probíhat každé 4 roky. (Winslow, Ch.: Lebanon : War and Politics in a Fragmented Society, London 1996, s. 86.)

¹⁶² Hudson, M.: Democracy and Social Mobilization in Lebanese Politics. In: *Comparative Politics*, Vol. 1, No.2., s. 253.

Slabou stránkou politického uspořádání v Libanonu byla značná rigidita režimu. Rozdělování nejdůležitějších politických postů a přidělování určitého počtu křesel v parlamentu jednotlivým konfesím probíhalo na základě výsledků sčítání lidu z roku 1932. Křesťanský tábor v té době početně převyšoval muslimský a nejpočetnější komunitou v zemi byli maronité. Z toho důvodu byl maronitům přidělen nejdůležitější politický post prezidenta republiky. Příslušníci maronitské církve zároveň obsazovali nejvyšší počet křesel v parlamentu. Libanonský politický systém se nedokázal vypořádat s demografickými změnami, které proběhly během 50. a 60. let. V důsledku vysoké porodnosti v muslimském táboře se zvýšil počet šiitů a sunnitů, přičemž maronité ztratili početní dominanci a v očích příslušníků muslimských komunit i nárok zastávat nejdůležitější politické funkce v zemi.¹⁶³ Nejdříve začali vznášet otevřené námitky vůči politickému uspořádání libanonští šiité, jejichž populace narůstala nejrapidněji. Šiitské elity požadovaly spravedlivější reprezentaci na politické úrovni, což odmítali především maronité.¹⁶⁴ Společnost se v důsledku uvedených neshod čím dál více polarizovala a nebyla schopna čelit ostatním nepříznivým vlivům, jako byly například aktivity palestinských ozbrojených organizací.

Další příčinou zhroutení režimu byla podle Najema skutečnost, že se v Libanonu nevytvořila jednotná politická komunita (*political community*).¹⁶⁵ Národní dohoda vycházela z deklarace neutrální zahraničněpolitické orientace země. Politické změny v arabském světě, především rozšiřující se arabský nacionalismus a popularita arabského socialismu, vyvolaly námitky obyvatelstva vůči libanonské neutralitě. Například politická strana Libanonská levice (*Lebanese Left*), složená zejména z muslimů, byla křesťany odsuzována pro sympatie, které projevovala vůči arabskému nacionalismu. Libanonská levice nebyla považována za stranu, jejíž politický program je založený na sociální rovnosti. Křesťanské náboženské skupiny ji viděly jako hnutí, které usiluje o narušení tradičního postavení křesťanské komunity, založené na politické kultuře, vycházející z evropských křesťanských hodnot. Muslimové byli proto obviňováni z porušování jednoho z pilířů Národní dohody, což prohloubilo propast mezi muslimským a

---

¹⁶³ Zahar, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. In: http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc.

¹⁶⁴ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing, Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2005, s. 143.

¹⁶⁵ Najem, T.: *The Collapse and Reconstruction of Lebanon*. In: *Durham Middle East Paper* 6/1998, s. 12.

křesťanským táborem v Libanonu.¹⁶⁶ I tento faktor přispěl ke zhoršení vztahů mezi náboženskými komunitami.

Vnější okolnosti a neschopnost režimu vypořádat se s prohlubující se polarizací obyvatelstva způsobily narušení vnitřní koheze jednotlivých skupin. Politické uspořádání bylo založeno na dobrých vztazích mezi elitami. Jejich postavení však záviselo na podpoře ze strany řadových příslušníků libanonských konfesí. Neshody politických vůdců na postoji vůči arabsko-izraelskému konfliktu, na zahraničněpolitické orientaci země a na politických reformách však přinesly zhoršení vztahů uvnitř jednotlivých konfesí a tím i ztrátu důvěry ve fungování systému sdílení moci.

Hůře byly v tomto smyslu zasaženy muslimské komunity a drúzové, které výrazně ovlivnily události z 50. a 60. let. Seaverová konstatuje, že v muslimském táboře začalo docházet ke zhoršení vztahů mezi politickými představiteli a řadovými členy náboženských komunit kvůli odlišným názorům různých společenských tříd na dění, které probíhalo v okolních státech.¹⁶⁷ Kritizovali vládu a své politické zástupce proto, že jim nedokázali zajistit dostatečnou ochranu před důsledky neustálých leteckých a pozemních útoků Izraelců na palestinské ozbrojené skupiny.¹⁶⁸ Napětí uvnitř konfesí prohlubovaly požadavky na spravedlivější zastoupení muslimů v exekutivě a při obsazování vyšších administrativních postů. Drúzové žádali úplnou dekonfesionalizaci (*deconfessionalization*) systému zejména z toho důvodu, že neměli nárok na žádnou důležitou politickou funkci.¹⁶⁹

Koncem 60. začala v Libanonu vznikat řada politických stran a hnutí, které podle Seaverové nestály na konfesních základech, nýbrž na ideologiích, jež nejlépe vyjadřovaly nesouhlas jejich členů se stávajícím politickým uspořádáním. Vznikaly tedy napříč náboženských komunit.¹⁷⁰ V rámci křesťanského tábora se začaly vytvářet ozbrojené polovojenské organizace, jejichž cílem bylo zachovat dominantní postavení křesťanů na

---

¹⁶⁶ Najem, T.: The Collapse and Reconstruction of Lebanon. In: *Durham Middle East Paper* 6/1998, s. 12.

¹⁶⁷ Jednalo se zejména o Šestidenní válku, příchod OOP do Libanonu, tlak ze strany Izraele na libanonské vládnoucí elity a nárůst arabského nacionalismu, či palestinských nacionalistických ideologií. (Seaver B. M.: The Regional Sources of Power-sharing Failure: The Case of Lebanon, in: *Political Science Quarterly* 2/2000, s. 13.)

¹⁶⁸ Seaver B. M.: The Regional Sources of Power-sharing Failure: The Case of Lebanon, in: *Political Science Quarterly* 2/2000, s. 14.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 13.

¹⁷⁰ Mezi tyto organizace patří různé libanonské levicové politické strany a hnutí, například *Arab Liberation Front*, *Syrian Social Nationalist Party*, *The Independent Nasserite Movement* atd. (Seaver B. M.: The Regional Sources of Power-sharing Failure: The Case of Lebanon. In: *Political Science Quarterly* 2/2000, s. 14).

libanonské politické scéně a získat kontrolu nad palestinskými uprchlíky. K dosažení těchto cílů využívali i násilné metody a dopouštěli se ozbrojených útoků na Palestince. Podle Seaverové ozbrojená hnutí tak často jednala v rozporu s vůlí politických vůdců křesťanských konfesí.¹⁷¹

Libanonské politické elity se nadále nebyly schopny vypořádat se ztrátou podpory a kontroly řadových členů vlastních konfesí a se vznikem nových hnutí a polovojskových organizací. Vláda se tak stala bezmocnou a pod tlakem událostí se politický systém zhroutil. Následně v zemi vypukla občanská válka.

2.3 Mírový proces

Občanská válka v Libanonu trvala patnáct let, během nichž si vyžádala více než 200 000 lidských životů.¹⁷² K ozbrojeným střetům nedocházelo pouze mezi náboženskými komunitami, ale také v rámci jednotlivých skupin. Příčinami konfliktů uvnitř konfesí byly většinou odlišné pohledy na způsob řešení politické nestability a na zásahy zahraničních států do vnitřních záležitostí země. K prvním snahám o ukončení konfliktu a nastolení míru v Libanonu došlo bezprostředně po vypuknutí občanské války. Křesťanský tábor v čele s maronity od počátku požadoval návrat k předválečnému politickému uspořádání. Muslimové naopak prosazovali ústavní reformy, které by zajistily spravedlivou mocenskou rovnováhu mezi libanonskými konfesemi. Pokusy o politické reformy však vždy ztroskotaly proto, že žádná ze stran, které se účastnily jednání, nebyla ochotna přistoupit ke kompromisnímu řešení situace. Dalším důvodem selhání vyjednávání mezi elitami byla skutečnost, že uvnitř jednotlivých skupin existovaly ozbrojené frakce, jejichž vůdci odmítali přijmout řešení, sjednané mezi oficiálními zástupci komunit.¹⁷³

2.3.1 Libanonská společnost během válečného konfliktu

Libanon byl během občanské války rozdělen na několik teritorií, které ovládala různá libanonská militantní hnutí a palestinské ozbrojené skupiny. Některé skupiny, konkrétně

---

¹⁷¹ Seaver B. M.: The Regional Sources of Power-sharing Failure: The Case of Lebanon. In: *Political Science Quarterly* 2/2000, s. 14.

¹⁷² Tristram, P.: „Timeline of the Lebanese Civil War, 1975-1990“. In: <http://middleeast.about.com/od/lebanon/a/me081026e.htm>.

¹⁷³ Rigby, A.: Lebanon: Patterns of Confessional Politics. In: *Parliamentary Affairs* 1/2000, s. 174.

maronité a OOP, se pokoušely vybudovat vlastní stát ve státě.¹⁷⁴ Kropáček uvádí, že často docházelo ke směřování politiky s náboženstvím. Členové ozbrojených milic proklamovali, že bojují za zájmy své náboženské komunity a hájí její postavení v Libanonu. „*Média často zkratkovitě používala jen náboženské názvy k označení ozbrojených seskupení bojujících za cíle zcela nenáboženské.*“¹⁷⁵

Libanonský parlament byl během občanské války zcela ochromen. Od roku 1976, kdy došlo k rozložení libanonské armády, byl pouze loutkovým orgánem. „*V letech 1975-1990 se v Libanonu nekonaly volby a poslanci se občas scházeli jen proto, aby, řečeno s mírnou nadsázkou, si odhlasovali zvýšení platů.*“¹⁷⁶ Přesto ale nedošlo k úplnému rozložení státu. V jeho čele nadále stál nepřímě volený prezident, zachován zůstal také státní byrokratický aparát.

Roli parlamentu oslabovaly zejména různé skupiny a hnutí, které se v zemi vytvořily po příchodu palestinských přistěhovalců.¹⁷⁷ Muslimské komunity založily počátkem 70. let Libanonské národní hnutí (*Lebanese National Movement*), které sdružovalo převážně levicové pro-arabské organizace, jako byla Pokroková socialistická strana (*Progressive Socialist Party*) nebo Komunistická akční organizace v Libanonu (*Communist Action Organization in Lebanon*). Do čela Libanonského národní hnutí se postavil prominentní drúzský politik Kamal Jumblatt.¹⁷⁸ Představitelé hnutí v roce 1975 předložili návrh politické reformy, jejímž účelem byla dekonfesionalizace a sekularizace politického systému.¹⁷⁹

Rovněž libanonští křesťané se v roce 1976 sdružili v rámci Libanonské fronty (*Lebanese Front*). Sjednocovala křesťanské politické strany a militantní organizace, mezi které patří Falanga (*Phalange*), Strážci cedrů (*Guardians of the Cedars*), Ahrarova národní liberální strana Libanonu (*Ahrar National Liberal Party Lebanon*), Hnutí Marada (*Marada Movement*) a organizaci Al-Tanzim (*Al-Tanzym*).¹⁸⁰ Koncem

---

¹⁷⁴ Najem, T.: The Collapse and Reconstruction of Lebanon. In: *Durham Middle East Paper* 6/1998, s. 16.

¹⁷⁵ Kropáček L.: Islámský fundamentalismus, Praha 1996, s. 162.

¹⁷⁶ Kropáček L.: Blízký východ na přelomu tisíciletí: Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy, Praha 1999, s. 164.

¹⁷⁷ Původní hierarchické struktury náboženských komunit, v jejichž čele dříve stáli lokální vůdci, „*zuama*“, kteří skupiny sjednocovali a zároveň zastupovali v parlamentu, se zhroutily. „*Zuama*“ ztratili kontrolu nad členy jednotlivých skupin, od nichž se odštěpily ozbrojené skupiny, které odmítly spolupracovat s vládou. (Najem, T.: The Collapse and Reconstruction of Lebanon. In: *Durham Middle East Paper* 6/1998, s. 17.)

¹⁷⁸ Abraham, A., J.: Lebanon War, Westport 1996, s. 21.

¹⁷⁹ Preston, M.: Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective, London 2005, s. 27.

¹⁸⁰ Lebanon: The Civil War. In: <http://countrystudies.us/lebanon/27.htm>

70. došlo z důvodu vnitřních sporů k transformaci Libanonské fronty, z níž vzešly Libanonské síly (*Lebanese Forces*) pod vedením Bashira Gemayele. Sdružení požadovalo ukončení politiky smlouvání a kompromisů a prosazovalo decentralizaci libanonské politiky za účelem postupné federalizace země. Na regionální úrovni pak příslušníci Libanonských sil usilovali o omezení zásahů Izraele a Sýrie do vnitropolitického dění a odchod palestinských ozbrojených skupin z Libanonu.¹⁸¹

2.3.2 Mírové iniciativy v letech 1975-1988

Mírový proces v Libanonu doprovázela vyjednávání zástupců libanonských konfesí o budoucím politickém uspořádání země. Vyjednávání probíhala mezi členy libanonské exekutivy a legislativy a mezi vládou a zástupci křesťanské Libanonské fronty a muslimského Libanonského národního hnutí.

K prvnímu pokusu o dosažení urovnání došlo několik měsíců po vypuknutí konfliktu. 24. září 1975 byla sestavena Komise národního dialogu (*National Dialogue Committee*), jejímž úkolem bylo vyřešení sporů, týkajících se budoucí podoby politického uspořádání v Libanonu.¹⁸² Účastníci vyjednávání byli rozděleni do dvou hlavních táborů. Na jedné straně stáli převážně příslušníci Libanonského národního hnutí a zástupci Organizace pro osvobození Palestiny. Druhý tábor tvořili členové Libanonské fronty. Komise byla složena z 20 členů, z nichž polovinu tvořili křesťané a polovinu muslimové. Příslušníci OOP v komisi reprezentováni nebyli, jejich zájmy zastávala muslimská část komise.¹⁸³

Komise národního dialogu projednávala dvě hlavní témata. První se týkalo politické reformy politického uspořádání a druhé přítomnosti palestinských ozbrojených organizací v Libanonu. Křesťanský tábor vnímal přítomnost palestinských ozbrojenců a jejich přívrženců jako ohrožení státní suverenity, jelikož narušovala křehkou rovnováhu moci mezi konfesemi ve prospěch muslimů. Požadovali odchod Palestinců z libanonského území, případně omezení jejich přítomnosti na konkrétní regiony. Příslušníci muslimského tábora namítali, že konflikt souvisí s vnitřními problémy a nevyhovujícím politickým systémem, který zvýhodňuje křesťany. Během jednání prosazovali politické reformy, které by vedly k modernizaci a sekularizaci systému. Navrhovali omezení pravomocí křesťanského prezidenta ve prospěch sunnitského premiéra a zvýšení počtu

---

¹⁸¹ Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005, s. 28.

¹⁸² Deeb, M., J., Deeb, M., K.: „Regional Conflict and Regional Solutions: Lebanon. In: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol 518, Resolving Regional Conflicts: International Perspectives (Nov., 1991), s. 83.

¹⁸³ Tamtéž.

členů parlamentu, kteří by měli být voleni na nekonfesionálních základech. Komise se sešla celkem sedmkrát, žádná ze stran však nehodlala ustoupit z vlastních požadavků a místo dosažení kompromisu došlo ke zhoršení vzájemných vztahů mezi oběma tábory. Jednání tak skončila patovou situací a rozpuštěním komise.¹⁸⁴

K určitému posunu v mírovém vyjednávání došlo v únoru 1976, kdy se do procesu zapojila Sýrie. Výsledkem jednání mezi libanonským prezidentem a syrským ministrem zahraničí bylo přijetí Ústavního dokumentu (*Constitutional Document*).¹⁸⁵ Navrhoval zachování konfesionální distribuce nejvyšších politických postů, avšak upravoval početní reprezentaci příslušníků jednotlivých konfesí v parlamentu.¹⁸⁶ Dokument byl zástupci Libanonského národního hnutí odmítnut a mírová jednání se znovu setkala s neúspěchem. Preston uvádí, že hlavní příčinou selhání byla skutečnost, že dohoda postrádala nátlakové mechanismy a neřešila budoucí zahraniční orientaci Libanonu. To způsobilo nedůvěru obou znesvářených táborů ve schopnost uvedenými opatřeními vyřešit stávající konflikt.¹⁸⁷ Dokument nebyl nikdy implementován.

Mírová jednání pokračovala v roce 1983 a 1984, kdy byla uspořádána konference v Ženevě a v Lausanne. Cílem konferencí bylo vyjednat politické reformy a ukončit občanskou válku v Libanonu, do níž se v roce 1976 zapojila Sýrie a v roce 1982 Izrael. Vyjednávání se zúčastnili 4 zástupci křesťanského tábora a 5 muslimů.¹⁸⁸ Předmětem jednání byla mimo jiné libanonsko-izraelská Dohoda ze 17. května 1983 (*May 17 Agreement*), která měla ukončit neshody obou zemí tím, že zaručovala oboustranné uznání státní suverenity a navázání diplomatických styků.¹⁸⁹ Zatímco většina křesťanských zástupců žádala zachování statu quo, muslimové prosazovali zrušení dohody a navázání zvláštních vztahů se Sýrií. Zároveň požadovali buď zrušení

---

¹⁸⁴ Deeb, M., J., Deeb, M., K.: „Regional Conflict and Regional Solutions: Lebanon. In: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol 518, Resolving Regional Conflicts: International Perspectives (Nov., 1991), s. 84 – 85.

¹⁸⁵ Prezidentem Libanonu byl během tohoto období Suleiman Franjeh a ministrem zahraničí Sýrie Abdul Halim Khaddam. (Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005, s. 29.)

¹⁸⁶ Mezi další reformy, vyplývající z Ústavního dokumentu, patřila například změna ve volbě premiéra nebo zrušení konfesionální distribuce pracovních pozic ve vládě. (Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005, s. 29.)

¹⁸⁷ Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005, s. 30.

¹⁸⁸ Křesťany reprezentoval tehdejší prezident Libanonu Amin Gemayel a jeho otec Pierre Gemayel, vůdce Falangistů. Muslimy zastupovali dva bývalí premiéři Libanonu Saib Salam a Rashid Karami, bývalý předseda parlamentu Adil Usayran a představitelé drúzských a šiitských milic Walid Jumblatt a Nabih Berri. (Deeb, M., J., Deeb, M., K.: „Regional Conflict and Regional Solutions: Lebanon. In: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol 518, Resolving Regional Conflicts: International Perspectives (Nov., 1991), s. 84 – 86.)

¹⁸⁹ May 17 Agreement. In: <http://www.lebanese-forces.org/lebanon/agreements/may17.htm>.

přidělování nejvyšších státních postů na základě náboženské příslušnosti jednotlivých kandidátů, nebo převedení některých pravomocí prezidenta na premiéra a předsedu poslanecké sněmovny.¹⁹⁰ Tématem negociací již na rozdíl od předchozích jednání nebyla otázka přítomnosti Organizace pro osvobození Palestiny, neboť její infrastruktura na území Libanonu byla v roce 1982 zničena.¹⁹¹ K uzavření mírové dohody nedošlo, jelikož její účastníci opět odmítli přistoupit na kompromisní řešení situace. Jediné, čeho bylo dosaženo, bylo zrušení mírové dohody s Izraelem ze 17. května.¹⁹²

Další neúspěšnou snahou o ukončení občanské války v Libanonu byl podpis Trojstranné dohody (*Tripartite Agreement*) 28. prosince 1985.¹⁹³ Dohoda obsahovala řadu návrhů z předchozích jednání. Zahrnovala omezení prezidentských pravomocí a rovné zastoupení muslimů a křesťanů v parlamentu. Tato úprava měla být dočasným řešením před úplnou dekonfesionizací systému. Zároveň měla vzniknout druhá komora parlamentu, senát, v jehož čele by stál příslušník drúzské komunity. Dohoda upravovala vztahy mezi Libanodem a Sýrií, obě země měly v budoucnosti navázat užší diplomatickou spolupráci.¹⁹⁴ Třístranná dohoda byla odmítnuta, protože podle Prestona neuspokojovala požadavky všech znepřátelených konfesí. Především maronité kritizovali návrh na postupné zrušení konfesionalismu a navázání užších vztahů se Sýrií. Podobně ani sunnitě nesouhlasili se zrušením přidělování nejvyšších politických postů na základě konfesní příslušnosti, protože by tato úprava poskytla příležitost šiitům, kteří podle autora usilovali o možnost zastávat nejvyšší politické posty v zemi.¹⁹⁵ Znesvářené strany nehodlaly ustoupit ze svých stanovisek, případný kompromis a obnovení míru v Libanonu se zdál být po odmítnutí Třístranné dohody opět nedosažitelný.

---

¹⁹⁰ Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005, s. 30.

¹⁹¹ Ke zničení infrastruktury OOP došlo během izraelské vojenské operace ‚Mír pro Galileu‘. Na území Libanonu vnikla armáda o síle 60 000 mužů. Izraelské letectvo provedlo nálet na velitelství v Bejrútu a tankové divize zaútočili na příslušníky OOP, kteří se nacházeli v jižním Libanonu. V srpnu 1982 se oddíly OOP začaly stahovat k moři a většina odešla z Libanonu, nebo byla zneškodněna izraelským vojskem. (Čejka, M.: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Brno 2005, s. 158.)

¹⁹² Deeb, M., J., Deeb, M., K.: ‚Regional Conflict and Regional Solutions: Lebanon. In: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol 518, Resolving Regional Conflicts: International Perspectives (Nov., 1991), s. 88.

¹⁹³ Dohoda byla uzavřena v Damašku mezi šiitským hnutím Amal, drúzskou Pokrokovou socialistickou stranou a Libanonskými silami. (The Tripartite Agreement. In: http://www.kataeb.org/pictures/files/News0.4051325_The_Tripartite_Agreement.pdf)

¹⁹⁴ The Tripartite Agreement. In: http://www.kataeb.org/pictures/files/News0.4051325_The_Tripartite_Agreement.pdf

¹⁹⁵ Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005, s. 34.

2.3.3 Cesta k Taifské dohodě

V září roku 1988 se po prezidentských volbách v Libanonu vytvořily dva politické tábory. V čele prvního tábora stál maronitský generál Michel Aoun, který byl 22. září jmenován vojenským předsedou vlády. Jeho kabinet byl však akceptován pouze na křesťanských teritoriích. V západním Bejrútu a dalších oblastech Libanonu byl uznán kabinet, v jehož čele stál prosyrský Salim al-Hoss. Došlo tedy k rozdělení exekutivy mezi vojenskou vládu Aouna a občanskou vládu al-Hosse. Tyto dvě autority stály proti sobě a prosazovaly v zemi vlastní legitimitu.¹⁹⁶

14. března 1989 generál Aoun a libanonské armádní jednotky pod jeho velením rozpoutaly Osvobozeneckou válku (*War of Liberation*) s cílem osvobodit Libanon od izraelské a syrské okupace.¹⁹⁷ Válka však nepřinesla očekávané výsledky a naopak vedla ke zvýšení počtu syrských vojenských jednotek na libanonském území. V oblastech probíhajících bitev navíc začalo docházet k masivní migraci obyvatelstva.

Veřejnost na Osvobozeneckou válku generála Aouna reagovala otevřenými protesty a žádala její okamžité ukončení. Libanonské obyvatelstvo dávalo najevo svou touhu po nastolení funkčního politického systému, který by byl schopen zamezit dalším vnitřním konfliktům. Podle Krayema se většina libanonské veřejnosti domnívala, že žádná z válčících frakcí nemůže vyhrát válku a zemi nadále nelze řídit prostřednictvím jednotného centrálního politického systému..¹⁹⁸

Roku 1989 se do občanské války v Libanonu ve snaze urovnat stupňující se regionální konflikt, zapojila Liga arabských států. 30. září 1989 zorganizovala setkání libanonských poslanců ve městě Taif v Saúdské Arábii. Po 22 dnech diskusí se všemi vůdci a státními činiteli poslanci dosáhli 22. října 1989 konečné dohody. Charta národního usmíření (*Charter of National Reconciliation*), neboli Taifská dohoda (*Taif Accord*) se stala základem ústavních změn, které vedly nejen ke vnitropolitické reformě, ale taktéž v ní byly uznány „zvláštní vztahy“ mezi Libanonem a Sýrií.¹⁹⁹

2.4 Vnější vlivy na vývoj konfliktu a implementaci mírové dohody

Na vývoji občanské války v Libanonu a negociacích o budoucí podobě mírové smlouvy se podílely cizí státy a mezinárodní organizace. Mezi vnější aktéry konfliktu

¹⁹⁶ Gombár, E.: Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace, Praha 2001, str. 58.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Krayem, H.: The Lebanese Civil War and the Taif Agreement. In: <http://ddc.aub.edu.lb/projects/pspa/conflict-resolution.html>.

¹⁹⁹ Tamtéž.

patřila zejména Sýrie a Izrael. Obě země využívaly sporů mezi libanonskými konfesemi k prosazování vlastních zájmů, což mělo za následek vyostřování vztahů mezi skupinami. Během 80. let se do mírového procesu vložila Liga arabských států. Zpočátku jednala se zástupci libanonských frakcí. Ty se však nedokázaly shodnout na kompromisním řešení situace, proto Liga na jednání v Taifu přizvala výhradně libanonské poslance, zatímco zástupce libanonských frakcí z negociací vyloučila. Výsledkem byl podpis Charty národního smíření, která měla sloužit jako základ ústavních změn. Představitelé frakcí, kteří byli z jednání vyloučení, dokument z počátku odmítli. Prostřednictvím nátlaku ve formě zbrojního embarga, příslibu stažení syrských vojsk z Libanonu a budoucí dekonfesionalizace systému došlo k postupné implementaci dohody.

2.4.1 Izrael a občanská válka v Libanonu

Vztahy Izraele s Libanonem se od počátku vzniku samostatného státu odlišovaly od vztahů s ostatními zeměmi Blízkého východu. Hlavní příčinou byla existence prozápadně orientovaných křesťanských komunit, které Izrael považoval za své budoucí přirozené spojence. Přesto se v roce 1948 libanonská armáda zapojila do invaze arabských států proti Izraeli a po skončení války přijala tisíce palestinských uprchlíků. Po příchodu příslušníků OOP do Libanonu se vztahy mezi oběma zeměmi zhoršily. Bojovníci OOP využívali libanonského území jako základny během ozbrojených útoků na Izrael. Palestinské uprchlické tábory v Libanonu se stávaly častým terčem izraelských odvet.²⁰⁰

V roce 1978 proběhla invaze izraelské armády do Libanonu s cílem zneškodnit příslušníky palestinských ozbrojených organizací. Během operace došlo k vysokým ztrátám na životech a Rada bezpečnosti OSN v reakci na invazi schválila rezoluci č. 425, která vyzvala Izrael ke stažení z Libanonu.²⁰¹ Izrael následně přistoupil na nařízení rezoluce OSN a stáhl svá vojska z libanonského území. Přesto si v zemi zachoval vliv tím, že podporoval zdejší Jiholibanonskou armádu (*South Lebanon Army*), která na oplátku chránila Izrael před útoky ze strany Palestinců.²⁰²

V roce 1981 se situace opět zhoršila, když příslušníci OOP zahájili ostřelování severoizraelských měst z libanonského území. Izrael reagoval odvetnými údery na

---

²⁰⁰ Čejka, M.: Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu, Brno 2005, s. 153.

²⁰¹ Security Council Resolutions – 1978, Resolution 425 (19. 3. 1978). In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/368/70/IMG/NR036870.pdf?OpenElement>

²⁰² Čejka, M.: Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu, Brno 2005, s. 155.

palestinské uprchlické tábory, což vedlo ke vzniku nových polovojskových organizací, jako je hnutí Hizballáh.²⁰³ Fungování organizace finančně podpořil Írán, čímž se zapojil do libanonského konfliktu. V roce 1982 došlo k další invazi izraelských vojsk do Libanonu. Izraelské letectvo provedlo nálety na velitelství OOP v Bejrútu a způsobilo Palestincům závažné ztráty. V reakci na rozsah útoku se do konfliktu zapojilo mezinárodní společenství a vyjednalo odchod palestinských ozbrojených organizací do Tuniska. Hlavním nepřitelem pro Izrael se po odchodu Palestinců stalo hnutí Hizballáh. Během 80. a 90. let izraelská vojska setrvala v nárazníkové zóně jižního Libanonu s cílem zabránit útokům příslušníků Hizballáh na severní Izrael.²⁰⁴

Izrael se přímo nepodílel na mírovém procesu v Libanonu. Se zemí neudržoval oficiální diplomatické styky a libanonským obyvatelstvem byl považován za jednu z hlavních příčin občanské války. Přesto v roce 1983 došlo k pokusu o zlepšení vzájemných vztahů podpisem Dohody ze 17. května (*May 17 Agreement*), která měla zajistit mír mezi Izraelem a Libanonem.²⁰⁵ Dohoda byla podepsána představiteli Spojených států, Izraele a Libanonu. Izrael ve smlouvě přislíbil stažení vojsk z Libanonu pod podmínkou zajištění bezpečnostních zón na hranici mezi Libanonem a Izraelem. Obě země měly navázat bezpečnostní spolupráci s cílem zabránit infiltraci Izraele příslušníky OOP.²⁰⁶ Součástí dohody byl návrh na oboustranné uznání státní suverenity²⁰⁷ a zavedení oficiálních diplomatických styků.²⁰⁸

Budoucnost Dohody ze 17. května se stala jedním z hlavních témat Ženevské konference. (viz kapitola 2.3.2) Výsledkem bylo její zrušení a obnovení situace z období před podpisem dokumentu. Kolaps smlouvy je přičítán tomu, že muslimská část libanonské populace nesouhlasila s uzavřením míru mezi oběma zeměmi. Proti oficiálnímu navázání diplomatických styků mezi Izraelem a Libanonem se postavila většina arabských států v čele se sousední Sýrií. Po rozpuštění libanonské armády

---

²⁰³ Hizballáh je politicko-militantní organizace, která zastává zájmy libanonských šiitů. Vznikla v roce 1982 za finanční podporu Íránu. Hizballáh organizuje násilné akce, zaměřené proti Izraeli, zároveň provozuje nemocnice, školy a různé sociální aktivity. Dnes je součástí libanonské politické scény. V roce 2005 získal Hizballáh 23 křesel ve 128 členném parlamentu. (Čejka, M.: Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu, Brno 2005, s. 156.)

²⁰⁴ Čejka, M.: Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu, Brno 2005, s. 158-159.

²⁰⁵ May 17 Agreement. In: <http://www.lebanese-forces.org/lebanon/agreements/may17.htm>.

²⁰⁶ Tamtéž, Security Arrangements.

²⁰⁷ Tamtéž, Article 1.

²⁰⁸ Tamtéž, Article 7.

v únoru 1984²⁰⁹ Libanon nemohl plnit závazky plynoucí z dohody a 5. května 1984 byla smlouva formálně zrušena.²¹⁰

2.4.2 Vliv Sýrie na průběh konfliktu a mírový proces

Sýrie se významně podílela na vývoji konfliktu a mírovém jednání v Libanonu. Úpravy vztahů mezi oběma státy se staly součástí Taifské dohody. Sýrie byla Izraelem obviňována z toho, že od počátku vzniku samostatného Libanonu usiluje o jeho připojení k vlastnímu území.²¹¹ Po vypuknutí občanské války země podporovala palestinské ozbrojené organizace v boji proti Izraeli a udržovala dobré vztahy především s libanonskými drúzy.²¹²

Země se stala hlavním prostředníkem během vyjednávání v roce 1975, kdy byla sestavena Komise národního dialogu, jejímž úkolem bylo urovnat konflikt mezi libanonskými konfesemi. Do roku 1975 udržovala dobré vztahy s křesťanským prezidentem Libanonu, vůdci libanonského Národního hnutí i s příslušníky Organizace pro osvobození Palestiny, proto se zdála být vhodným vyjednavatelem podmínek vzájemného usmíření. V únoru 1976 předložila Sýrie Libanonu návrh reformy politického uspořádání, který měl posílit pravomoci sunnitského premiéra v neprospěch křesťanského prezidenta a upravit zastoupení jednotlivých konfesí v parlamentu. (viz kapitola 2.3.2) Dokument nebyl nikdy implementován.²¹³

Brzy po neúspěšném jednání došlo k vyostření konfliktu a Sýrie na žádost libanonské prezidenta přesunula do Libanonu 40 000 vojáků s cílem potlačit útoky palestinských ozbrojených organizací na příslušníky křesťanských milic. Čejka uvádí, že křesťanští maronité brzy příchodu syrských vojsk zjistili, že sousední země využívá konfliktu k posílení svých mocenských pozic na Blízkém východě, což mělo za následek nedůvěru libanonských křesťanů vůči Sýrii. Přesto summit Ligy arabských států, který se konal

---

²⁰⁹ K rozpadu libanonské armády došlo především z důvodu vnitřních sporů jednotlivých náboženských frakcí. (Brinkley, J.: „The Collapse of Lebanon’s Army: U.S. said to ignore factionalism“, *New York Times*, 11.3.1984. In: <http://www.nytimes.com/1984/03/11/world/the-collapse-of-lebanon-s-army-us-said-to-ignore-factionalism.html>)

²¹⁰ Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005, s. 30.

²¹¹ „Syria’s Role in Lebanon“, Jewish virtual Library, A Division of the American-Israeli Cooperative Enterprise. In: http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/History/Syria's_role_in_Leb.html.

²¹² Sýrie patří mezi země, které dodnes neuznávají suverenitu státu Izrael. Se zemí nemá navázané diplomatické styky a od počátku vzniku Izraele jsou obě země ve vzájemném konfliktu. (Čejka, M.: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Brno 2005, s. 78.)

²¹³ Deeb, M., J., Deeb, M., K.: „Regional Conflict and Regional Solutions: Lebanon. In: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol 518, *Resolving Regional Conflicts: International Perspectives* (Nov., 1991), s. 83.

v Rijádu v říjnu 1976, zplnomocnil Sýrii, aby ponechala v Libanonu 40 000 vojáků pro stabilizaci situace.²¹⁴

Během mírového jednání v Ženevě a Lausanne Sýrie dominovala mezi cizími mocnostmi, které byly zapojeny do konfliktu v Libanonu. V roce 1983 bylo na libanonském území rozmístěno 30 000 vojenských jednotek syrské armády. Země v tomto období udržovala dobré vztahy s libanonskými šíity, drúzy a sunnity. Na konferenci v Ženevě prosazovala zrušení Dohody ze 17. května 1983, kterou Libanon uzavřel s Izraelem. V průběhu jednání hrála oficiálně roli pozorovatele, stala se však důležitým prostředníkem mezi křesťanskými a muslimskými komunitami. Dosáhla zrušení mírové dohody mezi Libanonem a Izraelem výměnou za ukončení bojů na území Libanonu.²¹⁵

Koncem 80. let došlo během Osvobozené války k ozbrojeným střetům mezi syrskými vojsky a armádními jednotkami generála Aouna. Na jednání v Taifu, které zorganizovala Liga arabských států, Sýrie přizvána záměrně nebyla, jelikož z pohledu účastníků vyjednávání přispívala ke zhoršení bezpečnostní situace v Libanonu. Její aktivity, například armádní blokáda křesťanských přístavů v září 1989, byly mezinárodním společenstvím v čele s Francií a Spojenými státy odsouzeny.²¹⁶

2.4.3 Iniciativa Ligy arabských států a konference v Taifu

Liga arabských států se stala hlavním zprostředkovatelem mírové dohody mezi libanonskými konfesemi, čímž přispěla k ukončení občanské války a obnovení politického systému sdílení moci. Poprvé se do mírového procesu zapojila v první polovině 80. let během konference v Ženevě a v Lausanne, kde se zhostila role hlavního vyjednávače. Před zahájením konferencí vyzvala všechny strany konfliktu v Libanonu k uzavření příměří a k účasti na jednání v Ženevě. Mírová iniciativa Ligy arabských států v letech 1983-84 však skončila neúspěchem.²¹⁷ (viz kapitola 2.3.2)

Po rozpoutání Osvobozené války generála Aouna v březnu 1989 došlo k dalšímu, tentokrát úspěšnému pokusu Ligy o zprostředkování míru v Libanonu. V květnu roku 1989 byla během summitu v Casablance založena třístranná komise, které předsedali

---

²¹⁴ Čejka, M.: Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu, Brno 2005, s. 154.

²¹⁵ Deeb, M., J., Deeb, M., K.: „Regional Conflict and Regional Solutions: Lebanon. In: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol 518, Resolving Regional Conflicts: International Perspectives (Nov., 1991), s. 88.

²¹⁶ Tamtéž, s. 89.

²¹⁷ Tamtéž, s. 87.

zástupci Saudské Arábie, Maroka a Alžírka. Komise měla za úkol připravit plán k dosažení mírové smlouvy. Na rozdíl od předchozích iniciativ se účastníci summitu shodli, že budou tentokrát vyjednávat výhradně se zástupci libanonské vlády, nikoliv s představiteli jednotlivých znesvářených frakcí. Zároveň komise obvinila Sýrii z neustálých zásahů do vnitropolitického vývoje v Libanonu, jejichž výsledkem je zhoršování vztahů mezi stranami konfliktu. 16. září se zástupci Saudské Arábie, Maroka a Alžírka dohodli na sestavení výhradně libanonské bezpečnostní komise, která bude dohlížet na dodržování nastoleného příměří. Zároveň mělo být uvaleno mezinárodní embargo na dodávku zbraní do Libanonu s cílem oslabit vojska generála Aouna. Organizátoři summitu se dohodli na zprostředkování setkání zástupců libanonských konfesí za účelem vyjednat podmínky míru a případné politické reformy.²¹⁸

K tomuto setkání došlo 30. září 1989 v saúdskoarabském městě Taif. O měsíc později vyjednávač Ligy arabských států Lakhdar Brahimi představil účastníkům setkání dokument, nazvaný Charta národního usmíření (*Charter of National Reconciliation*), známý jako Taifská dohoda (*Taif Accord*).²¹⁹ Reformy politického uspořádání byly výsledkem jednání mezi představiteli libanonských konfesí. Úpravy vztahů se Sýrií, které byly součástí dohody, byly již dříve předjednány se zástupci syrské vlády v Damašku.

Snahy křesťanských poslanců o zrušení úprav syrsko-libanonských vztahů byly zástupci Ligy arabských států odmítnuty. Organizace se zavázala, že zemi poskytne podporu při obnově státní suverenity. Zároveň Sýrii udělila právo vojenské a politické intervence v Libanonu. Liga arabských států přislíbila, že se zasadí o postupné snížení syrského vlivu v Libanonu. Syrský ministr zahraničí Farouk al-Shara účastníky mírového jednání ujistil, že Sýrie stáhne své vojenské jednotky z libanonského území poté, co se vnitropolitická situace v sousední zemi stabilizuje.²²⁰

Implementaci Taifské dohody bránili zástupci libanonských konfesí, kteří zůstali z jednání v Saudské Arábii vyloučení. Nabih Berri, prominentní představitel šíitů deklaroval, že: „*Nehodláme akceptovat žádnou dohodu, která nezajistí absolutní eliminaci politického sektářství...či která nenahradí existující ústavu.*“²²¹ Podobně i zástupce libanonských drúzů Walid Jumblatt kritizoval návrh dohody proto, že údajně

---

²¹⁸ Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005, s. 38 – 39.

²¹⁹ The Taif Accord. In: <http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=46228>.

²²⁰ Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005, s. 40.

²²¹ Tamtéž.

nezaváděla žádné marginální reformy a uspokojovala požadavky všech stran konfliktu s výjimkou drúzů. Dohoda byla odmítnuta i příslušníky hnutí Hizballáh.²²²

Během následujících měsíců probíhala vyjednávání libanonských elit, která byla doprovázena boji mezi syrským vojskem a armádou generála Aouna. Postupně došlo k dobytí území, které Aounova vojska ovládala. Od března roku 1990 se začala situace v Libanonu uklidňovat a křesťanské i muslimské strany konfliktu postupně ustupovaly od svých výhrad vůči Taifské dohodě. 30. června libanonská vláda vyhlásila ekonomickou a diplomatickou blokádu teritorií, které ovládal generál Aoun. 21. srpna 1990 pak libanonští poslanci znovu projednali reformy, vycházející z Charty národního smíření a dohodli se na časovém rozvrhu postupného stažení syrských vojsk z Libanonu. Koncem roku 1990 došlo k podpisu smluv, které se týkaly tří hlavní témat: budoucí podoby politického systému, role Sýrie v Libanonu a domácí rezistence vůči Izraeli. Tím došlo k postupné implementaci reforem, plynoucích z Taifské dohody.²²³

2.5 Taifská dohoda a budoucnost libanonského konsocialismu

Taifská dohoda tvoří základ reformy libanonské ústavy, po jejímž schválení parlamentem v září 1990 země vstoupila do další fáze vnitropolitického vývoje, tzv. druhé republiky. Přijetí dohody vedlo k ukončení občanské války a obnovení systému sdílení moci zástupci libanonských konfesí. Nepsaná dohoda z roku 1943 se stala po přijetí ústavních reforem formální součástí psaného dokumentu, což zprísnilo dodržování pravidel, plynoucích z dokumentu. Dnešní ústava Libanonu se vyznačuje prvky konsociační demokracie. Podobně, jako ústava první republiky, zahrnuje princip velké koalice, proporcionality, menšinového veta a segmentální autonomie. Po přijetí reforem došlo ke spravedlivějšímu přerozdělení nejvyšších politických funkcí a ke změně proporčního zastoupení konfesí v poslanecké sněmovně. Signatáři dohody se zároveň zavázali, že dojde k postupné dekonfesionalizaci systému.

2.5.1 Úprava konsociačních principů po přijetí Taifské dohody

Taifská dohoda vnesla do libanonské ústavy určité změny, základní principy politického uspořádání první republiky však zůstaly zachovány. Funkci velké koalice před vypuknutím občanské války plnila vláda, která byla složena ze zástupců všech

---

²²² Preston, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, London 2005, s. 40.

²²³ Tamtéž, s. 44.

libanonských konfesí. Post prezidenta zastával maronita, post premiéra sunnita a post předsedy poslanecké sněmovny šíita. Tento princip se po přijetí Taifské dohody nezměnil. Došlo však k přenesení některých prezidentských pravomocí na vládní kabinet, což posílilo pozici sunnitského premiéra. Změna postavení libanonského prezidenta ve vztahu k vládě je vyjádřena v 17. článku ústavy.²²⁴ V původní ústavě z roku 1943 zněl článek následovně: „*Exekutivní moc je svěřena prezidentu republiky, který ji vykonává za asistence ministrů v souladu s podmínkami, které jsou stanoveny ústavou.*“²²⁵ V libanonské ústavě, doplněné v roce 1990 o změny, schválené o rok dříve v Taifu, zní 17. článek následovně: „*Exekutivní moc je svěřena Radě ministrů, kteří ji vykonávají v souladu s podmínkami, které jsou stanoveny ústavou.*“²²⁶

Přijetím reforem z Taifu byla posílena pozice předsedy vlády a ministrů. Prezident má za úkol svá politická rozhodnutí konzultovat s premiérem a s předsedou poslanecké sněmovny.²²⁷ Premiér, předsedající Radě ministrů, je na svůj post nominován prezidentem republiky, který je povinen tuto nominaci projednat s předsedou poslanecké sněmovny, čímž dochází k posílení funkce šíitského zástupce.²²⁸ Funkční období předsedy poslanecké sněmovny bylo prodlouženo z jednoho na čtyři roky a k jeho odvolání může dojít jen za podmínek, které jsou uvedeny v ústavě v článku 44.²²⁹ K rozpuštění parlamentu lze přistoupit jen tehdy, není-li poslanecká sněmovna usnášeníschopná, či odmítne-li schválení státního rozpočtu s úmyslem paralyzovat vládu.²³⁰

Další prvek konsociační demokracie, proporcionalita, byla v letech 1943-1975 zajištěna poměrným zastoupením libanonských náboženských skupin v poslanecké sněmovně. Křesťané početně převyšovali muslimy v poměru 6:5. Přijetím Taifské dohody došlo ke změně poměrného zastoupení náboženských skupin v libanonském parlamentu ve prospěch muslimů. V dokumentu je stanoveno, že parlamentní křesla budou rozdělena rovnoměrně mezi křesťany a muslimy, proporčně mezi denominace

---

²²⁴ Article 17, The Lebanese Constitution. In: <http://www.concourt.am/wwwconst/const/libanon/lebann-e.htm>.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Article 17, The Lebanese Constitution (including amendments of 21. August 1990). In: <http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/le00000.html>.

²²⁷ Tamtéž, Article 53.

²²⁸ Head II., Article C, The Taif Accord, in: <http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=46228>.

²²⁹ Article 44, The Lebanese Constitution (including amendments of 21. August 1990). In: <http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/le00000.html>.

²³⁰ Tamtéž, Article 65.

každé skupiny a proporčně mezi obvody.²³¹ Ústava tedy zajistila paritní počet křesťanských a muslimských zástupců v libanonském parlamentu. Ke stejným úpravám, tedy spravedlivějšímu obsazování pracovních pozic vzhledem k aktuálnímu početnímu poměru mezi konfesemi, došlo i v oblasti veřejné správy.²³²

Právo poslanců vetovat zákony, které ohrožují zájmy jednotlivých skupin, zůstalo zachováno, podobně jako princip segmentální autonomie.²³³ Režimu bylo, stejně jako během období první republiky, zamezeno zasahovat do oblasti vnitřních záležitostí jednotlivých konfesí. (viz kapitola 2.2.2)

2.5.2 Další změny plynoucí z Taifské dohody

Taifská dohoda obsahovala úpravy, které se týkaly problematiky dekonfesionalizace systému, budoucnosti ozbrojených skupin a vztahů Libanonu se sousední Sýrií.

Smlouva proklamovala národní cíl postupného odstranění politického sektářství (*political sectarianism*).²³⁴ K dekonfesionalizaci by mělo časem dojít i v oblasti státních služeb, například v armádě a v soudnictví. Výjimku má tvořit obsazování ministerských postů, které budou nadále zastávány zpolovice křesťany a zpolovice muslimy.²³⁵ Dohoda určila, že pro dosažení těchto cílů je nutné vypracovat plán, který by zrušení konfesionalismu umožnil. Za tímto účelem by měla být sestavena národní rada (*national council*), která bude mít za úkol navrhnout úpravy systému tak, aby došlo k postupnému zrušení sektářství.²³⁶ Dále dohoda stanovila, že poté, co se v zemi uskuteční první volby do poslanecké sněmovny na nekonfesních základech, bude zřízena horní komora parlamentu, v níž budou reprezentovány všechny libanonské duchovní rodiny (*spiritual families*).²³⁷ V Taifské dohodě však není stanoven časový plán postupného nastolení uvedených změn.

Dohoda dále zahrnuje nařízení o rozpuštění všech libanonských a nelibanonských ozbrojených skupin a hnutí. Cílem tohoto nařízení bylo zdůraznit potřebu odstranit z libanonské společnosti militantní skupiny, které stály za mnohými incidenty, jež se

---

²³¹ Part 1, Head II., Article A, The Taif Accord. In: <http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=46228>.

²³² Krayem, H.: The Lebanese Civil War and the Taif Agreement. In: <http://ddc.aub.edu.lb/projects/pspa/conflict-resolution.html>.

²³³ Zahar, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. In: http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc

²³⁴ Part 1, Head II., Article G, The Taif Accord. In: <http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=46228>,

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tamtéž, Article A.

odehrávaly během občanské války.²³⁸ Libanonské milice měly do šesti měsíců odevzdat veškeré zbraně státu.²³⁹ Tento krok však nebyl dodnes uskutečněn. Proces odzbrojení blokuje hnutí Hizballáh, které se odmítá podřídit podmínkám smlouvy.²⁴⁰

Součástí Taifské dohody je rezoluce, týkající se odstranění zásahů cizích států do vnitropolitického dění v Libanonu. Podle smlouvy mělo postupně dojít ke stažení izraelských a syrských vojenských jednotek z Libanonu, což podle tvůrců dohody přispěje k upevnění státní suverenity a k eliminaci zásahů Izraele a jeho spojenců i protivníků do vnitropolitického dění.²⁴¹ Tato část dohody měla výrazný dopad na vnitřní politický systém, jelikož přítomnost cizích vojenských sil na libanonském území byla jedním z destabilizačních prvků vnitropolitického uspořádání.

Smlouva na druhou stranu deklarovala zvláštní vztahy Libanonu se Sýrií. Stanovila realizaci společných zájmů obou států podpisem smluv, které tyto zájmy umožní. Dále deklarovala, že Sýrie podporuje nezávislost a jednotu Libanonu a ani jedna země nesmí ohrozit bezpečnost či suverenitu té druhé.²⁴² Smlouva zajistila územní suverenitu země v tom smyslu, že Sýrie uznala samostatný stát Libanon. Zároveň však oficiálně legitimizovala zásahy Sýrie do vnitropolitického dění v Libanonu, což oddálilo odchod syrských vojsk z libanonského území.²⁴³

2.5.3 Přijetí Taifské dohody a následující vývoj

Opatření, která vycházela z Taifské dohody, měla zamezit konfliktům mezi libanonskými konfesemi. Jejich cílem bylo zajistit v Libanonu politickou stabilitu a rovnováhu moci prostřednictvím posílení pozic vládních institucí. Obnovení důvěry libanonského obyvatelstva v politiku mělo zároveň zlepšit vztahy mezi libanonskými vůdci a řadovými členy jednotlivých konfesí.

Vůdci tří nejpočetnějších náboženských komunit jsou po přijetí uvedených reforem více motivováni ke vzájemné spolupráci. Ofeish uvádí, že v zemi již neexistuje vláda

---

²³⁸ Najem, T.: The Collapse and Reconstruction of Lebanon. In: *Durham Middle East Paper* 6/1998, s. 24.

²³⁹ Part 3, The Taif Accord. In: <http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=46228>.

²⁴⁰ Kerr, M.: „Internationalising the Arms Issue: The Politics of Decommissioning in Northern Ireland and Lebanon“. In: Edwards, A., Bloomer, S.: *Transforming the Peace in Northern Ireland. From Terrorism to Democratic Politics*. Dublin 2008, s. 226.

²⁴¹ Part 3, The Taif Accord. In: <http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=46228>.

²⁴² Tamtéž, Part 4.

²⁴³ Tamtéž, Part 4.

jednoho muže, jako před vypuknutím občanské války, ale vláda tzv. ‚trojky‘.²⁴⁴ Vztahy mezi členy ‚trojky‘ mají podle autora obrovský dopad na vztahy mezi náboženskými skupinami, které tito vůdci reprezentují. Libanonský prezident, premiér a předseda poslanecké sněmovny jsou zároveň nejvyššími představiteli komunity, kterou ve vládě zastupují a jejich případné úspěchy či neúspěchy při vyjednávání znamenají úspěchy nebo neúspěchy celé konfesijní skupiny.²⁴⁵

Politická situace v Libanonu se po přijetí Taifské dohody zlepšila. Podle Krayema „...státní instituce obnovily svou autoritu, armáda je opět sjednocená a nabývá síly a zastavil se úpadek státní ekonomiky...“²⁴⁶ Přesto nebyly úplně odstraněny vnitřní a vnější zdroje politické nestability. V zemi stále dochází k sektářskému násilí, což potvrzují události z 27. července 2008, kdy došlo k ozbrojeným střetům mezi libanonskými sunnity a alavity.²⁴⁷ Politický vývoj stále ovlivňuje arabsko-izraelský konflikt, což se projevilo především během Letní války mezi příslušníky hnutí Hizballáh a izraelskou armádou v červnu 2006.²⁴⁸ Proto nelze předpokládat, že dojde k plné stabilizaci politického režimu v Libanonu, dokud nebude vyřešen širší arabsko-izraelský konflikt. K dalšímu zhroucení politického systému a obnovení konfliktu, který by dosahoval takových rozměrů, jako během občanské války, však doposud nedošlo.

V kapitole jsem se zabývala konsocialismem v Libanonu. Libanonské obyvatelstvo se skládá z vysokého počtu náboženských komunit, které lze rozdělit na dva hlavní tábory, křesťanský a muslimský. Náboženské komunity se před vypuknutím konfliktu v 70. letech vyznačovaly vysokou mírou segmentální autonomie, kterou posilovaly

---

²⁴⁴ ‚Trojka‘ zahrnuje maronitského prezidenta, sunnitského předsedu vlády a šiitského předsedu poslanecké sněmovny. (Ofeish, S.: Lebanon's Second Republic: Secular Talk, Sectarian Application. In: *Arab Studies Quarterly*, Winter 1999, 21,1, s. 109.)

²⁴⁵ Ofeish, S.: Lebanon's Second Republic: Secular Talk, Sectarian Application. In: *Arab Studies Quarterly*, Winter 1999, 21,1, s. 109.)

²⁴⁶ Krayem, H.: The Lebanese Civil War and the Taif Agreement, in: <http://ddc.aub.edu.lb/projects/pspa/conflict-resolution.html>.

²⁴⁷ Ozbrojené střety mezi sunnity a alavity ve městě Tripolis si tehdy vyžádaly 9 obětí. („Lebanon sectarian violence kills 9“, *ABC News*, 27.7.2008. In: <http://www.abc.net.au/news/stories/2008/07/27/2315515.htm>.)

²⁴⁸ Letní válka v Libanonu proběhla v červnu 2006 a trvala 34 dní. Příčinou války byly útoky příslušníků ozbrojeného hnutí Hizballáh na izraelská města, ležící poblíž hranice s Libanonem. Izrael poté vojensky zaútočil na pozice organizace přímo na území Libanonu. K ukončení konfliktu došlo díky zásahu Organizace spojených národů, která vyjednala příměří. („Timeline of the July War 2006. Key events in the latest crisis between Israel and Lebanon“, *The Daily Star. Lebanon*, In: http://www.dailystar.com.lb/July_War06.asp.)

tradiční vazby jednotlivců na příslušníky stejného náboženského vyznání. Systém sdílení moci má v zemi tradici již z 19. století a z období, kdy byl Libanon spravován Francií. Hlavními principy konsociační demokracie se však tamní politický systém vyznačoval až po přijetí Národní dohody, která tvořila základ ústavy nezávislého Libanonu. Během období francouzské nadvlády docházelo z důvodu boje o politické výhody ke střetům mezi konfesemi. Vzájemné konflikty se však časem zmírnily v důsledku obecného nesouhlasu s nadvládou Francie, která nedbala na výsledky demokratických voleb a na politické posty dosazovala vlastní loajální zástupce. Mocnost se časem stala společným nepřítelem, který sjednocoval libanonské konfese v boji za nezávislost Libanonu. Po přijetí systému sdílení moci a zahájení období první republiky docházelo k občasným střetům mezi konfesemi. Až do poloviny 70. let však konflikty neměly celospolečenský rozměr a politický systém plnil svůj účel, kterým bylo zajistit společné vládnutí zástupců všech libanonských konfesí a předejít tak občanské válce nebo rozpadu země. V roce 1975 se však politický režim zhroutil. Mezi vnější příčiny kolapsu systému patřily zejména důsledky arabsko-izraelských válek, které se v Libanonu projevíly příchodem vysokého počtu palestinských uprchlíků. Vnitřní příčinou konfliktu bylo zejména nevyhovující rozložení politické moci. Situaci v Libanonu dále zhoršovaly zásahy sousedních států, zejména Sýrie a Izraele. Mírový proces byl zahájen bezprostředně po vypuknutí války. Zpočátku jej vedla sousední Sýrie, od níž vedoucí roli časem převzala Liga arabských států. Jednání byla završena Taifskou konferencí, která vyvrcholila podpisem mírové smlouvy. Konečná dohoda, která byla Libanoncům předložena Ligou arabských států, byla přijata a postupně implementována. Stala se základem reforem politického uspořádání, hlavní principy režimu z období první republiky však zůstaly zachovány. Od přijetí Taifské dohody došlo k poklesu konfesního násilí. Potenciál konfliktu však v Libanonu nadále přetrvává a zřejmě bude až do doby, kdy dojde k vyřešení Izraelsko-palestinské otázky.

3. Konsocialismus v Severním Irsku

V následující kapitole se budu věnovat konsocialismu v Severním Irsku. V první podkapitole popíši strukturu a podmínky skupinové polarizace, což mi umožní vysvětlit vznik konfliktu mezi segmenty. Jednotlivé segmenty (skupiny) budu označovat jako komunity. Komunální rozdělení se odvíjí od existujícího konstruktů nás a těch druhých, tedy v případě Severního Irsku jde o dělu na protestanty a katolíky, Iry a Brity či osadníky a původní obyvatelstvo. V následujících podkapitolách budu hovořit o náboženských (konfesních) a etnických komunitách. Etnicitou rozumím po vzoru sociálního antropologa Jenkinse pocit příslušnosti ke specifické etnické skupině, jež sdružuje jednotlivce, kteří sdílejí společnou kulturní identitu.²⁴⁹

Ve druhé podkapitole se budu věnovat příčinám a průběhu současného konfliktu v Severním Irsku. Cílem je zjistit, z jakého důvodu došlo ke zhroucení politického uspořádání a v čem byl existující systém nevyhovující. Nejdříve nastíním základní charakteristiky politického uspořádání provincie z let 1920 až 1969 a vysvětlím, jakým způsobem systém ovlivňoval severoirskou společnost a naopak jak se k režimu stavělo domácí obyvatelstvo. Následně se budu věnovat samotnému konfliktu mezi protestantským a katolickým táborem a stručně popíši jeho průběh. Ve třetí části podkapitoly se budu zabývat ideologiemi severoirských polovojenských organizací, jelikož jejich aktivity určovaly následný vývoj konfliktu a mírového procesu.

Další podkapitola je věnována mírovému procesu v Severním Irsku. Zde se budu zabývat mírovými iniciativami, které směřovaly k zavedení systému sdílení moci znesvářenými stranami konfliktu. Účelem podkapitoly je zodpovědět otázku, z jakého důvodu byl nejdříve systém odmítnut a které faktory později přispěly k jeho obecnému přijetí.

Čtvrtá podkapitola je věnována vnějším vlivům na mírový proces. Cílem je posoudit vliv vnějších aktérů na průběh mírového jednání a na transformaci kolektivních identit severoirských katolíků a protestantů. Smyslem je posoudit, zda během vyjednávání hrály rozhodující roli zájmy vnějších aktérů na ukončení konfliktu a tyto zájmy posléze pojmenovat.

V poslední podkapitole provedu analýzu nového politického uspořádání v kontextu konsociační demokracie. Nejdříve nastíním strukturu dokumentu, který se stal základem konstitučních změn v Severním Irsku. Následovat bude rozbor jednotlivých prvků

---

²⁴⁹ Jenkins, R.: *Rethinking Ethnicity: arguments and explorations*. London 1997.

dohody v souvislosti s hlavními principy konsocialismu, kterými jsou velká koalice, proporcionalita, segmentální autonomie a právo menšinového veta. Zde posoudím, do jaké míry současné politické uspořádání v Severním Irsku odpovídá konsociačnímu modelu.

3.1 Charakteristika severoirské společnosti a kořeny konfliktu

Severní Irsko vzniklo v roce 1920 politickým rozdělením irského ostrova na Severní Irsko a Irskou republiku.²⁵⁰ Zatímco jižní část ostrova, zahrnující 26 hrabství, se postupně vyvinula v nezávislý stát, 6 hrabství na severu zůstalo pod vládou Velké Británie.²⁵¹ Dnešní podobu severoirské společnosti je nutné chápat v kontextu obou ostrovů, jelikož je výsledkem historického systému vztahů mezi Velkou Británií a Irskem. Společnost Severního Irska lze rozdělit na dva základní komunální bloky, které odrážejí náboženskou, ideologickou a národnostní skladbu obyvatelstva. První blok tvoří katolíci, nacionalisté čili Irové, druhý je tvořen protestanty, unionisty čili Brity. Také politické strany v Severním Irsku odrážejí dělbou společnosti na dva tábory a každá z nich se tak zaměřuje na prosazování zájmů výhradně jedné z existujících komunit.

3.1.1 Vývoj náboženské skladby obyvatelstva

Obyvatelstvo Severního Irska se zjednodušeně skládá z protestantské většiny a katolické menšiny. „Zjednodušeně“ uvádím z toho důvodu, že protestantský tábor tvoří řada denominací, mezi něž patří presbyteriáni, metodisté, baptisté či příslušníci Irské církve, která je odnoží církve anglikánské.

Protestantská komunita byla již od vzniku Severního Irska v roce 1920 početnější než církve katolická. Ve dvacátých letech 20. století tvořili protestanti zhruba 66,4 % obyvatelstva, zatímco k římskokatolické církvi se hlásilo 33,5% populace.²⁵² V 60. letech tvořilo protestantský tábor asi 63,2% populace a římskokatolický zhruba 34,9%.²⁵³

---

²⁵⁰ Samosprávná britská provincie Severní Irsko vznikla na základě Zákona o irské vládě z roku 1920, kterým Britové udělili autonomii i jihu. (Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 37.)

²⁵¹ Mezi šest historických hrabství tvořících Severní Irsko patří Derry, Antrim, Down, Tyrone, Fermanagh a Armagh. („*Outline Map of Northern Ireland; counties*“). In: <http://cain.ulst.ac.uk/images/maps/map3.htm>.)

²⁵² Údaje pocházejí z výsledku sčítání lidu z roku 1926. („*Background Information on Northern Ireland Society – Religion*“; in: <http://cain.ulst.ac.uk/ni/religion.htm>.)

²⁵³ Údaje z roku 1961. (Background Information on Northern Ireland Society – Religion. In: <http://cain.ulst.ac.uk/ni/religion.htm>.)

V roce 1991 se k protestantské komunitě hlásilo 51% obyvatelstva, 38% lidí z celkového počtu 1 577 836 se považovalo za příslušníky římskokatolické církve.²⁵⁴

Statistické údaje o severoirské společnosti, zveřejněné na stránkách Conflict Archive on the Internet (CAIN) prokazují, že od roku 1991 do roku 2001 se poměr mezi protestanty a katolíky v Severním Irsku výrazně nezměnil. Přesto lze registrovat mírný nárůst počtu příslušníků katolické komunity.²⁵⁵ (viz příloha č. 5) Coulter upozorňuje na to, že za posledních 30 let se počet katolíků v regionu zvýšil o 4%, což svědčí o dlouhodobé tendenci snižování početního poměru mezi oběma komunitami v neprospěch protestantů.²⁵⁶

3.1.2 Vývoj etnické skladby obyvatelstva

Počátkem 16. století se obyvatelstvo irského ostrova skládalo ze dvou etnických skupin; galských Irů a anglicky mluvících potomků normanských osadníků. Během 16. a 17. století bylo spektrum etnických skupin na ostrově rozšířeno o další dvě komunity, Skoty a Angličany, které podnítila anglická koruna ke kolonizaci Ulsteru po svém vítězství v Devítileté válce, která se odehrála v letech 1594 – 1603.²⁵⁷ Na území Ulsteru přišlo zhruba 20 000 anglických vojáků-kolonistů, kteří převzali půdu po irských exulantech a na základě příslušnosti ke státně uznávanému náboženství se stali privilegovanou skupinou, sociálně a kulturně separovanou od původního irského obyvatelstva. Mezi Angličany, Skoty a domorodými Iry od počátku panovalo napětí, plynoucí z etnické a náboženské odlišnosti protestantských kolonistů. Jejich splnutí s původním obyvatelstvem bránilo zejména nadřazené postavení protestantů, jejichž církev na rozdíl od katolíků Anglie uznávala a tolerovala. Mezi Angličany a Skoty se začala postupně vytvářet dodnes aktuální „obleženecká mentalita“²⁵⁸, vyplývající z jejich obav z útoku většinových Irů.²⁵⁹

Protestanti na severu irského ostrova postupně vytvořili tzv. „jiné Irsko“. Navazovali na britskou protestantskou kulturu a jejich zemí byly Britské ostrovy v širším slova smyslu. Irsko akceptovali jedině v pevném politickém svazku s Británií. Britští kolonisté považovali katolické domorodé Iry z hlediska britských zájmů za nevyzpytatelný,

²⁵⁴ Coulter, C.: *Contemporary Northern Irish Society: An Introduction*, London 1999, s. 13.

²⁵⁵ „*Background Information on Northern Ireland Society – Religion*“. In: <http://cain.ulst.ac.uk/ni/religion.htm>.

²⁵⁶ Coulter, C.: *Contemporary Northern Irish Society: An Introduction*, London 1999, s. 13.

²⁵⁷ Frank, J.: *Konflikt v Severním Irsku*. Praha 2006, s. 16.

²⁵⁸ Překlad z anglického „*siege mentality*“ (Frank, J.: *Konflikt v Severním Irsku*. Praha 2006, s. 17.)

²⁵⁹ Frank, J.: *Konflikt v Severním Irsku*. Praha 2006, s. 11-20.

zaostalý národ, uctívající falešného boha a od počátku jejich příchodu byli ve vzájemném konfliktu. Oddělení obou etnik na území dnešního Severního Irsku se tedy vyvíjelo z náboženského, postupně pak kulturně-náboženského a z něj vyplývajícího politického vymezení protestantských Britů vůči katolickým Irům. Separace byla utužována masově dodržovanou endogamií, nesmíšenými sňatky a bděním nad konfesionálním školstvím.²⁶⁰ Lze tedy shrnout, že na území dnešního Severního Irsku se od 16. století prolínala víra s etnicitou, plynoucí z dělby společnosti na irský a anglický, neboli katolický a protestantský element. Etnicita tamního obyvatelstva byla definována na základě náboženské příslušnosti.

Severoírská protestantská komunita, jakožto nábožensky, sociálně a kulturně provázaná skupina, vznikla počátkem 20. století. V roce 1905 založili Ulsterskou unionistickou radu, která sjednotila politickou strategii, organizaci a cíle příslušníků všech protestantských církví, žijících na území dnešního Severního Irsku. Jádrem protestantské ekonomiky, politiky a kultury se stal východní Ulster. Ulsterští protestanti si zachovali úzké vazby na Skotsko a Anglii. Tato vazba protestantské identity na Británii byla posílena během Druhé světové války, kdy protestanti bojovali na straně Velké Británie, zatímco jih ostrova zachovával neutralitu.²⁶¹

Irští katolíci byli na přelomu 19. a 20. století mnohem soudržnější skupinou než protestanti. Irská katolická církev během 19. století centralizovala svou organizaci a zajistila si silnou ideologickou kontrolu nad svými příslušníky. Ulsterští katolíci sdíleli společné náboženské, politické a kulturní dědictví s ostatními katolíky na ostrově. Rozdělení ostrova v roce 1920 katolíky zásadně poznamenalo. Začali se totiž cítit vyloučenými z širší irské katolické komunity. Katolíci, kteří žili na území Severního Irsku, na rozdíl od protestantů postrádali koherenci historické regionální provincie. Byli pouze katolíky, obývající území, které severští protestanti označili za své. Katolíci se postupně stali samostatnou komunitou, zachovali si však pocit příslušnosti k ostatním katolíkům v rámci celého irského ostrova.²⁶² Budování oddělené severoírské katolické komunity proto bylo vždy ambivalentní a strategické.

---

²⁶⁰ Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 23.

²⁶¹ Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 49-51.

²⁶² Tamtéž, s. 53.

3.1.3 Politická a kulturní charakteristika protestantského a katolického tábora

Protestanty od počátku vzniku Severního Irska politicky spojuje jednotný cíl, kterým je zachování unie s Velkou Británií. (viz příloha č. 6) Proto jsou souhrnně označováni za unionisty.²⁶³ Podle Toddové se protestanti odlišují v důvodech pro zachování unie. Někteří projevují silnou loajalitu vůči Britům, která vyplývá z historického vývoje komunity, jiní oceňují britské instituce a tradice, respekt pro práva jednotlivců, blaho státu a dělnickou tradici či britskou ekonomickou podporu. Ostatní pak spatřují důležitost zachování unie kvůli ochraně před katolíky a sjednocením s Irskem.²⁶⁴ Co se týče politických stran, většina protestantů podporuje Ulsterskou unionistickou stranu, Demokratickou unionistickou stranu, či Sjednocenou stranu Severního Irska.

Většina katolíků (nacionalistů²⁶⁵) naopak prosazuje připojení Severního Irska k Irské republice, tedy sjednocení ostrova. (viz příloha č. 6) Liší se ovšem v názoru na časovou perspektivu sjednocení. Během 70 let většina katolíků prosazovala postupné sjednocení ostrova v dlouhodobém časovém období, pětina požadovala okamžité a bezpodmínečné sjednocení a šestina katolíků si sjednocení ostrova nepřála vůbec.²⁶⁶ Z politických stran většina katolíků podporuje Sociálně demokratickou a dělnickou stranu a Sinn Fein.²⁶⁷

Co se týče národnostní identity, zde není ani jeden z uvedených táborů zcela jednotný. Průzkumy z let 1968, 1978, 1986 a z roku 1989 odhalují, že většina protestantů vnímá své občanství jako Britské a většina katolíků jako Irské. Nejde však o univerzální pravidlo. V roce 1968, tedy těsně před vypuknutím občanských nepokojů v Severním Irsku, se zhruba 20% protestantů označilo za Iry. O deset let později klesl počet protestantů, kteří se identifikovali jako Irové na 8%. V roce 1989 se za příslušníky britské národnosti označilo asi 68% protestantů a 6% katolíků. Zhruba 60% katolíků a 3% protestantů se ve stejném roce přihlásilo k irskému státnímu občanství, 10% protestantů a

---

²⁶³ Termín se váže na Zákon o unii („*Act of Union*“) z roku 1800, kterým bylo Irsko právně spojeno s Velkou Británií. Zákon tvoří právní základ pro svrchovanou moc Velké Británie nad Irskem a po rozdělení ostrova i nad Severním Irskem. (Hennessey, T.: *The Northern Ireland Peace Process. Ending Troubles?* Dublin 2000, s.1)

²⁶⁴ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 55.

²⁶⁵ Kořeny irského nacionalismu sahají do 16. a 17. století, tedy do období kolonizace dnešního Severního Irska Angličany a Skoty a do období protestantského patriotismu 18. století. Nejvíce byl však ovlivněn evropským nacionalismem 19. století. Nacionalisté prosazují ideu jednotného Irského národa, zahrnující celé území Irského ostrova. (Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 87.)

²⁶⁶ Udaje pochází z průzkumu veřejného mínění, který proběhl v roce 1967. (Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 66.)

²⁶⁷ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 67.

2% katolíků se označilo za Ulsteřany a asi 16% protestantů a 25% katolíků se považovalo za Severní Iry.²⁶⁸

Důležitou roli garantů kulturního a politického rozdělení severoirské společnosti plní církve. Obě komunity se vyznačují vysokou mírou náboženské praxe. Frank uvádí, že přibližně 90% katolíků a 60 % protestantů navštěvuje kostely alespoň jednou týdně.²⁶⁹ Zatímco vnitřní koherenci protestantského tábora oslabuje tradiční rozdělení na řadu denominací, soudržnost katolického tábora podporuje existence jednotící instituce, kterou je katolická církev. Ta má multifunkční charakter zejména v oblasti vzdělání a náboženství, čímž zasahuje do důležitých rovin komunálních vztahů. Její součástí je řada organizací, které jsou zaměřeny na oblasti sportu, hudby, her či jazyka.²⁷⁰ Většina těchto organizací funguje napříč celou katolickou komunitou, což má zásadní integrující a jednotící dopad. Katolická církev poskytuje severoirským katolíkům pocit sounáležitosti s katolíky celého ostrova, což zároveň podporuje jejich vymezování se vůči protestantům, kteří žijí na území Severního Irsku.²⁷¹

Od náboženských a kulturních odlišností se odvíjejí další formy společenské dělby regionu. Jedním z nejdůležitějších projevů je geografická segregace obou komunit. (viz příloha č. 4) Podle Franka žije v etnicky nesmíšených oblastech asi 35-40% obyvatel Severního Irsku. Segregace obou komunit dosahuje maxima především v Belfastu, kde žije v homogenních oblastech asi 70% katolíků a 78% protestantů.²⁷² Dalším projevem rozdělení severoirské společnosti je dodnes již zmíněná endogamie. Sňatky mezi protestanty a katolíky jsou poměrně ojedinělé. Důležitou úlohu v segregaci komunit hraje i rozdělené školství. Většina žáků dochází do státních škol, které jsou rozděleny podle náboženského klíče. Frank uvádí, že v kontextu historického vývoje severoirské společnosti sehrálo rozdělené školství významnou petrifikační úlohu.²⁷³

---

²⁶⁸ Stringer, P., Robinson, G: „*Social Attitudes in Northern Ireland. The First Report, 1990-1991*“. In: <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/research/nisas/rep1c2.htm#chap2>.

²⁶⁹ Frank, J.: *Konflikt v Severním Irsku*. Praha 2006, s. 52.

²⁷⁰ Tuto skutečnost demonstruje například Mike Cronin v článku „*Catholics and Sport in Northern Ireland: Exclusiveness or Inclusiveness?*“, kde popisuje vliv katolických sportovních organizací na průběh sportovních utkání v Severním Irsku. (Cronin, M.: „*Catholics and Sport in Northern Ireland: Exclusiveness or Inclusiveness?*“. In: <http://www.la84foundation.org/SportsLibrary/ISS/ISS2201/ISS2201d.pdf>)

²⁷¹ I přes uvedenou polarizaci však existují oblasti, na kterých se příslušníci obou skupin shodnou. Toddová uvádí, že například během vyjednávání o budoucnosti regionu v rámci Evropské unie zastávají politici ze Severního Irsku jednotné postoje a během jednání prosazují zájmy celé oblasti. (Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 78.)

²⁷² Frank, J.: *Konflikt v Severním Irsku*. Praha 2006, s. 53.

²⁷³ Tamtéž, s. 54.

Dalším důležitým faktorem, který charakterizuje severoirskou společnost, jsou výrazné ekonomické rozdíly mezi katolíky a protestanty. Podle Franka mají katolíci dodnes horší sociální postavení, jehož příčinami jsou historicky nižší ekonomické postavení, neindividualistické životní postoje katolíků, jejich diskriminace na pracovním trhu, neochota katolíků vstupovat do státních služeb a obavy z výkonu zaměstnání na protestantském území. Následkem je, že katolíci mají méně vysokoškolsky vzdělaných lidí a více nezaměstnaných osob než protestanti.²⁷⁴

3.2 Příčiny a průběh současného konfliktu v Severním Irsku

Konflikt v Severním Irsku, jež vyvrcholil násilnostmi a otevřenými ozbrojenými střety mezi katolíky a protestanty na přelomu 60. a 70. let, je zapříčiněn nevyhovujícím politickým uspořádáním, které od počátku vzniku severoirské provincie zvyhodňovalo majoritní komunitu oproti komunitě minoritní. Melichar označuje soudobý konflikt v Severním Irsku jako etnonacionalistický. Etnický proto, že zde dochází primárně ke střetu dvou odlišných etnických skupin a nacionalistický z toho důvodu, že jsou do konfliktu kromě irských nacionalistů a probritských unionistů zapojeni i další aktéři – vláda Irské republiky, vláda Spojeného království, policejní složky a britská armáda.²⁷⁵ Náboženské a ideologické odlišnosti skupin hrají spíše druhotnou roli, přestože jde o nejvýraznější faktory, odlišující obě komunity. Víra (katolická a protestantská) a ideologie (nacionalistická a unionistická) fungují jako nejvýraznější prvky sdílení společné identity. Konflikt má také výraznou sociální dimenzi, průběh konfliktu je ovlivňován sociální situací obou komunit a socioekonomickou situací regionu.

Podle Toddové k intenzitě sporu mezi severoirskými komunitami přispívala politika Velké Británie. Konflikt v provincii zesilovala především politická kultura britského státu a charakter jeho institucí. První příčinou byl postimperální princip konstituční preference majoritního obyvatelstva, který vedl ve svém důsledku k boji o moc mezi existujícími skupinami. Ke komunálnímu konfliktu dále přispívala tradiční strategie teritoriální organizace Velké Británie, která zahrnovala spolupráci s lokálními elitami. V období od

---

²⁷⁴ Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 57.

²⁷⁵ Melichar, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsocialismus a mírový proces v Severním Irsku“, 1973-1998, in: Mezinárodní vztahy 4/2005, s. 31.

20. do 70. let britská vláda považovala protestantské komunity za své výhradní spojence a podporovala jejich monopol na politické vedení provincie.²⁷⁶

3.2.1 Politické uspořádání Severního Irsku po rozdělení irského ostrova

Novodobý konflikt v Severním Irsku se rozvíjí od 20. let 20. století, kdy došlo k rozdělení irského ostrova na Irskou republiku a britskou autonomní provincii Severní Irsko. Smyslem vzniku Severního Irsku nebyla na rozdíl od jižního souseda nezávislost na Velké Británii, ale udržení statu quo ve prospěch ulsterských protestantů. Snaha protestantů o zachování svazku s Velkou Británií znamenala odtrhnout přibližně půl milionu obyvatel katolického původu od zbytku ostrova. V době vzniku mělo severoirské samosprávné území zhruba 1 256 000 obyvatel, přičemž protestanti dominovali nad katolíky v poměru 2/1.²⁷⁷

Instituce Severního Irsku se při svém vzniku ve 20. letech 20. století inspirovaly politickou kulturou Velké Británie, což vedlo ke přijetí administrativních praktik britské vlády. Byl zaveden politický systém většinové demokracie, vycházející z westminsterského modelu. Britské administrativní praktiky se staly kulturním vzorem protestantské komunity. Katolíci tak čelili nejen kulturní převaze protestantů, ale širšímu britskému kulturnímu kontextu. Na druhou stranu se obě komunity musely vyrovnat s podřízeným statutem v rámci britské kulturní hierarchie, což prohloubilo společný pocit kulturní marginalizace.²⁷⁸ To však neplatí o politice, jelikož vláda nad provincií byla přenesena z Westminsteru na parlament Severního Irsku a zahrnovala všechny důležité aspekty domácí politiky s výjimkou centrální daňové správy, poštovních služeb či ozbrojených sil. Parlament Velké Británie se vnitřními záležitostmi Severního Irsku zabýval jen ve velmi výjimečných případech. O záležitostech, jako je například vnitřní bezpečnostní politika, rozhodoval parlament Severního Irsku sídlící ve Stormontu.²⁷⁹ Volby probíhaly v jednomandátových volebních obvodech a vycházely z principu „vítěz bere vše“.

Katolíci byli od počátku rozdělení ostrova znevýhodňováni v různých oblastech, zejména pak v politickém zastoupení na místní i centrální úrovni. Geografie volebních

---

²⁷⁶ Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 227.

²⁷⁷ Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 40.

²⁷⁸ Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 227-229.

²⁷⁹ Buckland, P.: The Factory of Grievances: Devolved Government in Northern Ireland 1921-39. Dublin 1979, s. 9-35.

obvodů byla manipulována tak, aby zajišťovala vítězství unionistickým stranám. Docházelo tedy k praxi tzv. ‚gerrymanderingu‘. Pokusy o reformu systému a zvýšení reprezentace nacionalistů v parlamentu končily odmítnutím ze strany majoritní společnosti. K diskriminaci nacionalistů docházelo rovněž v oblasti zaměstnání ve státní správě. Tato diskriminace se nejvíce projevovala na úrovni místní správy, kde neexistovala rovnováha v zastoupení obou komunit, která by zohledňovala demografickou situaci konkrétní oblasti. Bezpečnostní složky a soudnictví byly rovněž převážně protestantské, což potvrzuje sektářský charakter severoirské společnosti a politiky.²⁸⁰

Rozdělení ostrova vnímali katolíci, žijící na území Severního Irska jako historickou porážku. Podle Toddové věřili, že takové uspořádání nebude mít dlouhého trvání a udržovali si od politických institucí nově vzniklé provincie výrazný odstup. Politická a společenská pozice katolíků byla v rámci Severního Irska obtížná. Jejich kultura byla součástí širší irské katolické komunity. V oblasti politických zájmů se katolíci vnitřně výrazně odlišovali. Co se týče socioekonomického postavení, jejich pozice byla slabá, střední třída málo početná a elity nebyly připraveny na aktivní politické vedení. Političtí představitelé katolíků byli značně závislí na církevních politických a sociálních organizacích, čímž byli konfrontováni s náboženskými prioritami církve. V rámci katolického tábora neexistovaly shody o budoucí podobě provincie. Vnitřní slabost katolické komunity byla doprovázena absencí vnějších spojenců. Katolická komunita, žijící na území Irské republiky, se od severoirských katolíků distancovala především proto, že nechtěla zasahovat do vnitřních záležitostí Velké Británie. Zároveň se obávala rozšíření konfliktu na vlastní území.²⁸¹

3.2.2 Britská intervence a pád politického systému většinové demokracie

Během 60. let začalo docházet ke zhoršení vztahů mezi ulsterskými protestanty a irskými nacionalisty, žijícími na území Severního Irska. Zejména pak došlo k ochlazení vazeb mezi severoirskými protestanty a britskou vládou. Prvním důvodem bylo, že ekonomika Severního Irska byla stále více závislá na Británii. Zadruhé se ekonomická a politická situace Irské republiky začala výrazně zlepšovat. Irský závazek k modernizaci, k umírněnějšímu a pragmatictějšímu nacionalismu a otevřenosti vůči zahraničním

---

²⁸⁰ Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 121.

²⁸¹ Tamtéž, s. 124.

investicím vedl ke zlepšení vztahů mezi britskou a irskou vládou. Zatřetí, politická kapacita severoirských katolíků vzrostla. Během 60. let vytvořili koherentní komunitu a přestali být vázáni na katolíky, kteří žili na území Irské republiky. Během tohoto období několikanásobně vzrostl počet vysokoškolských studentů katolického vyznání na univerzitách. Tato generace, která se narodila již na území Severního Irsku, byla značně znepokojena dosavadní neschopností katolických elit prosazovat zájmy celé komunity a politickou nezávislost na Irsku a církvi.²⁸²

Na mezinárodní úrovni se v 60. letech rozšířil zájem o občanská práva a práva menšin. Demonstrace a pochody byly publikovány po celém světě prostřednictvím nových sdělovacích prostředků. Součástí tohoto trendu se stala kampaň za posílení občanských práv katolíků v Severním Irsku. První organizací tohoto typu byla Kampaň za společenskou spravedlnost (*Campaign for Social Justice*), založená roku 1964. Její vznik inspirovaly protesty, které organizovala tzv. Liga občanů bez domova (*Homeless Citizen's League*), která vystupovala proti machinacím v přidělování ubytovacích prostor mezi katolíky a protestanty. V roce 1967 pak vznikla Severoirská asociace za občanská práva (*North Ireland Civil Rights Association*), která se stala vedoucí silou celého reformního hnutí v Severním Irsku. Tato hnutí si časem získala širokou vnitřní a mezinárodní podporu.²⁸³

Měnící se politický a ekonomický řád způsobil napětí v rámci protestantské komunity. Nejdůležitějším následkem událostí ze 60. let bylo zjištění, že unionisté již nadále nejsou schopni udržet stávající politickou a společenskou situaci v Severním Irsku. Za tímto odhalením stály zejména události z roku 1968 a 1969, kdy docházelo k častým demonstracím a pochodům, které začaly přerůstat v etnické srážky mezi katolíky a protestanty. Násilnosti vyvrcholily v srpnu roku 1969, kdy demonstrace pořádané v Derry a v Belfastu přerostly v pogrom protestantů na katolíky. K obraně katolíků nastoupily britské vojenské jednotky.²⁸⁴ Britská intervence se stala dalším krokem k oslabení aliance mezi protestantskou komunitou a Velkou Británií.

Brzy po srpnových střetech došlo v Belfastu k vystěhování zhruba 3 500 katolických a 500 protestantských rodin. Každá komunita nyní bojovala o vlastní teritorium, mobilizovala lokální obranné skupiny a připravovala vzájemné útoky. Pro katolíky tyto

---

²⁸² Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 126.

²⁸³ Coogan, T., P.: *The Troubles. Ireland's ordeal and the search for peace*. New York 2002, s. 66.

²⁸⁴ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 129.

sřety znamenaly pokračování boje za občanská práva a novou výzvu vládě Severního Irsku, pro protestanty bylo násilí prostředkem k obnovení kontroly nad provincií a k uvolnění hněvu vůči katolíkům.²⁸⁵

30. ledna roku 1972, kdy došlo ze strany severoirské vlády ke schválení tvrdších postupů vůči vzbouřencům, zastřelily britské vojenské jednotky během demonstrace v Derry 13 neozbrojených civilistů. Tato událost měla za následek mezinárodní nátlak na britskou vládu ke změně politické strategie vůči Severnímu Irsku. V reakci na tyto výzvy došlo v provincii ke zrušení stávajícího politického uspořádání a k ukončení aliance mezi Velkou Británií a severoirskými protestanty. Aliance byla neudržitelná, jelikož protestanti již nadále nebyli schopni efektivně řídit Severní Irsko a britská vláda je už nemohla v důsledku mezinárodního tlaku podporovat.²⁸⁶ Bylo třeba nalézt nové politické uspořádání provincie.

3.2.3 Severoirské polovojenské organizace a jejich cíle

Hlavními protagonisty etnického násilí v Severním Irsku byly polovojenské organizace, které pocházely jak z katolického, tak i z protestantského tábora. Své jednání a cíle ospravedlňovaly pomocí ideologií, které vznikaly v průběhu historického vývoje provincie. Obě komunity prostřednictvím ideologií konstruují své dějiny odlišným způsobem a jejich vize světa se zásadně různí. Mezi hlavní ideologické proudy, které existují v Severním Irsku, patří nacionalismus (jehož radikální příslušníci se nazývají republikáni)²⁸⁷ a unionismus (radikálové jsou označováni jako lojalisté).²⁸⁸ Tyto ideologie určují hlavní cíle polovojenských organizací.

Cílem nacionalistů je obnova a naplnění svobody a sebeurčení irského lidu. Své předky vnímají jako svobodné a nezávislé příslušníky národa, který se vyznačuje zvláštní kulturou a jazykem. Novodobé nacionalistické hnutí je úzce propojeno se vznikem severoirské katolické komunity, která se po rozdělení ostrova vyčlenila ze širší irské komunity. Jedním z hlavních rysů severoirského nacionalismu je podle Toddové

---

²⁸⁵ Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 76.

²⁸⁶ Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 131.

²⁸⁷ Termíny „nacionalisté“ a „republikáni“ mají v kontextu s konfliktem v Severním Irsku historicky specifický význam. Oba pojmy se vážou na historický vývoj Irsku. Irský nacionalismus slouží k pojmenování ideologie, jejímž cílem je získání vyšší míry autonomie pro Irsko, nikoliv však plnou nezávislost. Začal se rozvíjet v polovině 17. století. Irský republikanismus je ideologie, prosazující plnou nezávislost Irsku a své kořeny má v 19. století. („Irish Nationalism“. In: <http://www.webcitation.org/5kwrWXvT6>.)

²⁸⁸ Viz kapitola 3.1.3.

pragmatismus a otevřenost budoucnosti.²⁸⁹ V důsledku výše uvedených událostí ze 60. let (viz kapitola 2.2.2) dochází k přijetí skutečnosti, že role britského státu se změnila a politické uspořádání Severního Irsku lze reformovat ve prospěch cílů katolického tábora. Nové Severní Irsko by mělo přijmout zákon absolutní rovnosti obou komunit. K tomuto zrovnoprávnění by mělo dojít v oblasti ekonomické, politické a kulturní a postupně by mělo získat celoírskou dimenzi.²⁹⁰ Nejbližším cílem je tedy reformované Severní Irsko, které bude ve vzdálenější budoucnosti sloučeno s Irskou republikou.

Na irský nacionalismus navazuje republikánská ideologie. Republikánské hnutí představuje radikální politický proud, který bojuje za celkovou změnu státního řízení v Severním Irsku, jehož existenci považuje za protiprávní. Britská přítomnost v provincii je interpretována jako koloniální. Británie je pro republikány ztělesněním koloniálního násilí a absence legitimacy. Cílem republikánů je spojit všech 32 hrabství a vytvořit jednotnou Irskou demokratickou socialistickou republiku, která by zahrnovala území celého ostrova. Tohoto cíle by mělo být dosaženo pomocí zrušení ‚unionistického veta‘²⁹¹ a odchodu Britů z ostrova. Nejvýznamnější ozbrojená organizace, která svým vlivem zastínila ostatní hnutí hlásící se k republikánskému táboru, je pak Irská republikánská armáda (*Irish Republican Army*, IRA).

IRA bojovala o nezávislost Severního Irsku na Velké Británii již od samotného vzniku provincie. Koncem 60. let začalo docházet k jejímu přeskupení, což vyvrcholilo v roce 1969, kdy došlo v důsledku vnitřního ideologického sporu k rozdělení organizace.²⁹² Výsledkem bylo založení ‚Provizorní‘ IRA (*Provisional Irish Republican Army*, PIRA). Příslušníci PIRA odmítali účast ve volbách do parlamentu Irské republiky, naopak zastánci původní IRA ji prosazovali. Zatímco politika původní IRA postupně směřovala od násilí k diplomacii, PIRA využívala téměř od počátku existenci strategií

---

²⁸⁹ Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 115.

²⁹⁰ Tamtéž, 115.

²⁹¹ Pojem ‚unionistické veto‘ se vztahuje k době před zavedením ‚přímé vlády‘ v roce 1972, kdy byla katolická komunita efektivně odstavena od vykonávání jakéhokoli politického vlivu v rámci demokratického zřízení. To vedlo k eskalaci násilí, které dalo vzniknout republikánským paramilitárním organizacím. (Kerr, M.: Imposing Power-Sharing, Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon, Irish Academic Press, Dublin 2005, s. 41.)

²⁹² Předmětem sporu byla otázka, zda se účastnit či neúčastnit voleb do irského parlamentu, což by implikovalo uznání existence současné Irské republiky. (O’Brien, B.: The Long War, IRA and Sinn Féin, O’Brien Press, Dublin 1999, s. 10.)

guerillové války. V roce 1972 ukončila IRA veškeré násilné aktivity své skupiny a prapory odporu zcela převzala PIRA.²⁹³

Od roku 1970 čelili republikáni britským vojenským jednotkám, které byly vyslány na ostrov s cílem potlačit tamní nepokoje. Ozbrojený odpor, organizovaný „provizorní“ Irskou republikánskou armádou, vyvrcholil v rozsáhlou pumovou kampaň, namířenou proti civilním a vojenským cílům. PIRA získala podporu katolíků zejména po událostech v lednu 1972, kdy britští vojáci potlačili demonstraci vedenou nacionalisty ve městě Derry střelbou do demonstrantů.²⁹⁴ Koncem 70. let si zástupci hnutí uvědomili, že pokud má jejich kampaň uspět, musí vybudovat masivní politickou základu. Vytvořili tak novou strategii, kombinující politické nástroje²⁹⁵ a ozbrojený nátlak. V 90. letech se PIRA jako jediný zástupce republikánů zapojila do mírového procesu.

Unionistická ideologie vznikla jako reakce na požadavky a cíle nacionalistů. Od počátku se hlásila k britské politické identitě a inspirovala se britským ekonomickým pokrokem a liberalismem. Jednota s Velkou Británií podle unionistů přináší prospěch celému regionu. Ideologická rekonstrukce unionismu, ke které došlo během 60. let pod vlivem uvedených politických a společenských změn (viz. kapitola 2.2.2), byla vnitřně méně soudržná, než v případě nacionalismu. Politické priority různých proudů v rámci protestantského tábora se liší mnohem více, než v rámci katolického, což má za následek strategické dilema. Mezi unionisty nepanuje shoda ohledně budoucnosti unie. Ke sporu dochází zejména v názoru na budoucí podobu vztahů mezi Severním Irskem a Velkou Británií. Někteří prosazují udržování úzkých vzájemných kontaktů, jiní vidí budoucnost regionu bez britského vlivu. Převážná většina unionistů se brání zrovnoprávnění s katolíky, jejich cílem je zachování vlastní dominance v rámci severoirské provincie.²⁹⁶

Radikální zastánci unionistické ideologie, lojalisté, se sdružují ve dvou polovojenských organizacích, kterými jsou Ulsterské obranné sdružení („*Ulster Defence Association*“) a Ulsterský dobrovolnický sbor („*Ulster Freedom Fighters*“). Tyto organizace ztělesňují odhodlání části protestantské populace odvrátit všemi možnými prostředky realizaci republikánských cílů. Unionistické politické strany násilí formálně

---

²⁹³ O'Brien, B.: *The Long War, IRA and Sinn Féin*, O'Brien Press, Dublin 1999, s. 10-11.

²⁹⁴ Fitzduff, M., O'Hagan, L.: „The Northern Ireland troubles: Incore background paper“. In: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/parade.htm>.

²⁹⁵ Členové hnutí založili politickou stranu Sinn Féin, která pravidelně kandidovala v severoirských volbách. (Fitzduff, M., O'Hagan, L.: „The Northern Ireland troubles: Incore background paper“. In: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/parade.htm>).

²⁹⁶ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 105.

odmítají, v průběhu nepokojů však mlčky podporovaly aktivity loajalistických polovojskových organizací.²⁹⁷

Největší loajalistická polovojsková organizace je Ulsterské obranné sdružení (UDA). Od počátku střetů mezi nacionalisty a unionisty během prvního desetiletí 20. století vznikaly na území provincie protestantské domobrany. Jejich počet výrazně vzrostl v 70. letech, v září 1971 se z mnoha domobran zformovalo UDA. V roce 1973 se vedení organizace rozhodlo přejít z obrany do útoku proti PIRA. Z nejmilitantnějších členů byla vytvořena formace pod názvem Ulsterští bojovníci za svobodu, kteří se často uchýlovali k teroristickým útokům, namířeným proti nacionalistům. V roce 1992 byla UDA postavena mimo zákon.

Ulsterský dobrovolnický sbor (UVF) navázal na ozbrojený odpor sira Edwarda Carsona proti Domácí vládě („*Home Rule*“)²⁹⁸ z roku 1912. V 60. letech byla založena dnešní verze Ulsterského dobrovolnického sboru. Jeho zakladatelé chápou organizaci, jako první obrannou linii proti republikánskému násilí. Prohlašují, že jejich akce jsou reakcí na činy Irské republikánské armády. Pokud PIRA sejde z cesty násilí, složí zbraně i UVF. V širším kontextu si organizace klade za cíl zajistit postavení Ulsteru v rámci Velké Británie.²⁹⁹

3.3 Mírový proces

Mírový proces v Severním Irsku lze rozdělit na dvě základní vývojové etapy. První období, probíhající v letech 1973 až 1993, bylo charakteristické několika pokusy o vyřešení konfliktu prostřednictvím mírových dohod, které se vždy setkaly s neúspěchem a s odmítnutím ze strany severoirského obyvatelstva. Toto období bylo zahájeno uzavřením Sunningdalecké dohody mezi britskou a irskou vládou a zástupci severoirských politických stran. Důležitost této dohody spočívá v tom, že šlo o první,

---

²⁹⁷ Fitzduff, M., O'Hagan, L.: „The Northern Ireland troubles: Incore background paper“. In: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/parade.htm>.

²⁹⁸ Cílem Domácí vlády bylo převedení vlády nad irským ostrovem z parlamentu Velké Británie na samostatnou irskou vládu. Irská samospráva byla pro protestanty nepřijatelná, jelikož případná irská vláda, vybavená kompetencí vytvářet vlastní obchodní politiku, by podle nich přivedla irský průmysl k úpadku. (Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 26.) Zavedení Domácí vlády by zároveň umožnilo znovuoživení samosprávných irských politických institucí, což pro protestanty znamenalo první krok k odtržení od Británie. Z toho důvodu vznikl vůči Domácí vládě ozbrojený odpor, do jehož čela se postavil anglický konzervativní politik Edward Carson. (Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing, Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Irish Academic Press, Dublin 2005, s. 10.)

²⁹⁹ Fitzduff, M., O'Hagan, L.: „The Northern Ireland troubles: Incore background paper“. In: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/parade.htm>.

ačkoliv neúspěšný pokus o zavedení systému sdílení moci v provincii. Selhání režimu odhalilo překážky, které bude muset severoirská společnost překonat, aby dosáhla definitivního ukončení dlouhotrvajícího konfliktu mezi komunitami a nastolení trvalého míru a stability.

Důležitým milníkem mírového procesu v Severním Irsku byl podpis Anglo-irské dohody mezi vládou Velké Británie a Irské republiky, která obsahem navázala na některé principy Sunningdaleské dohody. Šlo především o zapojení Irské republiky do vyjednávání o budoucím uspořádání provincie, což potvrdilo ‚irskou dimenzi‘ konfliktu a dále o oficiální uznání rovnoprávnosti katolické a protestantské komunity. Odlišná reakce obou skupin na přijetí dokumentu odhalilo přetrvávající hluboké rozdělení společnosti. Zatímco převážná většina katolíků dokument přijala, protestanti se však s principy smlouvy odmítli ztotožnit.

Vývoj procesu během druhé etapy mírových iniciativ v letech 1993 až 1998 již na rozdíl od předchozího období směřuje k dosažení konsensuální dohody mezi všemi stranami konfliktu. Zahájen byl podpisem Společné deklarace mezi britskou a irskou vládou. Tato smlouva stanovila základní principy budoucí mírové dohody, kterými bylo právo na sebeurčení a uznání identity katolické a protestantské tradice. Do následujícího jednání o budoucím uspořádání provincie byly zapojeny rovněž politické strany, které byly doposud z mírového procesu vylučovány. Musely se však oficiálně zřeknout násilí a přistoupit na odzbrojení polovojskových organizací. Cílem britské a irské vlády bylo, aby mírová smlouva získala podporu většiny obyvatel z obou komunit a aby přiměla politické strany z obou táborů ke vzájemnému kompromisu a k vůli dohodu implementovat. Proces byl završen podpisem Velkopáteční dohody v roce 1998.

3.3.1 Sunningdaleská dohoda 1973

Prvním pokusem o zavedení systému sdílení moci v Severním Irsku bylo uzavření Sunningdaleské dohody vládou Velké Británie, Irska a hlavními severoirskými politickými stranami.³⁰⁰ Cílem Sunningdaleské dohody bylo reformovat dosavadní politické uspořádání, které v provincii fungovalo od přijetí Zákona o irské vládě v roce

---

³⁰⁰ Dohoda byla podporována zejména nacionalistickou Sociálně-demokratickou a dělnickou stranou (SDLP), unionistickou Ulsterskou unionistickou stranou (UUP) a Sjedenocnou stranou (AP), kterou tvořili zástupci katolické a protestantské komunity. (1973: Sunningdale Agreement signed. In: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/december/9/newsid_2536000/2536767.stm.)

1920.³⁰¹ Dohoda stála na počátku spolupráce vlád Velké Británie a Irské republiky, jejichž cílem bylo ukončení konfliktu v Severním Irsku.

Dohoda vycházela z doporučení britské vlády, která byla severoirskému parlamentu prezentována v březnu roku 1973 v dokumentu *‘Ústavní návrhy Severnímu Irsku’*³⁰². Na základě těchto doporučení vydala britská vláda v červenci téhož roku *‘Ústavní zákon o Severním Irsku 1973’*³⁰³, který formálně zrušil severoirský parlament a přenesl politickou moc na exekutivu, jenž vzešla z nově založeného Shromáždění Severního Irsku.

Britská vláda v dokumentu *‘Ústavní návrhy Severnímu Irsku’* doporučila zavedení principu sdílení moci, který měl zamezit tomu, aby vládu provincie tvořila politická strana, jež zastupuje pouze jedinou, ačkoliv majoritní komunitu.³⁰⁴ Vláda Severního Irsku se dle doporučení britské vlády měla skládat z jedenácti členů, kteří by zastupovali, avšak nikoliv kontrolovali svěřený resort. Shromáždění Severního Irsku mělo být jednokomorové, tvořené asi 80 poslanci, kteří by zasedali na čtyřleté volební období. Shromáždění měli tvořit zástupci protestantské a katolické komunity na základě proporční reprezentace.³⁰⁵ Dokument zahrnoval také chartu lidských práv, která měla sloužit k ochraně politických a náboženských svobod a zajistit tak rovné příležitosti všem občanům Severního Irsku. Charta mimo jiné apelovala na severoirské zákonodárce, aby přijali taková opatření, která by zajistila spravedlivou zaměstnaneckou politiku.³⁰⁶ Ve veřejné správě nadále nemělo docházet k náboženské a politické diskriminaci.³⁰⁷

Sunningdaleská dohoda přijala doporučení britské vlády uvedené v *‘Ústavních návrzích Severnímu Irsku’* a podle jejího vzoru vymezila novou strukturu zákonodárné a výkonné moci. Zároveň z dokumentu převzala antidiskriminační opatření a zákon o ochraně lidských práv. Výkonná moc měla podle Sunningdaleské dohody vycházet z principu sdílení moci. Vláda měla být složena z reprezentantů všech relevantních politických stran. Vyloučení z vlády však měli zůstat zástupci unionistických a republikánských politických stran, které dohodu odmítli podpořit.

---

³⁰¹ Government of Ireland Act. In: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/docs/goi231220.htm>.

³⁰² Northern Ireland Constitutional Proposals. In: <http://cain.ulst.ac.uk/hmsocmd5259.htm>.

³⁰³ Northern Ireland Constitution Act 1973. In: <http://www.statutelaw.gov.uk>.

³⁰⁴ Northern Ireland Constitutional Proposals, <http://cain.ulst.ac.uk/hmsocmd5259.htm>.

³⁰⁵ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2006, s. 43.

³⁰⁶ Part IV. A Charter of Human Rights, Northern Ireland Constitutional Proposals, <http://cain.ulst.ac.uk/hmsocmd5259.htm>.

³⁰⁷ Konkrétní opatření proti náboženské a politické diskriminaci zaváděl *‘Ústavní zákon o Severním Irsku 1973’*. (Part III. Prevention of Religious and Political Discrimination, Northern Ireland Constitution Act 1973. In: <http://cain.ulst.ac.uk/hmsocmd5259.htm>.)

Sunningdaleská dohoda obsahovala doporučení britské vlády rozvíjet ‚irskou dimenzi‘ severoirské politiky. Britská vláda v ‚*Ústavních návrzích Severnímu Irsku*‘ apelovala na vládu Severního Irsku, aby veškeré záležitosti týkající se celého irského ostrova konzultovala a koordinovala s vládou Irské republiky. Patří sem oblasti společných zájmů, například zemědělství, turismus a doprava. V sekci 12.1 uvedeného dokumentu je stanoveno, že *„Severní Irsko zůstane součástí Velké Británie tak dlouho, dokud si to bude přát většina populace; uvedený statut však nevylučuje nezbytnost brát v úvahu to, co je v tomto dokumentu nazváno ‚Irskou dimenzí.“*³⁰⁸ Za účelem vzájemných konzultací měla být zřízena Irská rada, která by sloužila jako prostředník mezi vládami Severního Irsku a Irskou republikou. Skládat se měla ze zástupců obou vlád, kteří by měli právo vetovat zákony, ohrožující zájmy země či provincie, kterou reprezentují.³⁰⁹

Sunningdaleská dohoda se vyznačuje některými prvky konsociační demokracie. Mezi tyto prvky patří na prvním místě velká koalice. Vládu Severního Irsku by měli tvořit zástupci relevantních, tedy umírněných politických stran (vyloučeny měly zůstat ty strany, které nepodporují systém sdílené moci). Dalším prvkem je proporční zastoupení protestantského a katolického tábora ve Shromáždění Severního Irsku. Třetím prvkem je vzájemné veto zástupců Severního Irsku a Irské republiky v Irské radě a dále pak opatření, která by měla zamezit politické a náboženské diskriminaci. Dohoda postrádá oficiální záruky segmentální autonomie, proporční reprezentace ve veřejné správě a potřebnou reformu bezpečnostní politiky provincie. Jejím účelem bylo vytvořit umírněnou politickou základnu prostřednictvím izolace politického extremismu a zavedení politické rovnosti protestantské a katolické komunity.

3.3.2 Selhání prvního pokusu o nastolení systému sdílené moci

Úspěšné zavedení politického systému sdílení moci vyžaduje podporu široké veřejnosti. Průzkumy veřejného mínění, které v Severním Irsku proběhly v letech 1973 až 1974 prokazují, že většina severoirské společnosti podporovala určitou formu sdílené moci. Na otázku, zda *„Souhlasíte, aby byla výkonná moc sdílena politickými stranami, které budou reprezentovat protestantskou a katolickou komunitu?“* v roce 1973

---

³⁰⁸ Section 12.1, Northern Ireland Constitution Act 1973. In: <http://cain.ulst.ac.uk/hmso/nica1973.htm>.

³⁰⁹ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2006, s. 42.

odpovědělo kladně asi 66% protestantů a 94% katolíků.³¹⁰ Některé reformy, vycházející ze Sunningdaleké dohody, však byly veřejností odmítnuty. Většina příslušníků protestantského tábora nesouhlasila například se zřízením Irské rady, která by koordinovala politiku Severního Irsku a Irské republiky. Kladně se ke zřízení této instituce vyjádřilo pouze 26% unionistů.³¹¹ Podle Kerra lze shrnout, že Sunningdaleká dohoda se jako celek netěšila podpoře široké veřejnosti, přestože většina obyvatel politický systém, vycházející z principu sdílení moci schvalovala.³¹²

Obecný nesouhlas s některými prvky Sunningdaleké dohody se projevil počátkem roku 1974 v souvislosti s volbami do Westminsteru. Ty přerostly v referendum o budoucím ústavním statutu provincie a vztáech Severního Irsku na Irskou republiku. Odpůrci nového politického uspořádání se sjednotily v koalici nazvané ‚Sjednocená ulsterská unionistická rada‘. Ve volbách, které proběhly v únoru 1974, získala koalice 51% hlasů.³¹³ Ve stejném roce byla lojalisty založena ‚Rada ulsterských pracujících‘, která sdružovala protestantské odpůrce Sunningdaleké dohody.

14. května 1974 proběhla ve Shromáždění Severního Irsku debata, která se týkala budoucí formy politického uspořádání provincie. Návrhy zastánců systému sdílení moci a zřízení Irské rady odmítly zhruba 2/3 členů Shromáždění. V reakci na výsledky uvedeného hlasování svolala ‚Rada ulsterských pracujících‘ generální stávkou. Severoirská ani britská vláda nebyly schopny situaci uklidnit a konstruktivně vyjednávat s hlavními organizátory akce. Vláda Severního Irsku ztratila důvěru a po dvou týdnech probíhající generální stávky došlo ke zhroucení nového politického uspořádání. Vládu nad severoirskou provincií převzal parlament Velké Británie ve Westminsteru.³¹⁴

Na zhroucení systému sdílení moci v Severním Irsku se podíleli nejen zástupci protestantské a katolické komunity a severoirská veřejnost, ale i vláda Velké Británie a Irské republiky. K neúspěšné aplikaci Sunningdaleké dohody přispěla rovněž pasivita mezinárodního společenství. Příčiny zhroucení systému v Severním Irsku lze tedy rozdělit do dvou skupin – na vnitřní a vnější.

---

³¹⁰ Průzkum veřejného mínění, který se týkal přístup k veřejnosti k otázce sdílené exekutivy proběhl na přelomu března a dubna 1973. (Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2006, s. 55.)

³¹¹ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2006, s. 57.

³¹² Tamtéž.

³¹³ Neuheiser, J., Wolff, S.: *Peace at Last? The Impact of the Good Friday Agreement on Northern Ireland*, Oxford 2003, s. 5-6.

³¹⁴ Tamtéž, s. 6.

Co se týče vnitřních příčin, k neúspěšnému zavedení systému sdílení moci přispěla tradiční nedůvěra unionistů vůči jakékoliv formě spolupráce mezi Severním Irskem a Irskou republikou. Důvodem byla jejich obava z možného připojení provincie k jižnímu sousedovi, kde by se protestanti stali menšinou.³¹⁵ Podle Kerra většina unionistických elit v letech 1973 až 1974 nereprezentovala vlastní voličstvo v otázce systému sdílení moci. Unionistické elity postrádaly vůli vyjednat o budoucím uspořádání provincie se zástupci nacionalistů.³¹⁶ Dalším důvodem selhání systému byla tendence příznivců Sunningdalecké dohody přehlížet zájmy radikálních křídel obou komunit. Politické strany, které nesouhlasily s principy dohody, byly z podílu na systému sdílené moci předem vyloučeny. K pádu vlády přispěla přetrvávající vysoká intenzita násilností mezi komunitami a schopnost ‚Rady ulsterských pracovníků‘ mobilizovat klíčové sekce protestantské komunity během generální stávky proti nově vznikajícímu uspořádání. Dohoda v neposlední řadě postrádala dostatečnou veřejnou a institucionální podporu.³¹⁷

Vnější příčiny zhroutení systému spočívaly zejména v nedostatečné ochotě britské a irské vlády spolupracovat při zavádění principů, plynoucích ze Sunningdalecké dohody. Velká Británie selhala ve schopnosti vyjádřit podporu severoirským politickým stranám při zavádění systému. Naději na úspěšné fungování nového politického uspořádání by podle Kerra zvýšilo, kdyby britská vláda poskytla oběma komunitám konkrétní záruky zachování režimu. Zástupci britské vlády si rovněž uvědomovali, že úspěšné zavedení Sunningdalecké dohody vyžaduje mezivládní spolupráci, především pak spolupráci mezi Severním Irskem a Irskou republikou. O nutnosti koordinace společných zájmů však nedokázala přesvědčit ani vládu Irské republiky, ani severoirské protestanty. Británie byla dále obviňována z neschopnosti zamezit generální stávce, která proběhla v předvečer kolapsu režimu. Na zhroutení systému se podíleli i britští politici, kteří nepatřičně komentovali některé kroky severoirských lojalistů, čímž prohlubovali jejich hněv vůči vládě Velké Británie.³¹⁸

---

³¹⁵ Neuheiser, J., Wolff, S.: *Peace at Last? The Impact of the Good Friday Agreement on Northern Ireland*, Oxford 2003, s. 8.

³¹⁶ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2006, s. 58.

³¹⁷ Neuheiser, J., Wolff, S.: *Peace at Last? The Impact of the Good Friday Agreement on Northern Ireland*, Oxford 2003, s. 8.

³¹⁸ Například britský premiér Harold Wilson označil generální stávku ‚Rady ulsterských pracujících‘ za „...plánovanou snahu využít jakýchkoliv nedemokratických a neparlamentních prostředků za účelem zrušení ústavy Severního Irsku.“ Dále pak obvinil stávkující z útoku na Westminster a britskou demokracii. (Neuheiser, J., Wolff, S.: *Peace at Last? The Impact of the Good Friday Agreement on Northern Ireland*, Oxford 2003, s. 6.)

Podíl na selhání systému sdílení moci měla rovněž Irská republika a mezinárodní společenství. Wolff uvádí, že Irská republika neposkytla Severnímu Irsku dostatečnou záruku budoucí podpory a spolupráce při zavádění nového politického uspořádání provincie. Irská vláda odmítla aktivní spolupráci se zástupci Severního Irsku, jelikož měla výhrady k samotné Sunningdalecké dohodě, která údajně odporovala článku 2 a 3 Ústavy Irské republiky.³¹⁹ Mezinárodní společenství pak nevyvinulo žádné snahy či nátlak na obě znesvářené komunity, aby konflikt v regionu vyřešily prostřednictvím kompromisu.³²⁰

3.3.3 Anglo-irská dohoda 1985

Zmaření snahy o nastolení systému sdílení moci v Severním Irsku odhalilo dvě zásadní skutečnosti, týkající se obou komunit. První je, že katolíci, ačkoliv nevyžadovali okamžité připojení Severního Irsku k Irsku, i po 50ti letech existence provincie stále vyjadřovali odpor k rozdělení ostrova. Protestanti na druhou stranu nadále odmítali vpustit katolíky do vlády i při garanci Velké Británie, že zůstanou pod její vlajkou. Domnívali se totiž, že pokud zabrání hned prvním aktům politického sblížení s katolíky, budou mít největší naději na udržení protestantského charakteru provincie, což bylo hlavním důvodem, proč Sunningdaleckou dohodu odmítli podpořit.

Po selhání dohody zavedla britská vláda tzv. trojjedinou politicko-bezpečnostní strategii „normalizace“, „ulsterizace“, a „kriminalizace“.³²¹ Usoudila, že irsko-britské oktrojované aktivity již nejsou aktuální a že se na odpovědnosti za bezpečnost v regionu musejí podílet severoirské strany.³²² Po obnovení přímé vlády Londýna se v rámci politiky „normalizace“ snažila britskou přítomnost v provincii omezit a navrátit její život do „normálu“. V rámci přijetí strategie „ulsterizace“ vláda Velké Británie snížila počet britských vojenských jednotek na území Severního Irsku a výkon primárních policejních a bezpečnostních funkcí předala do rukou ulsterské policie a Ulsterského obranného pluku.³²³ Prostřednictvím politiky „kriminalizace“ degradovala členy severoirských

---

³¹⁹ Článek 2 Ústavy Irské republiky stanoví, že irským občanem je každý člověk, který se narodí na území Irské ostrova. Článek 3 pak zahrnuje prohlášení o vůli irského národa sjednotit všechny občany, kteří sdílejí teritorium ostrova navzdory jejich různorodým identitám a tradicím. (Article 2, 3, Constitution of Ireland. In: <http://www.constitution.ie/reports/ConstitutionofIreland.pdf>.)

³²⁰ Neuheiser, J., Wolff, S.: Peace at Last? The Impact of the Good Friday Agreement on Northern Ireland, Oxford 2003, s. 8.

³²¹ Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 124.

³²² Tamtéž, s. 110.

³²³ Ulsterský obranný pluk („Ulster Defence Regiment“) byl pěším plukem britské armády, který vznikl v roce 1970 za účele ochránit životy a majetek na území Severního Irsku proti ozbrojeným útokům

polovojenských organizací na úroveň kriminálních, čímž jejich úsilí podle ní ztrácelo politickou relevanci. Zavedením této politiky dala vláda Velké Británie najevo, že s republikánskými a lojalistickými polovojenskými organizacemi legitimní boj nevede.³²⁴ Politika „kriminalizace“ vyvolala republikánskou kampaň o „politický statut“, která v roce 1981 vyústila v řadu stávek a hladovek, což podle Toddové přineslo republikánům sympatie ze strany světového veřejného mínění a posílilo pozice Sinn Féin. Násilí však pokračovalo a ozbrojené útoky polovojenských organizací dále prohlubovaly komunální polarizaci.³²⁵

V reakci na nepříznivý vývoj konfliktu v Severním Irsku byl v listopadu roku 1985 v Hillsborough v Severním Irsku uspořádán irsko-britský summit. Na konferenci tentokrát nebyli přizváni zástupci severoirských politických stran. Výsledkem summitu byl podpis Anglo-irské dohody.³²⁶ Cílem dohody bylo vytvořit politickou samosprávu severoirské provincie se souhlasem všech tamních politických subjektů, které se zřeknou násilí. Zástupci Velké Británie a Irské republiky se dohodli na prohloubení spolupráce v oblastech společných zájmů Severního Irsku a jeho jižního souseda.³²⁷ Na rozdíl od předchozí dohody z roku 1973 vlády obou zemí neumožnily občanům provincie, aby se k jejímu obsahu jakýmkoliv způsobem vyjádřili.

Nejdůležitějším přínosem Anglo-irské dohody bylo, že do mírového procesu v Severním Irsku definitivně zapojila Irskou republiku. Irská vláda smlouvou nezískala žádné výkonné pravomoci, které by mohla uplatňovat v Severním Irsku. Dohoda však stanovila její právo aktivně spolupracovat s vládou Velké Británie a zástupci Severního Irsku při vytváření politických rozhodnutí, která se týkají politického statutu katolické menšiny, žijící na území provincie. Británie uznala „irskou dimenzi“ konfliktu, zároveň se pojistila proti možnosti dalších stávek a odboje ze strany unionistů tím, že zabránila, aby se zástupci Irské republiky podíleli na severoirské exekutivě. Potvrdila však právo katolíků účastnit se politického rozhodování vlády Severního Irsku.³²⁸ Dohoda rovněž schválila pravidelná setkání zástupců britské a irské vlády na Anglo-irské konferenci, kde budou projednávány politické, právní a bezpečnostní záležitosti týkající se Severního

---

nebo sabotáží. (The Ulster Defence Regiment. In: <http://www.army.mod.uk/infantry/regiments/5952.aspx>.)

³²⁴ Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 126.

³²⁵ Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 134.

³²⁶ Anglo-Irish Agreement 1985. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/aia/aiadoc.htm>.

³²⁷ Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 154.

³²⁸ Tamtéž, s. 155.

Irsko. Při této příležitosti byl v Maryfieldu založen Anglo-irský sekretariát, který měl na starosti pravidelnou organizaci konference.³²⁹

Unionisté se k Anglo-irské dohodě stavěli velmi odmítavě, jelikož bez jejich účasti ztvrdila základní principy plynoucí ze Sunningdalecké dohody. Šlo zejména o schválení ‚irské dimenze‘ konfliktu a přijetí zásad, které otevíraly cestu k zavedení systému sdílení moci s nacionalisty.³³⁰ Britské náznaky, že se v budoucnosti nehodlají v Severním Irsku nadále výrazně angažovat, si unionisté vyložili jako počátek cesty, jejímž cílem mělo být jednotné katolické Irsko. Brzy po podpisu zahájili kampaň za zrušení Anglo-irské dohody, kterou doprovázela řada stávek, protestních aktivit a politické propagandy ve Westminsteru.³³¹

Naopak nacionalisté Anglo-irskou dohodu, která podle jejich výkladu jednoznačně uznala rovnost katolíků s protestanty, vnímali jako první krok v procesu vzájemného usmírování. Dopad smlouvy na katolickou komunitu se projevil rovněž v politice republikánské Sinn Féin. Hlavní představitel strany Gerry Adams si podle Franka uvědomil, že strana dosáhla maximálních volebních zisků a že kvůli deklarované podpoře násilí narůstá její izolovanost. Přesto se podpory násilných aktivit republikánských polovojenských organizací zatím nehodlala vzdát, jelikož britské ústupky byly podle Adamse nedostatečné a neřešily podstatu problému, který spočíval v potřebě uspokojit ambice irského národního sebeurčení.³³²

Odlišné reakce příslušníků severoirské protestantské a katolické komunity na přijetí Anglo-irské dohody odhalily přetrvávající hluboké rozdělení společnosti. V roce 1988 s principy dohody nesouhlasilo asi 55,1% protestantů a zhruba 7,9% katolíků. Naopak 8,7% protestantů a 31,9% katolíků se změnami, které vyplývaly ze smlouvy, souhlasilo.³³³ Vyloučení severoirských občanů z jednání o budoucí podobě dohody a nezájem britské a irské vlády o to, zda se s principy smlouvy ztotožňují obě komunity, poukazuje podle McGarryho na skutečnost, že došlo k upuštění od snahy zavést základní principy sdílení moci prostřednictvím dobrovolných prostředků. Autor označuje Anglo-

---

³²⁹ Article 2 (b), Article 3, Anglo-Irish Agreement 1985. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/aia/aiadoc.htm>.

³³⁰ Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 135.

³³¹ Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 158.

³³² Tamtéž, s. 157.

³³³ Neuheiser, J., Wolff, S.: Peace at Last? The Impact of the Good Friday Agreement on Northern Ireland, Oxford 2003, s. 10.

irskou dohodu jako „...*bezprecedentní experiment se zavedením nátlakového konsociationalismu.*“³³⁴

3.3.4 Cesta k Velkopáteční dohodě

Po podpisu Anglo-irské dohody následovala řada demonstrací a nátlakových akcí, které pořádali zejména unionisté. V lednu roku 1987 začali organizovat petici za zrušení dohody, královna však odmítla vyhovět jejich požadavkům. V reakci na odmítavý přístup britské vlády vůči žádosti o zrušení smlouvy zveřejnili zástupci Demokratické unionistické strany a Ulsterské unionistické strany společný program, který výměnou za zrušení smlouvy nabízel možnost participace katolíků na vládě v Severním Irsku.³³⁵ Změnou prošla i nacionalistická Sinn Féin, která v květnu 1987 zveřejnila dokument „*Scénář pro mír*“³³⁶, kde přiznala, že si uvědomuje politický pat v Severním Irsku. Přesto však nehodlala ustoupit od požadavků snížení britského vlivu na půdě provincie.³³⁷

V následujících letech vývoj na politické scéně v provincii stagnoval. Unionisté přestali organizovat demonstrace proti Anglo-irské smlouvě, přesto své návrhy na spolupráci s katolickými politickými stranami dále podmiňovali zrušením dohody. Patová situace mezi nacionalisty a unionisty na přelomu 80. a 90. let podle Franka způsobila, že se subjekty konfliktu začaly chovat realističtěji a byly otevřenější k mírovému řešení situace.³³⁸

V prosinci roku 1993 vydal britský premiér John Major a irský premiér Albert Reynolds „*Společnou deklaraci*“, která stanovila základní nosné principy mírového procesu, jehož cílem bylo politické urovnání vztahů mezi katolíky a protestanty a vyjasnění budoucí role Velké Británie a Irské republiky v politice Severního Irsku.³³⁹ Těmito principy bylo především právo na sebeurčení a konsensus. V deklaraci je uvedeno, že britská vláda nebude na území provincie prosazovat vlastní strategické a ekonomické zájmy. Zároveň potvrdila, že se bude řídit vůlí většiny občanů provincie, zda si přejí zůstat součástí unie, nebo by dali přednost připojení regionu k jižnímu sousedovi. Podobně irská vláda v dokumentu přiznala demokratické právo irského lidu na

---

³³⁴ McGarry, J., O’Leary, B.: *The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements*. New York 2004, s. 120.

³³⁵ Frank, J.: *Konflikt v Severním Irsku*. Praha 2006, s. 168.

³³⁶ A Scenario for Peace. In: <http://www.sinnfein.ie/contents/15210>.

³³⁷ Frank, J.: *Konflikt v Severním Irsku*. Praha 2006, s. 170-178.

³³⁸ Tamtéž, s. 176.

³³⁹ Joint Declaration on Peace: The Downing Street Declaration, 15. 12. 1993. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/dsd151293.htm>.

sebeurčení, které by mělo být realizováno na základě vyjádření souhlasu většiny obyvatel Severního Irsku.³⁴⁰ Deklarace poskytla politickým stranám, které byly dříve spojovány s polovojenskými organizacemi, možnost, aby se zapojily do politického procesu, zavázaly se v budoucnu uplatňovat mírové metody při prosazování vlastních cílů.³⁴¹

Dokument otevřel cestu k následnému vyjednávání o budoucí podobě politického uspořádání v Severním Irsku. Po podpisu deklarace uzavřely polovojenské organizace příměří na dobu neurčitou. Britská vláda zahájila oficiální jednání se zástupci polovojenských skupin obou komunit a Sinn Féin, kterou britská a irská vláda uznala jako nezbytného partnera pro vyjednávání, byla zapojena do mírového procesu. V roce 1995 byl sepsán tzv. *Nový rámec pro dohodu*, který navrhoval novou strukturu britsko-irských (severoírsko-irských) a východo-západních (britsko-irských) institucí.³⁴² Do procesu jednání o budoucí podobě politického uspořádání Severního Irsku byly tentokrát zapojeni i zástupci severoírských politických stran. Podle Wolffa si obě vlády uvědomily, že dosažení mírového procesu není možné bez kompromisu, dosaženého všemi stranami konfliktu a potvrdily základní principy *Společné deklarace*, kterými jsou sebeurčení, konsensus a uznání práv a identit obou tradic.³⁴³

Jednání mezi britskou vládou a Sinn Féin v průběhu roku 1995 nedosáhlo výrazného pokroku. Příčinou byla neschopnost obou stran dohodnout se na otázce odzbrojení polovojenských organizací. Tento požadavek byl pro mírový proces důležitý, jelikož odzbrojení republikánské PIRA se stalo podmínkou k přizvání Sinn Féin k mírovému vyjednávání. Pro republikány však bylo slovo „odzbrojení“ synonymem pro „kapitulaci“, k níž nehodlali přistoupit. Podobně k otázce odzbrojení přistupovali rovněž lojalisté. Důvodem neochoty obou skupin zajistit odzbrojení polovojenských organizací byla přetrvávající vzájemná nedůvěra. Požadovali, aby britská vláda nepodmiňovala jejich účast na mírovém vyjednávání aktivitami ozbrojených organizací.³⁴⁴

Zástupci Velké Británie nakonec ustoupili tlaku zástupců severoírských komunit a přistoupili na to, že odzbrojení bude probíhat paralelně s všestranným mírovým

---

³⁴⁰ Article 1-3, Joint Declaration on Peace: The Downing Street Declaration, 15. 12. 1993. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/dsd151293.htm>.

³⁴¹ Tamtéž, Article 10.

³⁴² The Framework Documents, 22. 2. 1995, A New Framework for Agreement. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/fd22295.htm>.

³⁴³ Neuheiser, J., Wolff, S.: Peace at Last? The Impact of the Good Friday Agreement on Northern Ireland, Oxford 2003, s. 13.

³⁴⁴ Kerr, M.: Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon, Dublin 2006, s. 80.

jednáním. Koordinaci tohoto plánu měla zajistit nezávislá mezinárodní komise pod vedením amerického senátora Geoga Mitchella (tzv. Mitchellova komise). Zpráva komise definovala závazky, které musí zúčastněné strany dodržovat. Těmito závazky jsou například demokratické řešení politických otázek, odzbrojení polovojenských organizací a vystříhání se použití hrozeb násilí k prosazení cílů.³⁴⁵ Komise měla za úkol konsultovat návrhy jednotlivých kroků odzbrojení s irskou a britskou vládou a zprostředkovat proces kontroly a ověřování uskutečnění daných závazků.³⁴⁶

Po zvolení Tonyho Blaira na post britského premiéra v roce 1997 došlo k výraznému posunu směrem k uzavření mírové smlouvy. Blair si totiž určil zdárné dovršení mírového procesu v Ulsteru, jako jeden ze svých hlavních politických cílů. V polovině května Blair navštívil Belfast, kde veřejně přizval zástupce Sinn Féin k trojstrannému jednání mezi irskou a britskou vládou, čímž si pozitivně naklonil republikány k realizaci následujících kroků.³⁴⁷ Britský premiér stanovil termín, kdy by mělo dojít k završení jednání. Tím měla být první polovina roku 1998. Dále také souhlasil s přístupem Sinn Féin k jednacímu stolu poté, co PIRA zastaví násilné aktivity. PIRA souhlasila a v zájmu trvalému míru se vzdala násilí.³⁴⁸ V dubnu roku 1998 došlo k završení procesu mírového jednání mezi zástupci severoirských politických stran a zástupci britské a irské vlády podpisem Velkopáteční dohody.³⁴⁹

3.4 Vnější vlivy na mírový proces

Průběh mírového procesu v Severním Irsku výrazně ovlivňovaly zásahy zvnějšku. Jednak mezi ně řadím aktivity britské vlády, přestože konflikt probíhal v rámci území Velké Británie. Další část vnějších vlivů tvoří zásahy cizích států a mezinárodních organizací.

McGarry a O'Leary označují současnou podobu politického uspořádání v provincii za výsledek tzv. nátlakového konsocionalismu³⁵⁰ a vnější vlivy vnímají jako nejdůležitější faktor, který přispěl k současné podobě politického uspořádání Severního Irsku.

---

³⁴⁵ Report of the International Body on Arms Decommissioning, 22. 1. 1996. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/gm24196.htm>.

³⁴⁶ Sens, D., A.: „A Commission to Decommission Paramilitary Arms: Northern Ireland's Example“, in: *World Policy Journal*, Fall 2006, Vol. 23, No. 3, s. 78.

³⁴⁷ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2006, s. 83.

³⁴⁸ Tamtéž.

³⁴⁹ Podrobný rozbor smlouvy viz kapitola 3.5.

³⁵⁰ McGarry, J., O'Leary, B.: *The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements*. New York 2004, s. 120.

Politiku Velké Británie v Severním Irsku během mírového procesu lze rozdělit do dvou fází. První fáze trvala od roku 1973, kdy došlo k podpisu Sunningdalecké dohody až do roku 1993, tedy do uzavření Společné deklarace. Toto období charakterizuje především snaha britské vlády o zapojení Irské republiky do mírového jednání, čímž Londýn reagoval na obecný přístup britské veřejnosti k severoirské otázce, která se nebránila myšlence odtržení provincie a jejího sjednocení s Irskem. Britská vláda zpočátku zastávala politiku dobrovolného konsocialismu, z jednání o budoucím politickém uspořádání však vyloučila radikální politické strany a organizace z obou konfliktních táborů. Severoirská společnost odmítla systém navržený Sunningdaleckou dohodou, proto Londýn postupně zahájil politiku nátlakového konsocialismu, kdy z rozhovorů vyloučil všechny severoirské politické strany a o budoucí podobě provincie jednal pouze s vládou Irské republiky.

Druhé období britské politiky vůči Severnímu Irsku trvalo od roku 1993 až do uzavření Velkopáteční dohody v roce 1998. Důležitou změnou bylo zapojení radikálních politických stran do rozhovorů o budoucí podobě politického systému a užší spolupráce s Belfastem. Hlavním bodem jednání se stala otázka odzbrojení, která dlouhodobě bránila v uzavření konečné mírové smlouvy. K vyřešení této situace výrazně přispěly Spojené státy a Evropská unie. Spojené státy vstoupily do rozhovorů v roce 1993 po nástupu Billa Clintona na post prezidenta USA. Do mírového procesu nevnesly zásadní průlom, dodaly mu však určitou dynamiku a podílely se na řešení sporných oblastí, jako byla otázka odzbrojení polovojenských organizací. Evropská unie se na mírovém procesu podílela nepřímo pomocí snahy motivovat obyvatelstvo Severního Irska k překonání vzájemných sporů prostřednictvím nových obchodních příležitostí a cestou regionálního rozvoje.

Vzájemné vztahy mezi Irskou republikou a Velkou Británií v souvislosti se severoirskou otázkou jsou charakteristické postupným uznáváním legitimacy zájmu irské vlády o konflikt v sousední provincii. Během období, kdy došlo ke zrušení autonomie Severního Irska v 70. letech a k přenesení politické moci na Westminster, bylo Irsko do řešení tamních problémů zapojeno spíše okrajově. Situace se však změnila po podpisu Sunningdalecké dohody, která předpokládala spolupráci severoirských institucí a irské administrativy na nejvyšší politické úrovni. Podpisem Anglo-irské smlouvy z roku 1985 a Společné deklarace z roku 1993 pak Irská republika jasně vyjádřila zájem o podíl na mírovém procesu v Severním Irsku s cílem vyřešit dlouholetý konflikt. Při jednání o

konečné podobě Velkopáteční dohody pak byla irská a britská vláda rovnocennými partnery.

3.4.1 Velká Británie a mírový proces v Severním Irsku

Severní Irsko tvoří integrální součást Spojeného Království Velké Británie. Přesto britská veřejnost provincii vnímá jako geograficky, historicky a kulturně oddělené území. Vidí je jako součást širší entity – Irského ostrova – které má vlastní komplexní historii a politickou kulturu.³⁵¹ To podle O’Learyho dokládají výsledky průzkumů z 90. let, kdy zhruba polovina dotázaných Britů souhlasila s tím, aby Severní Irsko opustilo Spojené Království a připojilo se k jižnímu sousedovi.³⁵² ‚Irská dimenze‘ severoirských dějin je podle Toddové natolik zakotvena v podvědomí britského obyvatelstva, že většina podporuje, aby vláda Irské republiky hrála hlavní roli v politice Severního Irsku.³⁵³ S touto tezí souhlasí i Dixon, který odkazuje na názor britské veřejnosti, že „...*Sever není nezbytný komponent britského ‚národa‘* ...“³⁵⁴.

V průběhu mírového procesu britská vláda ujišťovala, že během vyjednávání nebude prosazovat vlastní zájmy a hlavním cílem bude ukončení konfliktu v regionu. Peter Brooke, Státní tajemník pro Severní Irsko z let 1989 – 1992 prohlásil, že „...*Velká Británie nemá v Severním Irsku žádné sobecké strategické či ekonomické zájmy*“.³⁵⁵ Ujištění o absenci britských zájmů na mírovém vyjednávání vláda potvrdila rovněž ve ‚*Společné deklaraci*‘ z roku 1993. (viz kapitola 3.3.4) Podle McSweeneyho se však Londýn během konfliktu a mírového procesu v Severním Irsku řídil vlastními zájmy v provincii. Autor uvádí, že britskou politiku ovlivnilo několik následujících faktorů. Šlo zejména o narůstající potřebu finančních investic, kterými Westminster podporoval ekonomiku a bezpečnost Severního Irsku. Dále pak to byla vzrůstající intenzita násilí, exportovaná ze strany PIRA na britskou pevninu a nová vlna teroristických aktivit, kdy se organizace zaměřovala místo civilistů na politické a finanční cíle. Britskou politickou

---

³⁵¹ Bew, P., Gibbon, P., Patterson, H.: Northern Ireland 1921-1994: Political forces and Social Classes, London 1995, s. 168-70.

³⁵² O’Leary, B: „Public opinion and Northern Irish futures“, in: *The Political Quarterly*, vol. 63, no. 2, 1992. In: Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 225.

³⁵³ Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 225.

³⁵⁴ Dixon, P.: „A Tragedy beyond Words: Interpretations of British Government Policy and the Northern Ireland Peace Process“, in: Edwards, A., Bloomer, S.: Transforming the Peace in Northern Ireland. From Terrorism to Democratic Politics. Dublin 2008, s. 179.

³⁵⁵ Brook cit. v Major, J.: The Autobiography, New York 1999, s. 435.

strategii vůči severoirské otázce také ovlivnila veřejnost, která žádala stažení jednotek z provincie a dále pak intenzivnější zapojení Irské republiky do vyjednávání o budoucím politickém uspořádání Severního Irska.³⁵⁶

V reakci na mínění britské veřejnosti, narůstající násilí ze strany severoirských polovojskových organizací a vzhledem ke zvyšující se potřebě ekonomických investic do regionu se britské politické elity přestaly bránit myšlence sjednocení Severního Irska s Irskou republikou. Dixon uvádí, že toto řešení otevřeně prosazovali především labouristé. Například Harold Wilson, britský premiér z let 1964-1970 a 1974-1976, tajně vyjednával s představiteli severoirských republikánů o stažení britských vojenských jednotek z území provincie. Veškerá jednání mezi labouristy a republikány však probíhala na neoficiální úrovni kvůli obavám z další destabilizace politické situace v regionu.³⁵⁷ Britští konzervativci, kteří mají podle Dixona tradičně užší vazby na ulsterské unionisty než labouristé, byli po rozdělení ostrova zastánci unie. Autor uvádí, že během 70. let však došlo k oslabení této podpory. To dokládá i projev britského konzervativního premiéra Edwarda Heatha z listopadu 1971, kdy prohlásil, že budou-li severoirští nacionalisté usilovat o připojení provincie k Irské republice prostřednictvím demokratických a legálních prostředků a bude-li mít toto sjednocení podporu většiny obyvatel Severního Irska, „...není důvod, aby jim britská vláda stála v cestě.“³⁵⁸ Neutrální přístup britské konzervativní vlády k otázce připojení provincie k jižnímu sousedovi potvrzuje i Zelená kniha Evropského společenství z roku 1972 nazvaná *The Future of Northern Ireland*³⁵⁹, v níž britský kabinet ujišťuje o vůli uznat sjednocení Irské republiky a Severního Irska.

Hlavním cílem britské vlády během první etapy mírového procesu v letech 1973 až 1993 bylo předat správu Ulsteru do rukou místních elit. Britská vláda zároveň uznala, že politické stability může být dosaženo jen tehdy, pokud bude vláda v provincii reflektovat sektářskou dynamiku politiky v Severním Irsku, tedy bude-li oběma stranám garantován

---

³⁵⁶ McSweeney, B.: Security, identity and interests, A sociology of International Relations, Cambridge 1999, s. 193-194.

³⁵⁷ Dixon, P.: „A Tragedy beyond Words: Interpretations of British Government Policy and the Northern Ireland Peace Process“, in: Edwards, A., Bloomer, S.: Transforming the Peace in Northern Ireland. From Terrorism to Democratic Politics. Dublin 2008, s. 178.

³⁵⁸ Projev Edwarda Heatha v Guildhall v listopadu 1971, in: Dixon, P.: „A Tragedy beyond Words: Interpretations of British Government Policy and the Northern Ireland Peace Process“, in: Edwards, A., Bloomer, S.: Transforming the Peace in Northern Ireland. From Terrorism to Democratic Politics. Dublin 2008, s. 178.

³⁵⁹ The Future of Northern Ireland: A Paper for Discussion, (Green Paper; 1972). In: <http://cain.ulst.ac.uk/hms0/nio1972.htm>.

rovný přístup k politické moci. Cíl přenést moc z Londýna do Belfastu a britské vládě ponechat roli neutrálního zprostředkovatele Londýn prosazoval bez ohledu na to, zda v čele vlády stáli labouristé či konzervativci. Shodný přístup obou politických táborů v otázce budoucnosti provincie Dixon označuje jako ‚dvojstranictví‘ (*bipartisanship*).³⁶⁰ Podle autora jde o ‚...obecnou dohodu mezi dvěma hlavními britskými politickými stranami na společné konstituční politice vůči Severnímu Irsku, konkrétně na dodržování principu konsensu ohledně budoucích ústavních změn.‘³⁶¹ Konsensus ‚napříč politickým spektrem‘ byl dodržován nejen v otázkách konstitučních změn v provincii, ale i ve sféře bezpečnostní, sociální a ekonomické.³⁶²

Dalším prvkem, kterým se vyznačovala první etapa vyjednávání, bylo vyloučení extrémních politických stran, které byly spojovány s násilnými aktivitami polovojskových organizací. Tato politika britské vlády plynula z přesvědčení, že klíčem k vyřešení konfliktu je vyjednat dohodu mezi unionisty a nacionalisty a zároveň izolovat republikánské a loajalistické skupiny, které jsou podezřelé z teroristických aktivit. Britské politické elity se oficiálně řídily zásadou, že s teroristy se nevyjednává. O marginalizaci polovojskových organizací se pokoušely například prostřednictvím zákazu rozhovorů s médii. Přesto na neoficiální úrovni vyjednávaly s republikány již v roce 1972 a vzájemné kontakty udržovali i v letech 1974 a 1975.³⁶³

Důležitým průlomem britské politické strategie v regionu bylo přijetí Anglo-irské dohody. O’Leary uvádí, že došlo k posunu od dobrovolného k nátlakovému konsociationalismu, protože byla schválena bez účasti a souhlasu unionistů. Zároveň je otevřeně konfrontovala s irskou dimenzí nového politického uspořádání regionu. Smlouva formalizovala spolupráci mezi Velkou Británií a Irskou republikou, internacionalizovala konflikt a poskytla irské vládě budoucí roli v politice Severního Irsku. Přestože dohoda oficiálně garantovala unionistům, že Severní Irsko nadále zůstane součástí Velké Británie, odebrala jim právo vetovat britskou politiku v provincii.³⁶⁴

---

³⁶⁰ Dixon, P.: ‚A House dividend Cannot Stand‘: Britain, Bipartisanship and Northern Ireland. In: *Contemporary British History*, 9: 1.

³⁶¹ Tamtéž, s. 147.

³⁶² Dixon, P.: ‚British policy towards Northern Ireland 1969-2000: continuity, tactical adjustments and consistent ‘inconsistencies’‘. In: *British Journal of Politics and International Relations*, Vol. 3, No. 3, October 2001, s. 345.

³⁶³ Frank, J.: *Konflikt v Severním Irsku*. Praha 2006, s. 97.

³⁶⁴ McGarry, J., O’Leary, B.: *The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements*. New York 2004, s. 120.

Britskou politiku v Severním Irsku během let 1993 až 1997 charakterizuje snaha o intenzivnější zapojení irské vlády do jednání o budoucím politickém uspořádání provincie a úsilí o odzbrojení polovojenských organizací. V dubnu roku 1992 zvítězili ve volbách do Westminsteru konzervativci, což vzhledem k jejich postoji k otázce budoucnosti unie podle Cunninghama zvýšilo šance na konstruktivní vyjednávání s unionisty. V reakci na výsledky neúspěšných vyjednávání se severoirskými politickými elitami z předchozích let přijala britská vláda novou politickou strategii s cílem zapojit polovojenské organizace do vyjednávání namísto předchozích snah o jejich marginalizaci. Podobnou politiku přijala rovněž irská vláda. Státní tajemník pro Severní Irsko Sir Patrick Mayhew uznal legitimitu nacionalistické a republikánské tradice a přislíbil změny v oblasti rozmístění bezpečnostních sil, které budou následovat poté, co se severoirské polovojenské organizace oficiálně zřeknou násilí.³⁶⁵

Koncem roku 1993 vyšlo najevo, že britská vláda vede tajné rozhovory s PIRA, za což sklídila kritiku se stranu unionistů, kteří měli obavy, že Londýn uzavře dohodu s republikány a stáhne se ze Severního Irsku.³⁶⁶ Přesto britští političtí představitelé během tohoto období udržovali tajný nepřímý kontakt s představiteli republikánské strany Sinn Féin.³⁶⁷ Výsledkem jednání mezi britskou a irskou vládou a zástupci hlavních severoirských táborů včetně republikánů a lojalistů byl podpis Společné deklarace a následné uzavření příměří mezi oběma stranami severoirského konfliktu, což znamenalo výrazný posun v mírovém procesu. Tři měsíce po uzavření příměří britská vláda souhlasila se zahájením tzv. průzkumných rozhovorů (*exploratory talks*) se Sinn Féin a s lojalisty.³⁶⁸ Tyto rozhovory již probíhaly na oficiální úrovni. Přístup k jednání tak získaly militantní organizace z obou znesvářených táborů.

Otázka odzbrojení se stala hlavním bodem následujících jednání mezi Londýnem a zástupci severoirských politických stran a polovojenských organizací. V březnu 1995 Mayhew nastínil 3 podmínky pro všechny strany, které se chtějí zúčastnit mírového procesu. První podmínkou byl souhlas s postupným odzbrojením, dále pak společné

---

³⁶⁵ Cunningham, M., J.: *British government policy in Northern Ireland, 1969-2000*. Manchester 2001, s. 91.

³⁶⁶ Darnton, J.: „Britain Concedes It Secretely Made Contact With I.R.A.“. *New York Times*, 29. 11. 1993. In: <http://www.nytimes.com/1993/11/29/world/britain-concedes-it-secretly-made-contact-with-ira.html?scp=1&sq=Britain%20Concedes%20It%20Secretely%20Made%20Contact%20With%20I.R.A.&st=cse>.

³⁶⁷ McKittrick, D.: „Northern Ireland: Years of Manoeuvring before all-inclusive talks can begin, *Independent*, 19. 9. 1994. In: <http://www.independent.co.uk/news/uk/northern-ireland-years-of-manoeuving-before-allinclusive-talks-can-begin-1449676.html>.

³⁶⁸ Tamtéž.

praktické porozumění tomu, co všeobecné odzbrojení přinese. Konečně strana, která si přeje být zahrnuta do procesu vyjednávání, musela prokázat nejen vůli odzbrojit, ale také přijmout opatření pro budování společné důvěry.³⁶⁹ Severoirské polovojenské organizace následkem vzájemné nedůvěry na tyto podmínky nechtěly přistoupit a proto Londýn přijal v listopadu 1995 tzv. dvoukolejný proces (*twin track process*), s cílem dosáhnout pokroku bez upuštění od podmínky všestranného odzbrojení. Zúčastněné strany se měly vzdát zbraní *během* mírového jednání, nikoliv předtím či po jeho ukončení. Tato strategie byla přijata britskou a irskou vládou a všemi severoirskými stranami, včetně těch, které podporovaly polovojenské organizace.³⁷⁰

Zásadní změny do průběhu mírového procesu vnesly parlamentní volby ve Velké Británii, které proběhly na jaře roku 1997. Po osmnácti letech zvítězili labouristé v čele s Tonym Blairem a vystřídali u moci konzervativce. Jejich nástup k moci zvýšil šance na dosažení míru, protože předchozí konzervativní vlády byly příliš svázány se severoirskými unionisty.³⁷¹ Pro Blaira se stalo vyřešení konfliktu v Severním Irsku jedním z hlavních politických priorit. S mírovým procesem svázal svou osobní odpovědnost. Nadále podporoval proces devoluce a ochotu jednat se Sinn Féin. Jako podmínku pro její vstup do rozhovorů si kladl pouze nové příměří s PIRA, které následovalo v červenci roku 1997. Republikáni na tuto podmínku přistoupili a Sinn Féin se zapojila do rozhovorů. To byl jeden z velkých úspěchů britské vlády, jelikož bez účasti strany zastupující republikánské hnutí by podle Hennesseyho nebylo možné dosáhnout konečné mírové dohody.³⁷²

3.4.2 Irský kontext konfliktu a mírového procesu

Přístup vlády a obyvatelstva Irské republiky ke konfliktu a později k mírovému procesu v Severním Irsku vyplývá ze dvou hlavních rovin. První rovinou jsou historické vazby irských občanů na obyvatelstvo Severního Irsku, vývoj vzájemných vztahů po rozdělení ostrova a současný postoj irské veřejnosti k otázce budoucnosti provincie.

---

³⁶⁹ Deane, S.: „Instituting Peace: Third Party Principles and the Mitchell Effect“. International Studies Association Annual Conference Chicago, Illinois 28.2.2007 – 4.3.2007. In: http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/8/1/5/5/pages181554/p181554-1.php.

³⁷⁰ Report of the International Body on Arms Decommissioning, 22.1.1996. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/gm24196.htm>.

³⁷¹ Šlosarčík, I.: Politický systém Irsku, Praha 2007, s. 166.

³⁷² Hennessey, T.: The Northern Ireland Peace Process, Dublin 2000, s. 108-109.

Druhou rovinou je vývoj vztahů mezi Irskou republikou a Velkou Británií, kde hrají rozhodující roli politické, strategické a ekonomické zájmy obou zemí.

Co se týče první roviny, rozdělení Irského ostrova v roce 1921 mělo důležitý dopad na formování nového irského státu. Podle Toddové byla narušena koheze původní etnické komunity, která zahrnovala všechny obyvatele ostrova. Přestože předchozí pojetí Irského národa částečně ztratilo soudržnost a solidaritu, irská národní identita se neztratila a to především díky církevním a kulturním organizacím, které nadále fungovaly na území celého ostrova.³⁷³ Přístup irských katolíků k otázce rozdělení se částečně liší od pohledu irských protestantů. Katolíky lze rozdělit do dvou skupin. První skupina se přiklání k názoru, že příslušníci katolické církve ze severu i z jihu nechtěli či nemohli odtržení Severního Irska nijak zabránit. Unionisté s podporou Velké Británie z jejich pohledu hájili demokratické přání irského lidu jako celku a rozdělení ostrova bylo podle nich legitimní. Druhá skupina se naopak domnívá, že rozdělení poškodilo celé Irsko a opětovné sjednocení by mohlo přinést užitek. Počet lidí, kteří podporují tento přístup se navzdory probíhajícímu konfliktu od 70. let zvyšuje.³⁷⁴

Podpora jednotného Irska vychází z několika faktorů. Zaprvé z protestu vůči nedobrovolnému rozdělení entity, která byla především z pohledu nacionalistů výsledkem dlouhodobého historického procesu. Zadruhé souvisí s pocitem viny za ponechání katolíků ze severu v rukou Británie, která s nimi vždy nejednala na stejné úrovni jako s majoritní komunitou. Katolíci vyjadřovali odpor především vůči unionistům, kteří je z jejich pohledu ve 20. letech porazili a nadále okupují část Irska. Další faktor je pragmatičtější, tedy víra v to, že nový stát byl rozdělením ostrova fiskálně a ekonomicky oslaben, jelikož přišel o tradiční průmyslový sektor, nacházející se na území dnešního Severního Irska. Nacionalisté rovněž upozorňovali na problematiku zhoršení vztahů Irů s Vekou Británií.³⁷⁵

Rozdělení na druhou stranu přineslo určité výhody, které však Irové podle Toddové neradi přiznávají. Nově vzniklé území bylo kulturně a ideologicky poměrně homogenní a země se tak vyhnula politickým a náboženským konfliktům, které probíhaly na severu. Dále zvýšilo úroveň politické stability, která by byla v případě jednotného ostrova

---

³⁷³ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 250.

³⁷⁴ Například v roce 1991 podporovalo jednotné Irsko zhruba 82% obyvatel. (Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 250.)

³⁷⁵ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 250-251.

obtížněji dosažitelná. Obyvatelé nového státu přijali nacionalistické chápání irského národa, který je rurální, nacionalistický a převážně katolický, bylo tedy možné implementovat silně nacionalistický program bez obav ze vzniku vnitřního odporu či z vnější kritiky. Rozdělení rovněž umožnilo konkrétní zájmové skupině, tedy katolické církvi, získat určitý stupeň kontroly nad společností a politikou.³⁷⁶

Konflikt, který v Severním Irsku vypukl v roce 1969, znovu odhalil problémy související s rozdělením ostrova, s otázkou sektářství a s britskou rolí v Irsku. Irská veřejnost si uvědomovala dopad konfliktu na celý ostrov. Podle průzkumu veřejného mínění z roku 1978 zhruba 75% občanů Irské republiky vyslovilo ‚zájem‘ o konflikt v sousední provincii.³⁷⁷ Události v Severním Irsku se staly častým mediálním tématem. Veřejné diskuse však podle Toddové prokazovaly nízkou úroveň informovanosti o skutečném dění a často se vyznačovaly obecnými stereotypy. Například, severané byli v očích irské veřejnosti tradičně zpátečnickí buřiči se sklony k násilí, teroristé či potencionální teroristé, jejich jednání bylo extrémistické a iracionální. Podle Irů vedli náboženskou válku či válku proti Britům, na kterou ostatní obyvatelé ostrova již dávno zapomněli.³⁷⁸

Co se týče postoje irských protestantů, jejich pohled na problematiku Severního Irska se podobá přístupu irských katolíků. Přesto existují jisté odlišnosti, především v případě protestantů, žijících na území třech ulsterských hrabství, která byla po rozdělení ostrova připojena k Irské republice. Separace je oddělila od zbytku členů komunity, což v nich podle Toddové vzbudilo pocit křivdy. Časem přijali politické a kulturní zvyky ostatních příslušníků Irské republiky, avšak smysl sdílené identity se severoirskými protestanty přetrvával. Mnozí z nich vnímají zachování Severního Irska v rámci unie jako záruku udržení protestantismu v Irsku a otevřeně kritizují jakékoliv snahy o připojení provincie k Irské republice.³⁷⁹

---

³⁷⁶ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 251.

³⁷⁷ Davis, E., Sinnott, R.: „Attitudes in the Republic of Ireland Relevant to the Northern Ireland Problem“. Dublin 1979, tabulka 3, s. 37. In: Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 252.

³⁷⁸ MacGréil: „Irish Political Attitudes“, tabulka 14, s. 29. In: Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 252.

³⁷⁹ V roce 1978 podpořilo zachování unie asi 41,3 % irských protestantů žijících poblíž hranic se Severním Irskem. (Davis, E., Sinnott, R.: „Attitudes in the Republic of Ireland“, Dublin 1979, tabulka 12, s. 49. In: Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 255.)

Protestanti, kteří žijí na zbylém území republiky, nemají příliš silné vazby na protestanty ze severu. Přestože vzájemné příbuzenské, náboženské, obchodní a přátelské vztahy přetrvávají, protestanti z jihu se podle Toddové postupně vzdali svých skotských a kalvínských kulturních tradic a přijali irskou identitu. Ke konfliktu v Severním Irsku a k otázce rozdělení ostrova se příliš nevyjadřují.³⁸⁰

Druhá rovina, která ovlivňuje přístup Irské republiky ke konfliktu a k mírovému procesu v Severním Irsku jsou vztahy mezi Irskem a Velkou Británií. Tyto vztahy vycházejí z tradiční snahy Irské republiky o vymezení se vůči vazbám na Velkou Británii a dále ze společných ekonomických zájmů. Irsko získalo plnou nezávislost na Velké Británii v roce 1937, kdy země přijala novou ústavu. Obě země mezi sebou vedly až do roku 1938 tzv. „obchodní válku“ prostřednictvím systému prohibitivních cel, který zásadně omezil vzájemný obchod. Irská neutralita během druhé světové války rovněž nepřispívala ke zlepšení vztahů.³⁸¹ V roce 1949 irská vláda ohlásila, že Irsko opouští Commonwealth, čímž byly přímé politické vazby definitivně zpřetrhány.³⁸² Zlepšení vzájemných vztahů nastalo vlivem rozvíjejících se obchodních styků. V roce 1965 došlo k podpisu anglo-irské obchodní dohody, která vytvořila základ pro těsnější hospodářské vztahy obou zemí.³⁸³

Vláda Irské republiky se během období po rozdělení ostrova do vypuknutí konfliktu oficiálně nezabývala tím, co se děje v Severním Irsku. Důvodem byla především snaha nevměšovat se do vnitřních záležitostí Velké Británie. Toddová uvádí, že lhostejnost irské vlády přispěla k tomu, že se katolíci ze severu zmobilizovali jakožto oddělená politická komunita, a po selhání snah o reformy se uchýlili k násilí. Po vypuknutí otevřené politické kampaně ze strany PIRA se irská vláda od teroristických aktivit organizace distancovala. Nemohla být však nadále nečinná, protože hrozilo, že se konflikt rozšíří na území celého ostrova.³⁸⁴

Irská vláda v počátcích konfliktu disponovala pouze omezenými prostředky, kterými mohla ovlivnit novou situaci v Severním Irsku. Rozhodovací pravomoci v provincii náležely Velké Británii a Sunningdaleeská dohoda, která poskytla Irsku možnost účastnit

---

³⁸⁰ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s.255.

³⁸¹ Británie neutralitu vnímala jako sobecký postoj, který ohrožoval úsilí Spojenců o porážku Německa. (Šlosarčík, I.: *Politický systém Irska*, Praha 2007, s. 165.)

³⁸² Šlosarčík, I.: *Politický systém Irska*, Praha 2007, s. 165.

³⁸³ Moody, T., W., Martin, X: *Dějiny Irska*, Praha 1996, s. 259.

³⁸⁴ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s.255-256.

se politického dění v Severním Irsku, brzy ztroskotala. Po vypuknutí konfliktu si z důvodu obav o jeho rozšíření na území celého ostrova vytýčila dva hlavní politické cíle. Prvním cílem bylo zachovat vlastní integritu a zajistit bezpečnost irských občanů. Druhým cílem bylo podpořit konstituční nacionalismus v Severním Irsku prostřednictvím morální a politické podpory s důrazem na potřebu reformy a distancovat se od republikanismu.³⁸⁵

I přes měnící se skladbu irské vlády byla její politika vůči Severnímu Irsku poměrně kontinuální. Během 70. let kladla větší důraz na bezpečnost. Vláda vytvořila speciální instituce, které se zabývaly konfliktem a založila bližší spolupráci s britskými bezpečnostními složkami. V souvislosti s tím umírnila svou kritiku vůči bezpečnostním praktikám britské vlády v provincii, znemožnila republikánům přístup do médií, zmírnila nacionalistický étos státu a opakovaně odsoudila násilnosti páchané polovojenskými organizacemi. V neposlední řadě pak vytvořila diplomatický nátlak s cílem přerušit politickou a finanční podporu PIRA ze strany republikánů, kteří žili na území cizích států, zejména pak v USA.³⁸⁶

Uvedená opatření sice zmírnila republikánské aktivity na území Irské republiky, avšak politika irské vlády vedla k posílení podpory PIRA ze strany znevýhodňovaných severoirských katolíků, kteří začali organizaci vnímat jako jedinou skupinu, která se aktivně zabývá jejich problémy. V 80. letech tak začala irská vláda klást větší důraz na politické reformy a vztahy s britskou vládou. Prvním výsledkem této politiky bylo přijetí Anglo-irské dohody v roce 1985. Dohoda přivedla irskou vládou do politického procesu a poskytla jí právo reprezentovat severoirské nacionalisty na mezivládní úrovni. Dále také posílila morální a politickou váhu konstitučního nacionalismu.

Cíle zmírnit aktivity republikánské polovojenské organizace PIRA bylo dosaženo až v roce 1994, kdy bylo vyhlášeno příměří. Irská republika tím posílila svou roli v politice Severního Irsku a stala se jedním z nejdůležitějších aktérů mírového procesu. Stanoveným cílem bylo vyřešit historický konflikt na Irském ostrově a sjednotit obyvatele Irsku prostřednictvím mírových prostředků v rámci nového konstitučního uspořádání v provincii. Irská vláda navrhla řadu konstitučních, institucionálních a strukturálních reform v Severním Irsku tak, aby bylo místním katolíkům umožněno se plně podílet na veřejném dění a aby došlo k posílení vazeb mezi severem a jihem.

---

³⁸⁵ Ruane, J., Todd, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge 1996, s. 261-262.

³⁸⁶ Tamtéž, s. 262.

Zároveň se snažila vyvrátit obavy unionistů ze sjednocení ostrova tím, že formálně garantovala současné hranice až do doby, kdy si sjednocení bude přát většina obyvatel.³⁸⁷

Během následujícího vyjednávání o budoucím uspořádání provincie byly Irská republika a Velká Británie rovnocennými partnery. V roce 1995 irská vláda společně s britskou schválila tzv. ‚Nový rámec pro dohodu‘, který navrhoval novou strukturu britsko-irských (severoírsko-irských) a východo-západních (britsko-irských) institucí.³⁸⁸ Dokument irským nacionalistům definitivně garantoval, že do mírové řešení bude zahrnuta rovněž ‚irská dimenze‘. V roce 1998 pak obě vlády vydaly jednostránkový dokument nazvaný ‚Hlavní dohoda o navrhovaném uspořádání‘, který obsahoval návrh Dublinu a Londýna na zřízení Severo-jihní ministerské rady (‚North-South Ministerial Council‘), jenž měla zajišťovat spolupráci v oblastech společného zájmu.³⁸⁹

Předmětem následujících jednání mezi Irskem, Spojeným královstvím a Severním Irskem se staly sporné články 2. a 3. irské ústavy, které jasně vyjadřovaly teritoriální nárok Irské republiky na území šesti severních ulsterských hrabství. Podle irské ústavy bylo Severní Irsko součástí Irské republiky, nikoliv Velké Británie. Pro unionisty by zrušení těchto článků znamenalo dosažení jednoho z jejich cílů, tedy legálního uznání Severního Irska jeho jižním sousedem. Zároveň by tak získali možnost vyčlenit se z irského národa, kam podle irského práva dosud spadali.³⁹⁰ Před podpisem mírové smlouvy v dubnu 1998 irská vláda přislíbila ukončení teritoriálního nároku na šest ulsterských hrabství a zároveň se vzdala požadavku národní jednoty v rámci ostrova. Tento příslib byl oficiálně stvrzen ve Velkopáteční dohodě.³⁹¹

3.4.3 Mezinárodní dimenze mírového procesu

Na mírový proces v Severním Irsku měly poměrně významný vliv také mezinárodní organizace a vlády států, které nemají na severoírský konflikt tak úzké vazby, jako Velká Británie a Irská republika. Zasahovaly do mírového jednání a ovlivňovaly britskou a

---

³⁸⁷ Ruane, J., Todd, J.: The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation, Cambridge 1996, s. 263-264.

³⁸⁸ The Framework Documents, 22. February 1995, A New Framework for Agreement. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/fd22295.htm>.

³⁸⁹ 'Propositions on Heads of Agreement', issued by the British and Irish governments, 12.1.1998. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/hoa12198.htm>.

³⁹⁰ Hennessey, T.: The Northern Ireland Peace Process, Dublin 2000, s. 139.

³⁹¹ Irish Government Draft Legislation, Annex B, Constitutional Issues, The Agreement. In: <http://www.nio.gov.uk/agreement.pdf>.

irskou politiku při řešení tamního konfliktu. Nejvýznamnějšími mezinárodními aktéry multilaterálních negociací byly Spojené státy americké a Evropská unie.

Americká administrativa se do mírového procesu zapojila především díky úzkým vazbám na severoirský konflikt. Tyto vazby pramení mimo jiné z toho, že vysoký počet Američanů se hlásí k irskému původu.³⁹² Po rozpoutání konfliktu na území USA vzniklo několik republikánských organizací, jako bylo například INC (*Irish national Caucus*) nebo NORAIID (*Irish Northern Aid*). Tyto organizace se již během 70. a 80. let snažily přimět americkou exekutivu k tomu, aby přispěla ke zlepšení situace v Severním Irsku. Americká vláda ale až do skončení Studené války zastávala pozici nezasahování do vnitřních záležitostí Velké Británie. Přesto americký prezident Jimmy Carter vydal v roce 1977 vyhlášení o Severním Irsku, v němž napadl republikánské sympatizanty v USA, odsoudil násilí páchané polovojenskými organizacemi a nabídl Velké Británii ekonomickou pomoc při řešení konfliktu.³⁹³

Konflikt v Severním Irsku se stal významnější součástí americké zahraničně-politické agendy až po nástupu Billa Clintona na post prezidenta USA. Snaha Spojených států vstoupit do mírového procesu je přičítána zaprvé ukončení Studené války, tedy ztrátě sovětské hrozby, která USA uvolnila ruce ve vztahu ke svému těsnému spojenci.³⁹⁴ Další důvod souvisí s vnitropolitickým vývojem, především s neúspěchem Billa Clintona při realizaci vnitřních reforem, což vedlo ke snaze o prosazení se v zahraničních záležitostech. Clintonův zájem o severoirský problém bývá vysvětlován jeho snahou získat hlasy voličů z řad občanů USA s irskými kořeny.³⁹⁵

Podle Karlase Spojené státy nevnesly do severoirského mírového procesu významný průlom, jeho průběhu však dodaly určitou dynamiku a urychlily uzavření některých klíčových smluv.³⁹⁶ Nejvýznamnější přínos pro mírový proces ze strany USA byl v oblasti odzbrojování polovojenských organizací a vyjednávání s příslušníky Sinn Féin o

---

³⁹² Například v roce 1980 se k irskému původu přihlásilo asi 18% Američanů. (Guelke, A.: „The United States, Irish Americans and the Northern Ireland peace process“. In: *International Affairs*, Vol 72, No. 3, July 1996, s. 523. In: Karlas, J.: „Role USA v ulsterském mírovém procesu“. In: *Mezinárodní politika*, roč. 24, č. 4/2000, s. 38.)

³⁹³ Dixon, P.: „Performing the Northern Ireland Peace Process on the World Stage“. In: *Political Science Quarterly*, Vol. 121, No. 1, 2006, s. 80.

³⁹⁴ Mezi oběma zeměmi během Studené války existovalo zvláštní partnerství, tzv. „*special relationship*“, které zahrnovalo spolupráci v oblastech vojensví, zpravodajství a ekonomiky. (Porter, K.: „The Relationship of the United States with the United Kingdom“. In: <http://usforeignpolicy.about.com/od/countryprofil2/p/usuk.htm>.)

³⁹⁵ Karlas, J.: „Role USA v ulsterském mírovém procesu“. In: *Mezinárodní politika*, roč. 24, č. 4/2000, s. 38-39.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 39.

budoucí podobě mírové dohody. V roce 1994, kdy se PIRA odmítla podrobit požadavku, aby před zahájením mnohostranných rozhovorů odložila zbraně, Clinton navštívil Severní Irsko, čímž urychlil rozhodnutí zástupců britské a irské vlády a představitelů Severního Irsku o sestavení nezávislé mezinárodní komise, která bude dohlížet na problematiku odzbrojení.³⁹⁷ Předsedou orgánu, který byl zřízen v srpnu 1997, se stal americký senátor George Mitchell.³⁹⁸

Evropská unie se podílela na mírovém procesu v Severním Irsku nepřímo a působila jako katalyzátor. Jinými slovy se snažila změnit průběh procesu pomocí tvorby nových vnějších skutečností, událostí a institucí, které budou mít vliv na vnitřní aktéry konfliktu. Vytvářela určitý nátlak na zneprátené tábory a snažila se ovlivnit jejich aktivity. Konkrétně oběma stranám konfliktu nabídla finanční zdroje, budou-li spolupracovat při mírovém jednání. V roce 1994, kdy IRA vyhlásila příměří, EU založila zvláštní fond pro Severní Irsko nazvaný „Speciální program pro mír a urovnání“ (*Special Support Programme for Peace and Reconciliation*³⁹⁹). Cílem programu bylo urychlit jednání o míru a stabilizovat politickou situaci v Severním Irsku prostřednictvím ekonomického rozvoje a zvýšení zaměstnanosti. Finanční pomoc EU měla přispět k regeneraci průmyslu a zemědělství, k rozvoji spolupráce mezi komunitami a ke zlepšení sociální inkluze dříve znevýhodňovaných skupin severoirského obyvatelstva. Unie dále zavedla politiku „zvláštního zacházení“ i v jiných oblastech. Příkladem je snížení kritérií pro získávání strukturálních fondů za účelem posílení regionálního rozvoje Severního Irsku.⁴⁰⁰

EU se dále snažila přispět ke zlepšení přeshraniční spolupráce mezi Severním Irskem, Irskou republikou a Velkou Británií. Společným argumentem představitelů EU bylo, že jednotný trh a odstranění ekonomických bariér mezi státy vytvoří nové příležitosti a výzvy pro obyvatele Irského ostrova, čímž potlačí vnitřní etnopolitické rozpory. V roce 1991 byla uskutečněna první série programu INTERREG, který měl poskytnout finanční zdroje pro zlepšení infrastruktury, životního prostředí a obchodních příležitostí napříč

---

³⁹⁷ „Clinton: His role in Northern Ireland“, *BBC News*, 11.12.2000. In: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/northern_ireland/1065913.stm.

³⁹⁸ Agreement on Independent International Commission on Decommissioning, 26.8.1997. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/dec26897.htm>.

³⁹⁹ EU Programme for Peace and Reconciliation, Prosinec 1994. In: http://ec.europa.eu/unitedkingdom/about_us/office_in_northern_ireland/funding/peaceii.pdf.

⁴⁰⁰ Bourne, A., K.: *EU and Territorial Politics Within Member States: Conflict or CoOperation?* Boston 2004, s. 109.

státními hranicemi.⁴⁰¹ Podmínkou získání finančních prostředků byla spolupráce při realizaci projektů mezi vládami Irska, Severního Irska a Velké Británie.

Idea EU, jakožto poskytovatele společných zájmů napříč ostrovem, byla přijata a institucionalizována založením Severo-jihní rady ministrů (*North/South Ministerial Council*⁴⁰²). Dohoda o založení uvedeného orgánu byla součástí Velkopáteční smlouvy z roku 1998. Jejím cílem je rozvoj spolupráce a konzultací v rámci Irského ostrova napříč existující hranice na nejvyšší politické úrovni. Agenda Severo-jihní rady ministrů zahrnuje implementaci politiky a programů Evropské unie. Iniciací vzniku orgánu EU podle McGarryho „...vytvořila kontext, v němž jsou aspirace nacionalistů na uznání jejich národní identity prostřednictvím celo-ostrovních politických institucí naplněny a zároveň akceptovány unionisty díky tomu, že jsou funkčně užitečné a neohrožují konstituční pozici Severního Irska v rámci Spojeného Království.“⁴⁰³

3.5 Analýza Velkopáteční dohody v kontextu konsociační demokracie

Nové politické uspořádání Severního Irska se po schválení a implementaci Velkopáteční dohody vyznačuje základními principy Lijphartova konsociačního modelu, kterými jsou velká koalice, proporcionalita, segmentální autonomie a právo menšinového veta. Hlavním cílem systému je zajistit spolupráci mezi protestantským a katolickým táborem na nejvyšší politické úrovni. Dohoda devoluje politickou moc z Londýna do Belfastu a rozhodnutí o budoucnosti provincie předává severoirskému obyvatelstvu. Vymezuje novou legislativní a exekutivní autoritu a zakládá instituce, které mají za úkol koordinovat vztahy mezi Severním Irskem, Velkou Británií a Irskou republikou. Na úrovni vztahů mezi Irskem a Británií pak odstraňuje ústavní normy, z nichž vyplývaly teritoriální nároky Irské republiky na území Severního Irska.

3.5.1 Nástin struktury dokumentu

Velkopáteční dohoda, nebo-li Dohoda z Belfastu, která byla podepsána představiteli severoirských politických stran a zástupci irské a britské vlády 10. dubna 1998, je

---

⁴⁰¹ Interreg. In: <http://www.belfastcity.gov.uk/europe/interreg.asp>.

⁴⁰² The North/South Ministerial Council. In: <http://www.northsouthministerialcouncil.org/>.

⁴⁰³ McGarry, J.: Globalization, European Integration, and the Northern Ireland Conflict. Oxford 2001, s. 313. In: Bourne, A., K.: EU and Teritorial Politics Within Member States: Conflict or CoOperation?. Boston 2004, s. 112.

syntézou všech předchozích mírových iniciativ. Stala se základem politického systému, který se vyznačuje charakteristickými rysy konsociačního modelu.

Dokument se skládá z několika oddílů, jejichž uspořádání vyplývá z dohodnuté agendy pro jednací rozhovory.⁴⁰⁴ První část se zabývá vnitřními demokratickými institucemi, druhá a třetí část institucionalizuje přeshraniční spolupráci, nastíněnou v předchozích dokumentech.⁴⁰⁵ Dohoda rovněž zahrnuje návrhy řešení, týkající se problematiky odzbrojení, bezpečnosti, policie, justice a politických vězňů. Ke smlouvě byly připojeny dvě přílohy, které se staly základem změn v irské ústavě a britské legislativě. Irská vláda přislíbila upravit znění článku 2 a 3 Irské ústavy a předefinovat své nároky na území provincie. Velká Británie a Irská republika uznaly legitimitu možné změny statutu Severního Irska, kde rozhodnutí ohledně připojení regionu k Irsku bude záviset na vyjádření obyvatelstva obou částí Irského ostrova.⁴⁰⁶

První část smlouvy vymezuje legislativní a exekutivní autoritu v rámci provincie a přenáší moc z Westminsteru na 108členné Shromáždění (*Assembly*). Shromáždění tvoří jádro politického systému a disponuje jak legislativními, tak i exekutivními pravomocemi. Členové Shromáždění jsou voleni prostřednictvím proporcčního systému jednoho přenosného hlasu (*Single Transferable Vote*) v rámci existujících volebních obvodů, jejichž vymezení navázalo na předchozí období, kdy byla politická moc Severního Irska v rukou Londýna. Exekutiva je tvořena deseti ministry, kteří jsou na své posty navrženi politickými stranami, jež vzejdou z výsledků voleb. Zároveň byl zaveden systém duálního premiérství (*dual premiership*) prvního ministra a jeho zástupce (*First and Deputy First Ministers*). Oba premiéři jsou zvoleni společně nejméně polovinou nacionalistických a unionistických poslanců Shromáždění a jejich pravomoci jsou rovnocenné. Každý člen Shromáždění musí předem stanovit svou skupinovou identitu.

---

⁴⁰⁴ Velkopáteční dohoda je výsledkem jednání, která probíhala souběžně na třech úrovních. První úroveň jednání tvořily vícestranné rozhovory čtyř nejvýznamnějších politických stran Severního Irska ze všech pólů stranického spektra (UUP, DUP, SDLP, Alianční strany a později Sinn Féin). Druhou úroveň jednání představovaly rozhovory severoirských stran s vládou Irské republiky a třetí úroveň jednání probíhala na mezivládní bázi mezi Velkou Británií a Irskou republikou. (Melichar, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsocionalismus a mírový proces v Severním Irsku“, 1973-1998, in: Mezinárodní vztahy 4/2005, s. 34)

⁴⁰⁵ Jde především o Společnou deklaraci z roku 1993 a Nový rámec pro dohodu z roku 1995.

⁴⁰⁶ Belfast Agreement, Constitutional Issues, Anex B, Article 3. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm#strand1>.

Volit může mezi nacionalistickou, unionistickou nebo ‚jinou‘ příslušností. Klíčová rozhodnutí musí získat podporu všech poslanců napříč existujícími komunitami.⁴⁰⁷

Druhá část smlouvy obsahuje návrh zřízení Severo-jihní rady ministrů. Cílem instituce je zajistit pravidelná setkání politiků, kteří jsou v Severním Irsku a v Irské republice odpovědní za rozvoj „...konzultace, spolupráce a aktivit na Irském ostrově.“⁴⁰⁸ Velkopáteční dohoda poskytuje oběma zúčastněným stranám možnost činit politická rozhodnutí a zároveň reprezentovat stanoviska domácích vlád. Parlamenty Severního Irska a Irska pak rozhodují o implementaci a ratifikaci výsledků jednání Severo-jihní rady ministrů. Michael Kerr uvádí, že vnitřní konsociace Severního Irska a vnější konfederace v rámci ostrova jsou vzájemně závislé díky možnosti vetovat rozhodnutí rady.⁴⁰⁹ Velkopáteční dohoda podobně jako smlouva ze Sunningdalu vymezuje oblasti vzájemné spolupráce. Severo-jihní rada ministrů dostala za úkol tyto oblasti identifikovat.⁴¹⁰

Třetí část dohody zakládá Britsko-irskou radu, která má prosazovat harmonický a vzájemně prospěšný rozvoj vztahů mezi obyvateli Velké Británie a Irské republiky. Návrh na zřízení tohoto orgánu byl součástí Sunningdalské dohody. Unionisté však byli proti jeho vzniku, protože se obávali, že účelem instituce je postupné připojení provincie k Irské republice. V roce 1998 však založení Britsko-irské rady naopak prosazovali, protože z jejich pohledu vytvářela rovnováhu mezi britskou a irskou dimenzí severoirské politiky.⁴¹¹ Třetí část Velkopáteční dohody dále obsahuje návrh na zřízení Britsko-irské mezivládní konference, která byla navržena již v Anglo-irské smlouvě. Účelem konference je zajistit setkání zástupců obou vlád, prosazovat bilaterální spolupráci na všech úrovních společných zájmů, což zahrnuje i spolupráci v oblasti bezpečnosti.⁴¹²

Velkopáteční dohoda dále institucionalizuje strukturu práv tak, aby ujistila nacionalisty a unionisty o ochraně jejich národní identity. Obě strany konfliktu v dohodě přislíbily vzájemný respekt a zavázaly se k dodržování občanských práv a náboženských svobod. Chráněna má být zejména svoboda náboženského vyznání a praktik, právo na

---

⁴⁰⁷ Strand One, Democratic Institutions in Northern Ireland, Belfast Agreement. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm#strand1>.

⁴⁰⁸ Tamtéž, Strand Two, Article 1, North/South Ministerial Council.

⁴⁰⁹ Kerr, M.: *Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Dublin 2006, s. 89.

⁴¹⁰ Strand Two, Article 18, North/South Ministerial Council. Belfast Agreement. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm#strand1>.

⁴¹¹ Tamtéž, Strand Three, British-Irish Council.

⁴¹² Tamtéž, Strand Three, British-Irish Intergovernmental Conference.

rovné příležitosti v sociální a ekonomické sféře a svobodné politické smýšlení všech občanů provincie. Co se týče sporné problematiky odzbrojení, zde je dohoda poměrně vágní. Stanovuje, že všichni účastníci musí potvrdit závazek využít vlastní vlivy a přimět polovojenské organizace k postupnému odzbrojení. Smlouva také nabízí příležitost k normalizaci bezpečnosti a ochrany obyvatel a navrhuje postupné propuštění vězňů, kteří jsou spojováni s polovojenskými organizacemi pod podmínkou zachování příměří.⁴¹³

3.5.2 Konsociační prvky Velkopáteční dohody

Prvním principem konsociační demokracie je velká koalice, tedy systém sdílené exekutivní moci. Tento princip v Severním Irsku splňuje výkonný orgán, který má být podle Velkopáteční dohody složen z prvního ministra, jeho zástupce a až z deseti dalších ministrů. McGarry uvádí, že funkce prvního ministra a jeho zástupce odpovídají tzv. prezidentialismu (*presidentialism*), oba ministři nemohou být odvoláni parlamentem s výjimkou zneužití svých pravomocí.⁴¹⁴ V praxi to znamená, že první ministr nemůže být donucen rezignovat na svou funkci, pokud se na tom neshodne většina unionistů a většina nacionalistů ve Shromáždění. Tato situace by však automaticky vedla k odvolání zástupce ministra, jelikož jejich volba probíhá paralelně na mezikomunitní bázi. Zmíněná procedura vyžaduje, aby volbu obou ministrů podpořilo alespoň 50% registrovaných poslanců z nacionalistického a unionistického tábora, z čehož plyne, že unionisté a nacionalisté mohou na funkce prvního ministra a jeho zástupce jmenovat takové kandidáty, kteří získají majoritní podporu ze druhého tábora parlamentu. Obě skupiny mají možnost zároveň vetovat nevyhovujícího kandidáta. Uvedené pravidlo zajišťuje unionistům a nacionalistům sdílení obou nejvyšších politických postů v provincii. První ministr a zástupce prvního ministra mají identické symbolické a navenek reprezentativní funkce. Jejich pravomoci jsou zcela rovnocenné a jediné, v čem se obě politické funkce liší, je jejich název. Například, první ministr předsedá Výkonné komisi ministrů společně se svým zástupcem a jejich společným úkolem je koordinovat práci komise.⁴¹⁵

---

⁴¹³ Belfast Agreement. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm#strand1>.

⁴¹⁴ McGarry, J., O'Leary, B.: The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements. New York 2004, s. 263.

⁴¹⁵ Strand One, Democratic Institutions in Northern Ireland, Belfast Agreement. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm#strand1>.

Dohoda ukládá členům Shromáždění povinnost registrovat svou identitu.⁴¹⁶ Ministerské posty jsou alokovány proporčně podle zastoupení politických stran ve Shromáždění. Každá strana, která po volbách získá významnější počet křesel ve Shromáždění, má tedy příležitost zastoupení v exekutivě. Lze říct, že jde o určitou formu vlády velké koalice, v Severním Irsku však pro politické strany neexistuje závazek vstupu do vlády.⁴¹⁷ Smlouva nestanoví konkrétní počet ministrů, uvádí však, že ministrů by mělo být nejméně 6 a nejvíce 10. O složení Výkonné komise ministrů rozhoduje Shromáždění na základě konsensu napříč komunitám. Komise s vyšším počtem ministerských křesel tak zvyšuje proporcionalitu reprezentace jednotlivých politických stran v exekutivě.⁴¹⁸

Proporcionalita je Velkopáteční dohodou zajištěna třemi způsoby. Vyskytuje se zaprvé ve výše vysvětleném způsobu obsazování exekutivy. Dále je zaručena volebním systémem a funguje také při obsazování pracovních míst ve veřejném sektoru. Většinový volební systém byl nahrazen systémem proporční reprezentace s jedním přenosným hlasem, který má zajistit proporční zastoupení všech severoirských komunit v severoirském Shromáždění. Článek 5. obsahuje záruky ujišťující severoirské obyvatelstvo, že nedojde k návratu k většinovému volebnímu systému, čímž by se mělo předejít diskriminaci nacionalistů při obsazování nejvyšších politických postů.⁴¹⁹ Článek 5. rovněž garantuje mezikomunitní princip rozhodování pravidlem, že „...*klíčová rozhodnutí budou činěna na mezikomunitní bázi...bud' paralelním konsenzem, tj. většinou hlasů přítomných členů, včetně většiny designovaných unionistů a nacionalistů, kteří jsou přítomni a hlasují, nebo převážnou většinou (60%) přítomných hlasujících členů, včetně minima 40% jak mezi designovanými nacionalisty, tak i designovanými unionisty, kteří jsou přítomni a hlasují.*“⁴²⁰ Pravidla proporcionality se vyskytují rovněž v oblasti spravedlivého zaměstnávání severoirských občanů ve veřejné správě, což by mělo předcházet diskriminačním praktikám z předchozích let.⁴²¹

---

⁴¹⁶ Article 6, Strand One, Democratic Institutions in Northern Ireland, Belfast Agreement. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm#strand1>.

⁴¹⁷ McGarry, J., O'Leary, B.: The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements. New York 2004, s. 265.

⁴¹⁸ Strand One, Democratic Institutions in Northern Ireland, Belfast Agreement. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm#strand1>.

⁴¹⁹ Tamtéž, Article 5.

⁴²⁰ Article 5, Strand One, Democratic Institutions in Northern Ireland, Belfast Agreement. In: Melichar, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsociationalismus a mírový proces v Severním Irsku“, 1973-1998, in: Mezinárodní vztahy 4/2005, s. 38.

⁴²¹ McGarry, J., O'Leary, B.: The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements. New York 2004, s. 269.

Velkopáteční dohoda rovněž zajišťuje komunální autonomii a rovnost severoirského obyvatelstva. Nesnaží se o postupnou integraci menšin či o potlačení segmentace společnosti, ale zdůrazňuje rovné a spravedlivé zacházení se všemi existujícími skupinami. Dohoda rovněž zaručuje práva jednotlivců, kteří nepocítují sounáležitost ani k jedné z kolektivních komunit a zavádí rovné financování katolických, protestantských a integrovaných škol. Smlouva stanovuje nová opatření, týkající se využívání irského jazyka ve veřejném sektoru a při výuce na školách, která mají zrovnoprávnit irštinu s angličtinou.⁴²²

Ze všeho nejdůležitější jsou záruky zrovnoprávnění obou majoritních komunit. Dohoda však specificky neuvádí obě skupiny jako katolické a protestantské, nýbrž jako britské a irské. Severní Irsko je tak oficiálně označováno za dvounárodnostní provincii. Druhým podstatným přínosem smlouvy je to, že neodmítá nenárodnostní dimenze (*non-national dimensions*) lokální politiky, ani nevylučuje „ostatní“ (*others*) z podílu na politické moci. Dokument hovoří o národnostní rovnosti, sociální spravedlnosti a o příslušnosti k Velké Británii či k Irsku. Nezabývá se pouze národnostními odlišnostmi severoirského obyvatelstva, ale zaměřuje se i na ostatní dimenze rozdílností, jako je náboženství, etnikum, rasa či pohlaví.⁴²³

Poslední princip konsociační demokracie, právo vzájemného veta, je rovněž součástí Velkopáteční dohody. Shromáždění přijalo mezikomunitní procedury, zahrnující paralelní rozhodování o přijetí zákonů, hlasování prostřednictvím systému vážené většiny (*weighted majority*) a petiční procedury, které mají ochránit zájmy nacionalistů navzdory početní převaze unionistů. Dohoda však na druhou stranu negarantuje práva ostatních skupin, které mohou být přehlasovány nacionalisticko-unionistickou supervětšinou (*super-majority*).⁴²⁴

3.5.3 Přijetí Velkopáteční dohody a následující vývoj

Více než měsíc po uzavření Velkopáteční dohody - dne 22. 5. 1998 - byla smlouva schválena v referendu obyvateli Severního Irska a Irské republiky. V Severním Irsku se

---

⁴²² Rights, Safeguards and Equality of Opportunity, Belfast Agreement,. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm#strand1>.

⁴²³ McGarry, J., O'Leary, B.: The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements. New York 2004, s. 271.

⁴²⁴ Tamtéž, s. 272.

pro její přijetí vyjádřilo 71,1 % obyvatelstva, v Irské republice pak 94,4 % občanů.⁴²⁵ Obyvatelé Irského ostrova zároveň souhlasili s přijetím druhého a třetího dodatku Ústavy, což podle Melichara potvrdilo jejich důvěru v mírový proces.⁴²⁶ Přesto implementaci dokumentu doprovázely problémy. Protestantskému obyvatelstvu a jeho politickým představitelům vadilo zejména definitivní přerušení mateřského pouta mezi Severním Irskem a Británií. Systém sdílené moci podstatně lépe přijal katolický tábor. Dohoda byla katolíky kritizována pouze v oblasti propojení Severního Irska a Irské republiky, které z jejich pohledu nebylo dostatečné.⁴²⁷

Dne 25. 6. 1998 proběhly volby do nově ustanoveného Shromáždění. Poslanecká křesla obsadilo celkem 8 politických stran, které zastupovaly nejen dva hlavní proudy, ale i další zájmové skupiny.⁴²⁸ Tyto výsledky splňují Lijphartův předpoklad multipartismu. Vítězové voleb pak sestavili širokou vládní koalici stran, což také odpovídá jednomu z principů konsocialismu, tedy velké koalici.⁴²⁹ I přes přijetí dohody nedošlo k okamžitému zastavení násilností ze strany polovojenských organizací.⁴³⁰ Proti Velkopáteční dohodě se však oproti předchozímu vývoji, kdy docházelo k útokům a nesouhlasu ze strany všech polovojenských organizací, postavily nyní jen odštěpené radikální frakce.⁴³¹ Následující období pak bylo charakteristické snahou přimět IRA a její frakce k úplnému odzbrojení. V roce 2000 organizace souhlasila s možností mezinárodní kontroly nad svými zbrojními sklady. K dokončení procesu došlo v roce 2005, kdy se organizace oficiálně vzdala svého zbrojního arzenálu.⁴³²

Přestože došlo k úspěšnému přenesení politické moci z Londýna do Belfastu, nelze konstatovat, že se tamní situace okamžitě stabilizovala. Dodnes média informují světovou

---

⁴²⁵ Northern Ireland Office, In: Melichar, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsocialismus a mírový proces v Severním Irsku“, 1973-1998, in: Mezinárodní vztahy 4/2005, s. 34.

⁴²⁶ Melichar, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsocialismus a mírový proces v Severním Irsku“, 1973-1998, in: Mezinárodní vztahy 4/2005, s. 34.

⁴²⁷ Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 202.

⁴²⁸ Poslanecké mandáty získala například Koalice žen Severního Irska, nebo středová Alianční strana. (Melichar, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsocialismus a mírový proces v Severním Irsku“, 1973-1998, in: Mezinárodní vztahy 4/2005, s. 43.)

⁴²⁹ Melichar, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsocialismus a mírový proces v Severním Irsku“, 1973-1998, in: Mezinárodní vztahy 4/2005, s. 43.

⁴³⁰ 15. srpna 1998 odštěpená frakce IRA provedla pumový masakr v Omaghu, při kterém zahynule 29 lidí. (Melichar, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsocialismus a mírový proces v Severním Irsku“, 1973-1998, in: Mezinárodní vztahy 4/2005, s. 44.

⁴³¹ Například pro republikánské organizace, které zastupovali radikální křídla katolického tábora, byla Velkopáteční dohoda neúspěchem. Britové zůstávali v Irsku a unionistům garantovali právo veta. (Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 203.)

⁴³² Frank, J.: Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006, s. 204.

veřejnost o drobnějších incidentech či projevech sektářské nenávisti.⁴³³ Čas od času také dochází k násilným útokům radikálních frakcí severoirských polovojenských organizací.⁴³⁴ Přesto v provincii dodnes funguje politický systém, založený na principu sdílené moci a obě komunity pravidla nového uspořádání respektují. Výsledkem je nejkřidnější situace v Severním Irsku od konce 60. let minulého století.

Cílem kapitoly bylo charakterizovat konsocionalismus v Severním Irsku. Obyvatelstvo Severního Irska lze rozdělit na dva základní komunální bloky, které odrážejí náboženskou, ideologickou a národnostní skladbu obyvatelstva. První blok tvoří protestanti, unionisté čili Britové, druhý blok je tvořen katolíky, nacionalisty čili Iry. Obě skupiny se vyznačují segmentální autonomií. V provincii dochází ke geografické segregaci komunit a oba tábory dodržují poměrně přísnou endogamii. Vnitřní příčinou konfliktu v Severním Irsku bylo nevyhovující politické uspořádání a diskriminace katolíků v sociální, ekonomické a politické sféře. Konflikt zpočátku posilovaly vnější zásahy, zejména politika Velké Británie a její snaha o vojenské řešení situace. Britská vojenská intervence, jejímž cílem bylo ukončit konfesní násilí, vyvolala vlnu odporu většiny severoirského obyvatelstva. Vzájemná nenávist obou skupin však byla silnější, proto Británie nemohla sloužit jako společný nepřítel, který by severoirské komunity přivedl ke vzájemné spolupráci. Důležitými aktéry konfliktu byly polovojenské organizace, které byly hlavními protagonisty etnického násilí. Zásadní roli hrály i během mírového vyjednávání a ovlivnily podobu dnešního politického uspořádání provincie. Mírový proces byl zahájen brzy po zhroucení politického systému. První snahou vyřešit konflikt byl podpis Sunningdalecké dohody. Zároveň šlo o první pokus o nastolení systému sdílení moci. Selhání režimu necelý rok po jeho zavedení odhalilo překážky, které bude muset severoirská společnost překonat, aby dosáhla obnovení vnitropolitické stability. Mezi vnitřní příčiny kolapsu uspořádání patřila zejména tradiční nedůvěra

---

⁴³³ Příkladem je událost z listopadu 2009, kdy protestantský farmář, který si přál zůstat v anonymitě, oznámil policii, že neznámý útočník přemaloval 6 ovcí z jeho statku trikolórou vlajky Irské republiky. Představitel UUP Billy Armstrong tento čin označil za sektářský útok, jehož cílem bylo poškodit farmáře. („Sheep targeted in graffiti attack“, *BBC news*, 4.11.2009. In: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/northern_ireland/8341517.stm.)

⁴³⁴ K poslednímu takovému útoku došlo 22. listopadu 2009, kdy automobil obsahující výbušniny najel na budovu policejního úřadu v Belfastu. K útoku se přihlásily dvě odštěpené organizace IRA: PIRA a Pravá IRA. („Policie v Severním Irsku byla v noci terčem dvou útoků“, *České noviny*, 22.11.2009. In: http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/policie-v-severnim-irsku-byla-v-noci-tercem-dvou-utoku/408760&id_seznam=10.)

unionistů vůči jakékoliv formě spolupráce mezi Severním Irskem a Irskou republikou. K pádu nového uspořádání přispěla přetrvávající vysoká intenzita násilností mezi komunitami a absence podpory ze strany veřejnosti. Vnější příčiny zhroucení systému spočívaly zejména v nedostatečné ochotě britské a irské vlády spolupracovat při zavádění principů Sunningdalecké dohody. Určitou vinu na selhání systému má i mezinárodní společenství, které nevyvinulo žádné snahy či nátlak na obě znesvářené komunity, aby konflikt v regionu vyřešily prostřednictvím nastolení spravedlivějšího politického uspořádání. Důležitým přelomem mírového procesu se stalo přijetí Anglo-irské dohody. Podpisem smlouvy došlo k potvrzení ‚irské dimenze‘ konfliktu a uznání rovnoprávnosti katolické a protestantské komunity. Následný vývoj mírového procesu již směřuje k dosažení konsensuální dohody mezi všemi stranami konfliktu. Nejdříve byly oficiálně stanoveny základní principy budoucí mírové smlouvy, kterými bylo právo na sebeurčení a uznání identity katolické a protestantské tradice. Do jednání byly zároveň zapojeny i radikální politické strany. Musely však přislíbit, že nadále nebudou podporovat násilné aktivity polovojenských organizací a zasadí se o jejich postupné odzbrojení. Na úspěšném podpisu Velkopáteční dohody se podílely vnější zásahy. Důležitou roli hrála především Velká Británie a Irská republika a dále Spojené státy a Evropská unie. Situace v Severním Irsku se po zavedení systému sdílení moci stabilizovala. Přestože dodnes dochází k občasným projevům sektářské nenávisti, vztahy mezi oběma tábory konfliktu se výrazně zlepšily.

4. Srovnání konsocionalismu v Libanonu a v Severním Irsku

Pro vyhodnocení vhodnosti konsociačního modelu v rozdělených společnostech jsem zvolila případ Libanonu a Severního Irsku, jelikož i přes odlišnou podstatu konfliktu, kulturní a historický kontext a různé mezinárodní prostředí se srovnávané případy vyznačují určitými společnými rysy. Obě společnosti jsou výrazně polarizované a segmentované, rozdělené do náboženských či etnických skupin. Konflikt v obou případech vychází z diskriminační politiky vůči jedné či více skupinám a z jejich nedostatečného zastoupení ve veřejných institucích. V Severním Irsku i v Libanonu došlo k pokusu o nastolení systému sdílení moci, který dříve či později selhal, avšak po určitém čase byl obnoven. Důležitou úlohu zde sehrály zásahy zvnějšku. V libanonském mírovém jednání hrála obrovskou roli Sýrie, Izrael a Liga arabských států, vývoj konfliktu a mírového procesu v Severním Irsku ovlivňovala především Velká Británie, Irsko, Spojené státy a Evropská unie.

Konsociační demokracie v Libanonu byla poprvé zavedena v roce 1943 přijetím Národní dohody. V Severním Irsku došlo k prvnímu pokusu o zavedení modelu v roce 1973 při podpisu Sunningdalecké dohody. V Libanonu systém úspěšně fungoval více než 30 let, poté se zhroutil a v zemi vypukla občanská válka. V Severním Irsku se režim zhroutil bezprostředně po jeho zavedení a k obnově systému došlo o 25 později implementací Velkopáteční dohody. Tak jako Taifská dohoda osvobodila libanonskou společnost od dlouholeté občanské války, Velkopáteční dohoda zbavila severoirské elity nekompromisního a destruktivního politického a vojenského patu. Otázkou je, které faktory bránily či naopak přispívaly k implementaci režimu a zda je systém v obou zemích dlouhodobě udržitelný.

Cílem kapitoly je posoudit vhodnost uplatnění konsocionalismu v Libanonu a Severním Irsku podle dvou skupin kritérií. První skupinu tvoří podmínky úspěšného fungování konsocionalismu tak, jak je vymezil Arend Lijphart. Do druhé skupiny kritérií řadím faktory, které vychází z přijetí argumentu, týkající se fluidity identit. Zde se budu věnovat roli zájmů a vnějších vlivů na měnící se kolektivní identity. V poslední podkapitole se budu zabývat největším úskalím konsociačního modelu, kterým je z mého pohledu rigidita režimu a zhodnotím, jak se s tímto problémem vyrovnávají oba srovnávané případy. Účelem této komparace je posoudit, jestli mají Lijphartova kritéria rozhodující vliv na funkčnost modelu a případně je doplnit o vlastní poznatky, vyplývající z analýzy srovnávaných případů.

4.1 Lijphartovy podmínky úspěšného fungování konsociační demokracie

V teoretické části kapitoly jsem nastínila řadu podmínek, které podle Lijpharta přispívají k úspěšnému uplatnění konsociační demokracie. Mezi tyto podmínky patří vícečetná rovnováha sil mezi subkulturami. Ve společnostech, kde je systém uplatňován, by neměla existovat výrazná početní převaha jedné ze skupin, aby se později nepokusila získat dominantní postavení v systému. (viz kapitola 1.1) Na první pohled by se mohlo zdát, že tuto podmínku splňuje pouze Libanon, Severní Irsko pak nikoliv. V Libanonu existuje relativní rovnováha mezi dvěma hlavními náboženskými tábory, křesťany a muslimy. Podle výsledků sčítání lidu v roce 1932 jsou tři největší náboženské skupiny, tedy maronité, šiité a sunnité, početně vyvážené. Dále zde existuje 14 dalších, převážně křesťanských komunit, které poměr mezi oběma tábory vyrovnávají. Přestože se během následujících let poměr mezi příslušníky jednotlivých skupin změnil, dodnes zde neexistuje výrazná hegemonie jedné náboženské skupiny, ani duální model mocenské rovnováhy, nýbrž vysoký počet skupin, z nichž ani jedna netvoří více než 32% obyvatelstva. (viz kapitola 2.1.1) V Severním Irsku je situace jiná. Protestantský tábor početně převyšuje katolický. Přesto nelze říct, že severoirská společnost je pro systém sdílené moci nevhodná, a to z důvodu, na který upozorňuje Melichar. V souvislosti s provincií autor hovoří o tzv. „dvojí menšině“, kde jsou katolíci menšinou v Severním Irsku, zatímco protestanti na irském ostrově. Katolíci jsou tedy politickou a protestanti geografickou menšinou.⁴³⁵ (viz kapitola 3.1.1) A jelikož konflikt v Severním Irsku později získal „irský rozměr“ a Irská republika dnes hraje v politice provincie důležitou roli, realita „dvojí menšiny“ z mého pohledu kompenzuje početní nevyváženost obou komunit v rámci samotného severoirského regionu.

Ke stabilitě politického systému v zemi či regionu, kde je uplatňována konsociační demokracie podle Lijpharta přispívá, dochází-li k vyjednávání mezi hodnotově či kulturně různorodými subkulturami v pluralitní společnosti na minimální úrovni. (viz kapitola 1.1) Tuto podmínku podle mého názoru splňují oba případy. Libanonské a severoirské konfese se vyznačují poměrně vysokou mírou segmentální autonomie, která vychází z tradiční endogamie. V obou zemích má segmentální autonomie rovněž geografický rozměr. V Libanonu žijí jednotlivé komunity poměrně odděleně, mají vlastní

---

⁴³⁵ Melichar, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsocionalismus a mírový proces v Severním Irsku“, 1973-1998, in: Mezinárodní vztahy 4/2005, s. 32.

právní zákoník a oddělené školství. (viz kapitola 2.1.2) Podobně i v Severním Irsku se dělba společnosti promítá do vzdělávacích institucí a většina obyvatelstva navštěvuje školy s příslušníky stejné komunity. (viz kapitola 3.1.2)

Segmentální autonomie zajišťuje, že vzájemné konflikty a neshody jsou vyvažovány na úrovni politických elit. K posílení pozice elit přispívá vnitřní soudržnost subkultur. V Libanonu a v Severním Irsku posiluje kohezi tamních skupin především náboženská tradice. Komunity, v jejichž rámci existovaly silné tradiční vazby na náboženské autority, byly vnitřně soudržnější, čímž se zlepšila jejich pozice při politickém vyjednávání. To je zřetelnější především v Libanonu, kde měly v tomto ohledu výhodu křesťanské komunity. (viz kapitola 2.1.2) V Severním Irsku byla z počátku zvýhodněna katolická komunita, kterou sjednocovala společná náboženská autorita a ideologie. Mocenská hierarchie uvnitř muslimských komunit v Libanonu a protestantských komunit v Severním Irsku začala vznikat až po vytvoření samostatného Libanonu a severoirské provincie. (viz kapitola 3.1.3)

Mezi další podmínky úspěšného fungování konsociační demokracie patří absence socioekonomické nerovnosti mezi skupinami. (viz kapitola 1.1) Tuto podmínku nesplňuje Severní Irsko, jehož společnost charakterizovaly a dodnes charakterizují výrazné ekonomické rozdíly mezi katolíky a protestanty. Katolíci mají horší sociální postavení, jehož příčinami je diskriminace na pracovním trhu, neochota vstupovat do státních služeb a obava vykonávat zaměstnání na protestantském území. Následkem je, že katolíci mají méně vysokoškolsky vzdělaných lidí a více nezaměstnaných osob než protestanti. (viz kapitola 3.1.2) Libanonské segmenty se také vyznačují odlišným sociálním postavením jednotlivých konfesí. To však na rozdíl od Severního Irska není zapříčiněno dlouhodobou a cílenou diskriminací jedné či více skupin na pracovním trhu, nýbrž rozličným životním stylem a zvyky.⁴³⁶ Socioekonomická nerovnost nepatřila mezi zdroje konfliktu v Libanonu a není destabilizujícím prvkem politického uspořádání.

Lijphart dále uvádí, že úspěšnost konsociačního modelu ovlivňuje to, zda má systém sdílení moci v dané zemi či regionu tradici. Dřívější zkušenost se systémem sdílení moci podle Lijpharta zvyšuje schopnost politických vůdců reagovat na případná nebezpečí,

---

⁴³⁶ Například maronité a sunnité žijí převážně ve velkých městech, kde pracují v oblastech průmyslu a obchodu. Drúzové a šiité obývají spíše venkov a žijí se převážně zemědělstvím. (Hanf, T.: „Time-tested Co-operation. The Coexistence of the Lebanese Religious Communities Is Put to the Test“. In: *Herder Korrespondenz*, 2006/9, s. 441.)

kteřá s sebou přináší pluralitní společnost.⁴³⁷ V tomto ohledu má jednoznačnou výhodu Libanon, jehož režim se vyznačoval určitými konsociačními rysy již během druhé poloviny 19. století a především pak během období první republiky. Tradice systému sdílení moci se stala základem první libanonské ústavy, která byla přijata v době, kdy byl Libanon spravován Francií. Politický systém, který v zemi fungoval v letech 1926-1941, nebyl stabilní. Neúspěch zřízení z roku 1926 byl způsoben zejména neustálými spory jednotlivých konfesí o nejvyšší politické funkce, především o post prezidenta. (viz kapitola 2.2.1) Tato zkušenost však podle mého názoru měla zásadní vliv na fungování konsociačního modelu během období první republiky, kdy režim úspěšně zamezil vnitřním konfliktům až do doby, než se v zemi začaly otevřeně projevovat důsledky arabsko-izraelských válek. (viz kapitola 2.2.3) Naopak Severní Irsko nemělo žádné zkušenosti se systémem sdílení moci z období před vypuknutím konfliktu. Instrukce Severního Irsku se při svém vzniku ve 20. letech 20. století inspirovaly politickou kulturou Velké Británie, což vedlo ke přijetí administrativních praktik britské vlády. Byl zaveden politický systém většinové demokracie, vycházející z westminsterského modelu. Volby probíhaly v jednomandátových volebních obvodech a vycházely z principu „vítěz bere vše“. Nejvyšší politické funkce proto obsazovali protestanti, což bylo způsobeno nejen jejich početní převahou nad katolíky, ale rovněž nesouhlasem katolíků s takovým politickým uspořádáním a jejich odmítnutím vstupovat do severoirské politiky. (viz kapitola 3.2.1)

Faktor, který dále zajišťuje stabilní fungování konsocionalismu, je absence tlaku společnosti na rozhodovací aparát. Stoupající zatížení systému v důsledku hospodářské či společenské krize může zvýšit riziko, že elity nebudou schopny vzájemně vyjednávat a nacházet společné kompromisy. (viz kapitola 1.1) Tuto tezi potvrzuje případ Libanonu, kde došlo v důsledku příchodu vysokého počtu palestinských uprchlíků ze sousedního Izraele k výraznému zatížení libanonského vládnoucího aparátu. Uvnitř komunit vznikla řada frakcí, které měly odlišné názory na otázku přítomnosti cizích přistěhovalců. Přítomnost Palestinců v zemi a později i aktivity palestinských ozbrojených organizací vytvořily prostředí, kde vládnoucí elity nebyly schopny vyjednávat nejen se zástupci jiných subkultur, ale také se členy vlastních komunit. (viz kapitola 2.2.3) V Severním Irsku k podobné situaci nedošlo, jelikož politický systém sdílení moci, který byl v provincii zaveden po přijetí Sunningdalešské dohody, nezískal podporu veřejnosti a brzy

---

⁴³⁷ Lijphart, A.: *Democracy in Plural Societies: a comparative exploration*, New Haven 1980, s. 100.

došlo k jeho zrušení. (viz kapitola 3.3.2) Vláda nad provincií byla až do roku 1998 převedena na parlament Velké Británie ve Westminsteru.

Spolupráci elit v konsociačních demokraciích v neposlední řadě posiluje existence společného nepřítele, jehož přítomnost může podle Lijpharta upevnit vazby mezi subkulturami na úrovni mas a vztahy mezi vůdci a elitami v rámci jednotlivých subkultur. (viz kapitola 1.1) Tuto podmínku opět splňuje spíše Libanon. Při zavedení konsociační demokracie zde hrála důležitou roli Francie. Její přímé zásahy do vnitropolitického dění ve 20. a ve 30. letech postupně zapříčinily protesty ze strany všech libanonských konfesí včetně maronitů, s nimiž Francie udržovala dobré vztahy a poskytovala jim určité politické výhody. Navzdory tomu se postupně stala společným nepřítelem libanonských komunit, které se sjednotily ve snaze získat pro zemi úplnou nezávislost a vytvořit politický systém, který by byl založen na politické spolupráci všech konfesí. Po vypuknutí občanské války převzal roli společného nepřítele Izrael, jehož odvetné akce s cílem potlačit protiizraelské aktivity Palestinců měly za následek vysoké ztráty na životech libanonského obyvatelstva a ohromné materiální škody. Jednotící funkci Izraele však narušovaly aktivity Sýrie, která záměrně štěpila libanonskou společnost tím, že podporovala polovojeuská hnutí v obou táborech a podněcovala libanonské konfese ke vzájemné nenávisti. (viz kapitola 2.2.3, 2.4)

V Severním Irsku mohla hrát obdobnou roli Velká Británie. Obě komunity se po vzniku provincie musely vyrovnávat s podřízeným statutem v rámci britské kulturní hierarchie, což mělo za následek společný pocit kulturní marginalizace. Pocit podřízenosti vůči Velké Británii však zastínila skutečnost, že britská vláda protestantům zaručovala výsady zvýhodňované většiny a pocit společné marginalizace v rámci Spojeného království tak ustoupil do pozadí. Velká Británie sehrála do určité míry roli společného nepřítele po vypuknutí násilností koncem 60. a během 70. let, kdy na území Severního Irsku vyslala vojenské jednotky a zavedla politiku kriminalizace aktivit polovojeuských organizací. (viz kapitola 3.3.3) Sjednocení komunit s cílem oproštění se od vlivu Velké Británie a získání kontroly nad územím provincie však opět překážela samotná podstata konfliktu mezi komunitami, kdy protestanti usilovali o zachování statutu politické většiny, což jim mohla garantovat pouze vláda Velké Británie. (viz kapitola 3.2, 3.4.1)

4.2 Role zájmů a skupinových identit

V souvislosti s úvahami o možnosti využití konsociačního modelu v rozdělených společnostech je třeba zvážit, zda je systém schopen vytvořit či posílit sdílenou loajalitu občanů vůči státu (provincii) a jeho institucím. Legitimita společné vlády je základem funkčního a stabilního politického režimu. Libanon a Severní Irsko jsou příklady zemí, kde docházelo ke změnám postoje obyvatelstva vůči společnému řízení daného území. K těmto změnám přispívaly zájmy a měnící se kolektivní identity tak, jak tento proces popisuje McSweeney. (viz kapitola 1.3.2) Zde je třeba posoudit, které faktory se na změně kolektivních identit nejvíce podílely.

Případ Libanonu se od Severního Irsku liší v tom, že politický systém, který se vyznačoval prvky konsociační demokracie, v zemi po určité období úspěšně fungoval. I tato země se však zpočátku potýkala s problémy odlišného postoje jednotlivých konfesí vůči společné národní identitě. Před vznikem samostatného Libanonu zde nepanovala obecná shoda na podobě nového státu. Zatímco křesťané, především maronité, prosazovali samostatný a nezávislý Libanon, muslimové, zejména šíité, žádali připojení území k sousední Sýrii. Zásadní roli hrála Francie, která rozhodla ve prospěch křesťanů. Její politika v Libanonu ve 20. a 30. letech, kdy země dosazovala na politické posty své zástupce a bránila tak uplatňování demokratického politického procesu však způsobila, že se jednotlivé konfese sjednotily v boji za nezávislost státu. (viz kapitola 2.2.1) Lze tedy shrnout, že na tvorbu libanonské národní identity měla vliv Francie. Existence společného nepřítele posílila pocit sdílené identity, která se stala základem kolektivního jednání libanonského obyvatelstva. Výsledkem bylo přijetí politického systému sdílení moci, který se vyznačoval prvky konsociační demokracie. Režim byl schválen a implementován dobrovolně zástupci všech libanonských konfesí. Sjednocující roli zde hrál společný zájem všech komunit, kterým bylo vymanit zemi z vlivu Francie a získat nezávislost.

Pocit sdílené národní identity oslabily události ze 60. let, kdy na zemi začaly dopadat negativní důsledky arabsko-izraelského konfliktu. Libanonskou společnost rozdělil zejména odlišný postoj ke sporu mezi Izraelem a Palestinou a neshody ohledně budoucí zahraničně-politické orientace státu. Situaci zhoršovala přítomnost palestinských uprchlíků na libanonském území a zásahy Sýrie, jejíž aktivity cíleně prohlubovaly spory mezi konfesemi. (viz kapitola 2.2.3) Fragmentace společnosti se projevila odklonem konfesí od sdílené národní identity ve prospěch kolektivních identit jednotlivých skupin.

Také ty se však v důsledku vnitřních neshod začaly štěpit. Centrální vláda z důvodu neschopnosti vyrovnat se s krizí ztratila důvěru obyvatelstva, což mělo za následek kolaps politického systému. Zhroucení režimu způsobilo také narušení vnitřní soudržnosti náboženských komunit. (viz kapitola 2.2.4)

Ke znovunastolení sdílené vlády došlo počátkem 90. let implementací Taifské dohody. Situace byla odlišná, než před získáním nezávislosti ve 40. letech. Sjednocující funkci sdílené národní identity nyní vystřídaly výhody, které pro zúčastněné komunity plynuly v případě obnovy systému sdílení moci. Smlouva přislíbila decentralizaci režimu, kterou požadovali maronité a postupnou dekonfesionalizaci, o niž usiloval muslimský tábor. (viz kapitola 2.5.2) Působila, jako dočasné a přechodné opatření, proto znesvářené strany nakonec přistoupily na její podmínky. Společné zájmy tak přispěly k překonání vnitřní fragmentace v rámci jednotlivých konfesí. Posílení kolektivních identit umožnilo rekonstrukci systému, jelikož vnitřní soudržnost subkultur je nezbytnou podmínkou fungování konsocialismu.

K podobné situaci došlo také v Severním Irsku, jehož obyvatelstvo se vyznačuje nejen rozličnou kulturou a náboženstvím, ale i odlišným postojem vůči národnostní identitě. Zatímco protestanti vnímají vlastní kolektivní identitu jako britskou, katolíci pocítují příslušnost k irskému národu. K upevnění těchto vazeb došlo vlivem rozdělení irského ostrova na Irskou republiku a Severní Irsko a zavedením politického systému většinové demokracie. (viz kapitola 3.1.3) Sunningdalecká dohoda selhala, jelikož byla odmítnuta především protestantskou částí obyvatelstva. S pravidly systému sdílení moci nesouhlasila ani radikální křídla severoirských nacionalistů, která požadovala připojení provincie k jižnímu sousedovi. Opatření plynoucí ze Sunningdalecké dohody byla z jejich pohledu nedostatečná. Smlouva tedy nedokázala splnit požadavky ani jedné ze znesvářených stran a nezískala obecnou podporu obyvatelstva. (viz kapitola 3.3.2)

Na změně postoje společnosti vůči sdílené vládě nad provincií se podílelo zejména rozšíření severoirské politiky o ‚irskou dimenzi‘, k čemuž došlo po přijetí Anglo-irské dohody. Dohoda zapojila irskou vládu do politického procesu a poskytla jí právo reprezentovat severoirské nacionalisty na mezivládní úrovni. Dále také posílila morální a politickou váhu konstitučního nacionalismu. To mělo pro katolickou komunitu symbolický význam, jelikož tím britská a irská vláda prokázala ochotu vyjít vstříc jejich požadavkům. Katolíci smlouvu vnímali jako první krok k postupnému sblížení s Irskou republikou. (viz kapitola 3.3.3)

Velkopáteční dohoda přinesla konstitucionální změny, které vycházejí vstříc oběma stranám konfliktu. Reformu obsazování politických postů ve vládě a v parlamentu a přiznání role vlády Irské republiky při řešení klíčových oblastí severoirské politiky lze interpretovat jako ústupky nacionalistům. Nové instituce a změněný volební systém poskytuje minoritním nacionalistickým stranám zastoupení ve vládě provincie. Garance práva veta a zrušení článků 2 a 3 Ústavy Irské republiky, které v minulosti potvrzovaly její jurisdikci nad územím celého ostrova, vychází vstříc unionistům. Velkopáteční dohoda garantuje protestantům jejich britskou identitu prostřednictvím unie s Westminsterem, dokud budou tvořit většinu severoirského obyvatelstva. Lze tedy shrnout, že na přijetí Velkopáteční dohody a její úspěšné implementaci se stejně jako v Libanonu podílely přísliby budoucích výhod pro obě komunity. Protestantům smlouva garantovala, že provincie nadále zůstane součástí Velké Británie, dokud s tímto uspořádáním bude souhlasit většina obyvatel Severního Irsku. Katolíci naopak vnímali smlouvu jako další krok k postupnému připojení k Irské republice. (viz kapitola 3.5)

Jednou z příčin selhání Sunningdalecké dohody a dlouhodobé neschopnosti vyřešit konflikt v Severním Irsku byla – podobně jako v případě Libanonu - vnitřní nesoudržnost obou táborů. Katolíci i protestanti čelili vnitřní fragmentaci, kterou posilovaly aktivity polovojskových organizací. K upevnění vnitřní koherence a posílení kolektivní identity podle mého názoru přispělo zapojení radikálních křídel obou táborů do procesu vyjednávání o mírové dohodě. (viz kapitola 3.3.4) Jejich účast při jednání a příslib možnosti zapojit se do politického procesu vedly k širší akceptaci nového politického uspořádání.

4.3 Vnější vlivy na mírový proces

Mírový proces v Libanonu a v Severním Irsku představuje vazby mezi zájmy a identitami. Taifská a Velkopáteční dohoda, které obsahují opatření, jejichž cílem je přimět znesvářené strany ke kompromisnímu řešení konfliktu, jsou příklady aplikace propojení bezpečnosti s kolektivními identitami a dynamiky vztahů identit a zájmů v konkrétně implementované politice. (viz kapitola 1.3.2) Poměry, které vedly ke přijetí systému společného vládnutí odhalují, že za určitých situací hrají nejdůležitější roli zájmy. Zde je nutné přihlídnout k rozhodující roli cizích vlád.

Výsledkem analýzy okolností, které vedly ke přijetí nepsané Národní dohody, Taifské dohody, Sunningdalecké smlouvy a Velkopáteční dohody je zjištění, že ve všech

případech s výjimkou Národní dohody byly rozhodujícími faktory vnější vlivy. V mírovém procesu v Severním Irsku hrála důležitou roli především Velká Británie a Irská republika a dále Spojené státy a Evropská unie. Britská a irská vláda přislíbila garanci budoucího uspořádání, Spojené státy vyjednaly odzbrojení polovojských organizací a Evropská unie přislíbila budoucí ekonomický rozvoj regionu v případě, že dojde k ukončení konfliktu a obnovení vnitropolitické stability. (viz kapitola 3.4) V Libanonu se o přijetí dohody zasloužila především Liga arabských států, která zorganizovala setkání politických představitelů Libanonu a stala se prostředníkem při vyjednávání o budoucí podobě mírové smlouvy. (viz kapitola 2.4.3)

Strategie Velké Británie během mírového jednání v Severním Irsku se postupem času měnila a vyvíjela. Na přístupu britské vlády se promítaly zájmy Velké Británie. Země netrvala na zachování provincie v rámci unie. Jejím cílem bylo ukončení konfliktu. Britskou politiku vůči severoirské otázce ovlivňovala zejména narůstající potřeba finančních investic, kterými Westminster podporoval ekonomiku a bezpečnost Severního Irsku. Dále pak vzrůstající násilí, exportované ze strany PIRA na britskou pevninu a britská veřejnost, která žádala stažení britských vojenských jednotek z provincie. Určitou roli hrálo intenzivnější zapojení Irské republiky do mírového procesu a nátlak na ukončení konfliktu ze strany americké vlády, konkrétně mírové iniciativy Clintonovy administrativy. (viz kapitola 3.4.1)

Irská republika se do mírového procesu v Severním Irsku aktivněji zapojila po selhání Sunningdalešské dohody. Podpisem Anglo-irské smlouvy a Společné deklarace pak Irská republika jasně vyjádřila zájem o podíl na mírovém procesu v Severním Irsku s cílem vyřešit dlouholetý konflikt. Její politiku v provincii ovlivňovaly historické vazby irských občanů na obyvatelstvo Severního Irsku, vývoj vzájemných vztahů po rozdělení ostrova a současný postoj irské veřejnosti k otázce budoucnosti provincie. Dále pak vývoj vztahů mezi Irskou republikou a Velkou Británií, kde hrály rozhodující roli politické, strategické a ekonomické zájmy obou zemí. (viz kapitola 3.4.2)

Spojené státy dodaly mírovému jednání určitou dynamiku a podílely se na řešení sporných oblastí, jako byla otázka odzbrojení polovojských organizací. Zapojení USA do mírového procesu ovlivnil zejména vnitropolitický vývoj, především neúspěch Billa Clintona při realizaci vnitřních reforem, což vedlo ke snaze o prosazení se v zahraničních záležitostech. Clintonův zájem o severoirský problém bývá vysvětlován jeho snahou získat hlasy voličů z řad občanů USA s irskými kořeny. Aktivity Spojených států byly

rovněž umožněny tím, že skončila Studená válka, která zemi uvolnila ruce ve vztahu s Velkou Británií. (viz kapitola 3.4.3)

Lze tedy shrnout, že v případě Severního Irsku hrály rozhodující roli zájmy vnějších aktérů. Jejich společným cílem bylo ukončení konfliktu. Původní dobrovolný konsocionalismus byl v polovině 80. let vystřídán nátlakovým konsocionalismem, který měl ovlivnit kolektivní identity obou stran konfliktu tak, aby přijaly kompromisní řešení a souhlasily se společnou vládou nad provincií.

Úloha vnějších aktérů během mírového procesu v Libanonu se odlišuje od případu Severního Irsku. Přesto i zde lze nalézt společné znaky, kterými jsou zejména role zájmů cizích států a organizací, jež ovlivňovaly jak vývoj konfliktu, tak i konečnou podobu mírové dohody. Okolní státy v Libanonu prosazovaly vlastní zájmy, které se vzájemně vylučovaly, proto byla jejich role během mírového procesu spíše negativní. Druhým společným znakem je přítomnost nátlakového konsocionalismu. Bez iniciativy Ligy arabských států, která zprostředkovala úspěšné završení mírového jednání podpisem Taifské dohody, by konflikt v zemi pravděpodobně pokračoval, jelikož zástupci jednotlivých konfesí nehodlali ustoupit od vlastních cílů.

Sýrie nejdříve vystupovala jako neutrální prostředník konfliktu. Jejím cílem však nebylo obnovení míru a pořádku nezávislého a neutrálního státu, ale vytvoření úzkých vazeb obou zemí tak, aby mohla zasahovat do vnitropolitického dění Libanonu a ovlivňovat jeho vývoj a zahraniční politiku. Proto přispívala ke zhoršení vztahů mezi libanonskými konfesemi tím, že všechny strany konfliktu podporovala při vzájemných ozbrojených střetech a během útoků křesťanských milic na příslušníky OOP. (viz kapitola 2.4.2)

Izrael zpočátku usiloval o to, aby se sousední Libanon stal jeho regionálním spojencem. Od tohoto úsilí upustil poté, co se země během první arabsko-izraelské války připojila na stranu arabských států. Počátkem 80. let došlo k invazi izraelských vojsk na libanonské území s cílem potlačit aktivity OOP. Zároveň se pokusil o uzavření mírové smlouvy a zahájení oficiálních diplomatických styků mezi oběma zeměmi. Tomu však zabránila Sýrie a převážná část muslimských i křesťanských Libanonců. (viz kapitola 2.4.1)

Během 80. let se do mírového procesu v Libanonu zapojila Liga arabských států. Důvodem byl především mezinárodní rozměr konfliktu v Libanonu, který zhoršoval bezpečnostní situaci na Blízkém východě. Členské státy organizace vzaly v úvahu

neschopnost libanonských elit vyřešit vnitropolitickou krizi a převzaly roli zprostředkovatele míru. K jednání v Taifu byli přizváni výhradně zástupci libanonské vlády, s nimiž představitelé Ligy vyjednávali o podobě mírové dohody a reformách politického systému. Úpravy vztahů se Sýrií, které byly součástí dohody, byly již dříve předjednány se zástupci syrské vlády v Damašku. (viz kapitola 2.4.3)

Podobně, jako v případě Severního Irsku, se také v Libanonu jednalo o nátlakový konsocionalismus, jelikož byli z jednání vyloučeni představitelé jednotlivých segmentů, kteří nebyli členy libanonské vlády a parlamentu. Převážné části libanonských elit tak byla smlouva představena již v konečné podobě bez toho, aby se mohly ke konkrétním prvkům dohody jakkoliv vyjádřit. Byly zavedeny i ekonomické a diplomatické blokády militantních křídel libanonských konfesí, které odmítaly přistoupit na navržené reformy. Postupně došlo k implementaci změn, plynoucích z Taifské dohody. (viz kapitola 2.4.3)

4.4 Rigidita konsociačního modelu

Při posuzování vhodnosti zavedení konsociačního modelu v rozdělených společnostech se setkáváme se zásadním problémem. Výzkum aplikace systému v Libanonu a v Severním Irsku prokázal, že v obou případech hrály při implementaci modelu rozhodující roli kolektivní identity. Konsocionalismus je založen na existenci pevných a vnitřně koherentních segmentů, které spolupracují výhradně na úrovni elit. Přijmeme-li však konstruktivistický přístup k identitám, které jsou nestálé a fluidní, pak čelíme z mého pohledu největší překážce stabilního a dlouhodobého fungování konsociační demokracie.

To prokazuje zejména případ Libanonu. Jedním z hlavních důvodů selhání režimu v 70. letech byla rigidita systému sdílení moci. (viz kapitola 2.2.4) Proporční zastoupení libanonských konfesí v parlamentu bylo zajištěno tak, že byla křesla předem rozdělena vzhledem k početnímu poměru mezi skupinami. Proporční přidělování poslaneckých mandátů vycházelo ze sčítání lidu v roce 1932, kdy počet křesťanů převyšoval muslimy v poměru 6:5. Podobně byla předem stanovena i náboženská příslušnost představitelů nejvyšších politických funkcí. Politická moc byla soustředěna především v rukou maronitského prezidenta.

Tento systém čelí dvěma základním problémům, na které bylo poukázáno již v teoretické části práce. Prvním problémem je, že politický režim v Libanonu není schopen reagovat na demografické změny a minimalizovat potenciální konflikty, díky

čemuž může postupně ztrácet podporu obyvatelstva. (viz kapitola 1.2) Zadruhé, takový systém privilejuje určité skupinové identity oproti jiným skupinovým identitám. Systém zároveň diskriminuje jednotlivce, kteří nepocitují příslušnost k určitému segmentu. (viz kapitola 1.3.1)

Změny politického uspořádání vycházející z Taifské dohody z mého pohledu řeší uvedené problémy pouze krátkodobě. Reformy reagují na nespravedlivé rozdělení poslaneckých křesel tím, že upravují předem stanovený poměr mezi jednotlivými konfesemi v parlamentu. Dále pak posilují pravomoci libanonského premiéra a předsedy poslanecké sněmovny na úkor prezidenta. Systém však stále nereflektuje zájmy jednotlivců, kteří nepocitují příslušnost ani k jedné z předem definovaných skupin. Nezohledňuje ani fakt, že časem může dojít ke tvorbě nových skupin, které budou rovněž vyžadovat vlastní zastoupení ve vládě.

Současný politický systém Severního Irska se podle mého názoru vyrovnává s uvedenými problémy lépe, než politický systém Libanonu. Proporcionalita je zajištěna poměrným obsazováním ministerských postů vzhledem k volebním výsledkům. V provincii existuje systém duálního premiérství prvního ministra a jeho zástupce. Oba premiéři jsou zvoleni společně nejméně polovinou nacionalistických a unionistických poslanců Shromáždění a jejich pravomoci jsou na rozdíl od libanonského systému zcela rovnocenné. Vyvážené zastoupení obou skupin v parlamentu je zaručeno volebním systémem, který vychází z proporční reprezentace s jedním přenosným hlasem, což zaručuje poměrné zastoupení všech severoirských komunit v severoirském Shromáždění. (viz kapitola 3.5.2)

Každý člen Shromáždění musí předem stanovit svou skupinovou identitu. Na rozdíl od Libanonu, může severoirský občan volit mezi nacionalistickou, unionistickou nebo „jinou“ příslušností. Politický systém Severního Irska také zaručuje práva jednotlivců, kteří nepocitují sounáležitost ani k jedné z kolektivních komunit a zavádí rovné financování katolických, protestantských a integrovaných škol. Tato opatření řeší problém vyloučení jednotlivců a skupin, které nepocitují příslušnost k unionistickému ani nacionalistickému táboru. (viz kapitola 3.5.1)

Dnešní politické uspořádání Severního Irska je tedy ve srovnání s Libanonem stabilnější a flexibilnější. Je však třeba podotknout, že fungování severoirského režimu je umožněno tím, že politický systém reflektuje výhradně dva hlavní segmenty, zatímco politický systém Libanonu se vyrovnává s existencí čtrnácti náboženských komunit. Na

tomto místě je třeba připomenout, že Lijphart nabízí možné řešení rigidity systému v zemích, jako je Libanon. Navrhuje modifikaci konsociačního modelu tak, aby bylo jednotlivým skupinám poskytnuto právo na sebeurčení. Skupiny, které budou sdílet moc, by se mohly definovat zpětně až po zavedení systému sdílení moci.⁴³⁸ Takový systém by byl schopen formovat politickou adaptaci tím, že rozpozná lokální většiny bez toho, aby výrazně diskriminoval minoritní skupiny a jednotlivce, čímž by byly odstraněny nedostatky současného politického uspořádání Libanonu. (viz kapitola 1.3.1)

---

⁴³⁸ V praxi by v případě Libanonu mohlo dojít k reformě volebního systému ze současného většinového volebního systému na systém poměrného zastoupení. Právo menšinového veta by již nadále nebylo výsadou předem stanovených skupin, ale každé politické strany, která získá určitý počet hlasů ve volbách. Systém by měl zároveň umožnit vznik nových skupin, které budou reflektovány v parlamentu při proporčním rozdělování mandátů. To by zřejmě vyžadovalo častější sčítání lidu, které by umožnilo případné přerozdělení křesel tak, aby systém odrážel aktuální demografickou situaci.

Závěr

Cílem práce bylo pomocí komparativní případové analýzy konfliktu a mírového procesu v Libanonu a v Severním Irsku posoudit vhodnost využití konsociačního modelu v segmentovaných společnostech. V úvodu jsem si položila otázku, zda je konsocialismus vhodné, efektivní a dlouhodobé řešení vnitřních konfliktů v rozdělených společnostech. Prostřednictvím srovnání Libanonu a Severního Irsku jsem upozornila na podobnosti a rozdíly v uplatňování konsocialismu, což odhalilo slabé stránky modelu.

Příklad Severního Irsku z mého pohledu poukázal na to, že konsociační demokracie je vhodnějším politickým uspořádáním v rozdělených společnostech než demokracie většinová. V tomto případě lze systém sdílení moci srovnat s obdobím, kdy v provincii fungovala majoritní demokracie, díky níž docházelo k permanentnímu vyloučení minoritní skupiny z rozhodovacího procesu. Konsociační demokracie narozdíl od předchozího politického uspořádání zaručuje zastoupení obou existujících segmentů. To přispívá k minimalizaci konfliktu, mezi jehož příčiny patřila diskriminace katolíků v politické sféře. Vhodnost modelu pro rozdělené společnosti oproti většinové demokracii dokazuje i případ Libanonu, kde po skončení občanské války došlo k návratu k systému sdílení moci v modifikované formě.

Lijphart vymezil 4 základní prvky, které definují konsociační demokracii a upozornil, že tyto prvky lze aplikovat různými způsoby. Toto tvrzení demonstrují příklady Severního Irsku a Libanonu, kde je model aplikován velmi odlišně. Lijphart určil řadu podmínek, které z jeho hlediska přispívají k úspěšnému fungování konsocialismu. Zároveň upozornil, že splnění všech těchto podmínek není ani nezbytné, ani dostatečné a uvedené faktory jsou pouze příznivé či zprostředkující. Srovnání Libanonu a Severního Irsku přineslo zjištění, že lepší podmínky pro fungování modelu existují na první pohled jednoznačně v Libanonu. Systém sdílení moci má v zemi dlouhodobou tradici, která sahá do 19. století. Současný režim vychází z předchozí zkušenosti a je výsledkem historického vývoje politického systému. V Libanonu dále existuje rovnováha sil mezi subkulturami, kdežto v Severním Irsku jeden segment početně převyšuje druhý. Fungování konsocialismu v Severním Irsku oproti Libanonu komplikuje skutečnost, že se tamní společnost vyznačuje socioekonomickou nerovností mezi skupinami. Konsocialismus dále podporuje existence společného nepřítel. Zde má opět výhodu Libanon, kde roli společného nepřítel hrála ve 30. letech Francie, která způsobila vlnu

protestů tamního obyvatelstva, čímž přispěla k překonání rozporů mezi libanonskými konfesemi.

Z uvedeného však nelze v žádném případě vyvodit, že v Severním Irsku neexistují podmínky pro fungování konsocialismu. Podle mého názoru je nejdůležitějším předpokladem úspěšného uplatnění modelu segmentální autonomie skupin, což severoirská společnost jednoznačně naplňuje. Obě tamní komunity jsou poměrně uzavřené, což podporuje tradiční endogamie a oddělené školství. To umožňuje, aby docházelo k vyjednávání mezi oběma tábory výhradně na úrovni elit. Severní Irsko má oproti Libanonu výhodu relativní absence tlaku na rozhodovací aparát. Současné politické elity se těší podpoře severoirského obyvatelstva, stejně jako samotný systém sdílení moci. Ke snížení tlaku na vládnoucí aparát přispívá i to, že jsou do politického procesu zapojeny radikální politická křídla, která byla v minulosti spojována s aktivitami polovojskových organizací.

Lze tedy obecně shrnout, že Lijphartovy podmínky úspěšného fungování konsociační demokracie jsou skutečně pouze pomocnými ukazateli, nikoliv určujícími prvky, podle nichž lze posuzovat vhodnost modelu pro rozdělené společnosti.

Srovnání obou případů přineslo poznatky, které upřesňují a doplňují Lijphartovu teorii. Zaprvé: sledování vývoje mírového procesu a okolností vedoucích ke přijetí systému sdílení moci, prokázalo rozhodující roli vnějších aktérů. Velkopáteční a Taifská dohoda jsou příklady nátlakového konsocialismu. Bez razantních zásahů zvnějšku by ke přijetí kompromisu v obou případech zřejmě nedošlo. Sledování vývoje mírového jednání v Severním Irsku a v Libanonu navíc prokázalo, že na transformaci skupinových identit mají rozhodující vliv jejich zájmy. To potvrdilo domněnku, že ekonomické či politické zájmy cizích vlád mohou vést k jejich zapojení do jednání a ke snaze přimět strany konfliktu ke přijetí mírové smlouvy. Lijphart zohledňuje pozitivní vliv vnějších aktérů na přijetí konsociačního modelu pouze v tom případě, jsou-li pro znesvářené segmenty společným nepřítelem. Výzkum konsocialismu v Severním Irsku a v Libanonu prokázal, že vnější síly mohou také zprostředkovat zavedení modelu pomocí pozitivní intervence.

Zadruhé: oba případy podle mého názoru potvrdily, že konsociační model může sloužit jako dočasné řešení politického uspořádání. Hlavním důvodem je rigidita systému. Konsocialismus vychází z existence autonomních, relativně uzavřených a neměnných skupin. Sledování vývoje v Libanonu a v Severním Irsku však prokázalo, že skupinové

identity nejsou neměnné a podléhají různým vlivům. Například v Libanonu došlo díky širšímu arabsko-izraelskému konfliktu k vnitřní fragmentaci jednotlivých segmentů. Režim, založený na existenci 14 konfesních komunit, již nadále nemohl plnit svou funkci. Po úpravách z Taifu došlo k přerozdělení politických postů, hlavní princip systému však zůstal zachován. Oproti tomu politický systém Severního Irsku se lépe vyrovnává s největším nedostatkem modelu, kterým je jeho rigidita, i když členové Shromáždění musejí předem stanovit svou skupinovou identitu. Na rozdíl od Libanonu, kde má jednotlivec povinnost přihlásit se k jedné z předem vymezených konfesních skupin, má severoirský občan možnost volby mezi nacionalistickou, unionistickou nebo „jinou“ příslušností. Uvedené opatření je z mého pohledu efektivním řešením problému vyloučení jednotlivců a skupin, které nepocítují příslušnost k žádnému z předem určených táborů. Tato úprava je pro dlouhodobější fungování systému velice důležitá, zejména pokud přijmeme argument, že kolektivní identity nejsou stálé, ale podléhají okolnostem, které souvisejí s měnícím se charakterem mezinárodního prostředí, nebo s probíhajícím vnitrospolečenským konfliktem.

Přijetí argumentu, který se týká proměnlivosti skupinových identit, tedy otevřelo nové možnosti ve výzkumu konsociačního modelu. Konstruktivistický přístup ke kolektivními identitám lze z mého pohledu využít jak při určování příčin jeho kolapsu v zemích a regionech probíhajícího konfliktu, tak i při analýze mírového procesu v oblastech, kde dochází k pokusu o jeho implementaci.

Třetí poznatek se rovněž týká dočasného charakteru modelu. Z případových studií vyplývá, že konsocialismus nemůže fungovat bez široké podpory ze strany většinového obyvatelstva a bez ochoty elit společně vládnout. V Libanonu i v Severním Irsku došlo ke přijetí systému sdílení moci díky tomu, že jednotlivé strany považovaly mírové dohody a reformy politického uspořádání za přechodné řešení. V Libanonu smlouva přislíbila decentralizaci režimu, kterou požadovali maronité a postupnou dekonfesionalizaci, o niž usiloval muslimský tábor. Dohoda potvrdila úzké vazby mezi Libanem a Sýrií, čímž vyšla vstříc muslimům a zároveň křesťanský tábor ujistila o postupném odchodu syrských vojsk z libanonského území. K podobné situaci došlo i v Severním Irsku. Velkopáteční smlouva garantovala protestantské části populace, že provincie nadále zůstane součástí Velké Británie, dokud s tímto uspořádáním bude souhlasit většina obyvatel Severního Irsku. Katolíci naopak vnímali smlouvu jako další krok k postupnému připojení k Irské republice. Změny plynoucí z obou smluv působily,

jako dočasná a přechodná opatření, proto znesvářené strany nakonec přistoupily na jejich podmínky.

Domnívám se, že konsociační model může být vhodným řešením pro segmentované společnosti. Je však třeba brát v úvahu dynamiku systému, která je rigidní a lze tedy očekávat, že vzhledem k proměnlivému charakteru skupinových identit bude časem vyžadovat určité modifikace.

Statistické údaje

Počet slov: 41 397

Počet znaků bez mezer: 267 729

Summary

The aim of this diploma essay was to analyse the suitability of consociationalism in segmented societies. By means of the comparative studies of Lebanon and Northern Ireland I considered the possibility to apply the consociational model in countries or regions, which experienced long-lasting internal conflict or civil war. In the beginning I formulated a hypothesis, that consociationalism is effective but temporary solution to post-conflict fragmented societies. During the time the system should be modified in order to reflect the changing character of the existing segments. As a result of its rigidity, the consociational model might be the source of the future disputes and cause another civil conflict.

I chose the cases of Northern Ireland and Lebanon because of the similarity of their ethno-national conflicts and the contrast between their regional situations. Comparing the consociationalism in Lebanon and Northern Ireland I tried to stress not only the common characteristics, but also differences in implementation of the model. I based my analysis on the theory of consociational democracy as it was introduced and described by Arend Lijphart. He listed conditions, which are favorable for its successful implementation. Most of those conditions stem from the character of the society and from the regional environment of the country or region. Instead of using the primordial view of ethnicity, I used the constructivist approach to collective identities, which, according to the social constructivists, are fluid and flexible.

Application of the consociational model on the political regimes of both countries revealed common links between those cases. Whilst in Lebanon the power sharing system has a longstanding tradition, in Northern Ireland the system was imposed in an attempt to stop the escalating violence under the 1973 Sunningdale Agreement. However, in both cases the power sharing system collapsed due to internal and external factors, which resulted in outbreak of civil war in Lebanon and inter-communal conflict in Northern Ireland. In 1989 Lebanon returned to power sharing by implementation of constitutional changes under the Taif Agreement in 1989 and Northern Ireland returned to the Sunningdale model signing the Good Friday Agreement in 1998.

The conclusion of the essay is that Lijphart overlooked the importance of external factors, which can play also positive role. The link between collective identities and interests revealed the requirement of sufficient motivation of elite to engage in power sharing and to take the tough decisions conducive to inter-ethnic political

accommodation. This pressure should come in the form of coercive external forces. In case of Lebanon it was the presence of positive external and internal motivating pressures that allowed the consociational model to become the mode of government adopted by a majority of Lebanon's elite. In contrast, in 1973 Irish and British elite failed to provide such coercive pressure, which led to failure of the power sharing system soon after its implementation. This situation changed in 1998 when the British and Irish governments provided the incentives for a majority of the domestic elite to participate in the new power sharing system. Both societies consider the consociational democracy as temporary solution to the situation. Therefore it is very premature to suggest that consociationalism is a long-standing solution for conflicting segmented societies.

Seznam použitých zdrojů

Literatura základní obecná:

BARŠA, P., CÍSAŘ, O.: *Anarchie a řád ve světové politice. Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů*, Portál, Praha 2008.

GOMBÁR, E.: *Moderní dějiny islámských zemí*, Karolinum, Praha 1999.

LONG, E. D., REICH, B.: *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*, Westview Press, Boulder 2002.

MOODY, T., W., MARTIN, X.: *Dějiny Irska*, Lidové noviny, Praha 1996.

ŘÍCHOVÁ, B., LISA, A.: *Antologie světových politologů*, Vysoká škola ekonomická, Praha 1995.

ŘÍCHOVÁ, B.: *Přehled moderních politologických teorií*, Portál, Praha 2000.

Literatura základní monografická:

a) Neperiodická:

ABRAHAM, A., J.: *The Lebanon War*, Praeger, Westport 1996.

BEW, P., GIBBON, P., PATTERSON, H.: *Northern Ireland 1921-1994: Political forces and Social Classes*, Serif, London 1995.

BOURNE, A., K.: *EU and Teritorial Politics Within Member States: Conflict or CoOperation?* Brill Academic Publishers. Boston 2004.

BRASS, P., R.: *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*, Sage Publications Ltd, New Delhi 1991.

BRUBAKER, R.: *Ethnicity without groups*, Harvard University Press, Cambridge 2006.

BUCKLAND, P.: *The Factory of Grievances: Devolved Government in Northern Ireland 1921-39*. Gill and Macmillan, Dublin 1979.

COOGAN, T.,P.: *The Troubles. Ireland's ordeal and the search for peace*. Palgrave Macmillan, New York 2002.

COULTER, C.: *Contemporary Northern Irish Society: An Introduction*, Pluto Press, London 1999.

CUNNINGHAM, M.: *British Government and the Northern Ireland Question: Governing a Divided Community*, PAVIC, Sheffield 1994.

ČEJKA, M.: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Centrum strategických studií, Brno 2005.

- DAHL, A., R.: *Political Oppositions in Western Democracies*, Yale University Press, New Haven 1966.
- EDWARDS, A., BLOOMER, S.: *Transforming the Peace in Northern Ireland. From Terrorism to Democratic Politics*, Irish Academic Press, Dublin 2008.
- FRANK, J.: *Konflikt v Severním Irsku*. Triton, Praha 2006.
- GOMBÁR, E.: *Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*, Karolinum, Praha 2001.
- GOMBÁR, E.: *Kmeny a klany v arabské politice*, Karolinum, Praha 2004.
- HENNESSEY, T.: *The Northern Ireland Peace Process. Ending Troubles?* Palgrave, Dublin 2000.
- HUNTINGTON, S. P.: *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, University of Oklahoma Press, Norman 1991.
- HOROWITZ, D., L.: *A Democratic South Africa? Constitutional Engineering in a Divided Society*, University of California Press, Berkeley 1991.
- HOROWITZ, D, L: *Ethnic Groups in Conflict: Theories, Patterns, and Policies*. University of California Press, Berkeley 1985.
- HOROWITZ, D., RUSSEL, D., O'FLYNN, I.: *Power Sharing, New Challenges for Dividend Societies*, Pluto Press, London 2005.
- JENKINS, R.: *Rethinking Ethnicity: arguments and explorations*, Sage Publications Ltd, London 1997
- KERR, M.: *Imposing Power-Sharing. Conflict and Coexistence in Northern Ireland and Lebanon*, Irish Academic Press, Dublin 2006.
- KHALAF, S.: *Civil and Uncivil Vionlence in Lebanon. A history of the Internationalization of Communal Conflict*, Columbia University Press, New York 2002.
- KROPÁČEK, L.: *Blízky východ na přelomu tisíciletí: Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*, Vyšehrad, Praha 1999.
- KROPÁČEK, L.: *Islámský fundamentalismus*, Vyšehrad, Praha 1996.
- LIJPHART, A.: *Democracy in Plural Societies: a comparative exploration*, Yale University Press, New Haven 1980.
- LIJPHART, A.: *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practise*, Routledge, New York 2007.

- McGARRY, J., O'LEARY, B.: *The Northern Ireland Conflict: Consociational engagements*. Oxford University Press, New York 2004.
- McGARRY, J., O'LEARY, B.: *Consociational Theory*, Routledge, Oxon 2009
- McSWEENEY, B.: *Security, Identity, Interests. A Sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge 1999.
- NEUHEISER, J., WOLFF, S.: *Peace at Last? The Impact of the Good Friday Agreement on Northern Ireland*, Berghahn Books, Oxford 2003.
- NOVÁK, M., LEBEDA, T.: *Volební a stranické systémy, ČR v mezinárodním srovnání*, Aleš Čeněk, Dobrá voda u Pelhřimova 2004.
- O'BRIEN, B.: *The Long War, IRA and Sinn Féin*, O'Brien Press, Dublin 1999.
- PECORA, P., V.: *Nationals and Identities: Classic readings*. Wiley-Blackwell, Oxford 2001.
- PRESTON, M.: *Ending Civil War: Rhodesia and Lebanon in Perspective*, Tauris Academic Studies, London 2005.
- REYNOLDS, A.: *The Architecture of Democracy. Constitutional Design, Conflict Management, and Democracy*, Oxford University Press, Oxford 2003.
- RICHANI, N.: *Dilemmas of Democracy and Political Parties in Sectarian Societies: The Case of the PSP in Lebanon*, Palgrave Macmillan, New York 1998.
- RIKER, W., H.: *The Theory of Political Coalitions*, Yale University Press, New Haven 1962.
- RUANE, J., TODD, J.: *The dynamics of conflict in Northern Ireland. Power, conflict and emancipation*, Cambridge University Press, Cambridge 1996.
- SMOCK, D.R., SMOCK, A.C.: *The Politics of Pluralism, A Comparative Study of Lebanon and Ghana*, Elsevier, New York 1975.
- ŠLOSARČÍK, I.: *Politický systém Irska*, SLON, Praha 2007.
- WINSLOW, Ch.: *Lebanon : War and Politics in a Fragmented Society*, Routledge, London 1996.

b) Periodická:

- BARRY, B.: „The Consociational Model and Its Dangers“. In: *European Journal of Political Research*, 1975, vol. 111, no. 4.
- BRINKLEY, J.: „The Collapse of Lebanon's Army: U.S. said to ignore factionalism“. In: *New York Times*, 11.3.1984.

- DARNTON, J.: „Britain Concedes It Secretely Made Contact With I.R.A.“. In: *New York Times*, 29. 11. 1993.
- DEANE, S.: „Instituting Peace: Third Party Principles and the Mitchell Effect“. In: *International Studies Association, Annual Conference, Chicago, Illinois 28.2.2007 – 4.3.2007*.
- DEEB, M.,J., DEEB, M., K.: „Regional Conclit and Regional Solutions: Lebanon.“ In: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol 518, Resolving Regional Conflicts: International Perspectives (Nov., 1991).
- DIXON, P.: „‘A House dividend Cannot Stand‘: Britain, Bipartisanship and Northern Ireland. In: *Contemporary British History*, 9: 1.
- DIXON, P.: „British policy towards Northern Ireland 1969-2000: continuity, tactical adjustments and consistent ‘inconsistencies’. In: *British Journal of Politics and International Relations*, Vol. 3, No. 3, October 2001.
- DIXON, P.: „Consociationalism and the Northern Ireland Peace Process: The Glass Half Full or Half Empty“. In: *Nationalism and Ethnic Politics*, 3 (3) (1997), s. 20 – 36.
- DIXON, P.: „Performing the Northern Ireland Peace Process on the World Stage“. In: *Political Science Quarterly*, Vol. 121, No. 1, 2006.
- HANF, T.: „Time-tested Co-operation. The Coexistence of the Lebanese Religious Communities Is Put to the Test“. In: *Herder Korrespondenz*, 2006/9.
- HUDSON, M.: „Democracy and Social Mobilization in Lebanese Politics“. In: *Comparative Politics*, Vol. 1, No.2., s. 245-263.
- CHAMEI, J.: „Religious groups in Lebanon: A descriptive investigation“. In: *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 11, No.2.
- KARLAS, J.: „Role USA v ulsterském mírovém procesu“. In: *Mezinárodní politika*, roč. 24, č. 4/2000.
- LANDAU, J. .M.: „Elections in Lebanon“. In: *The Western Political Quaterly*, Vol. 14, No. 1, Part 1, March 1961, 120-147.
- LIJPHART, A.: „Consociational Democracy“. In: *World Politics*, 2/1969, s. 207-225.
- LIJPHART, A.: „Constructivism and Consociational Theory“. In: *APSA – CP*, Volume 12, Number 1 (Winter 2001).
- McKITTRICK, D.: „Northern Ireland: Years of Manoeuvring before all-inclusive talks can begin“, *Independent*, 19. 9. 1994.
- MELICHAR, H.: „Dlouhý Velký pátek: konsocialismus a mírový proces v Severním

- Irsku, 1973-1998“. In: *Mezinárodní vztahy*, 4/2005.
- NAJEM, T.: „The Collapse and Reconstruction of Lebanon“. In: *Durham Middle East Paper*, 6/1998.
- OFEISH, S.: „Lebanon’s Second Republic: Secular Talk, Sectarian Application“. In: *Arab Studies Quarterly*, Winter 1999, 21,1, s. 97-116.
- RIGBY, A.: Lebanon: „Patterns of Confessional Politics“. In: *Parliamentary Affairs*, 1/2000.
- SEAVER B. M.: „The Regional Sources of Power-sharing Failure: The Case of Lebanon“. In: *Political Science Quarterly*, 2/2000.
- SENS, D., A.: „A Commission to Decommission Paramilitary Arms: Northern Ireland's Example“. In: *World Policy Journal*, Fall 2006, Vol. 23, No. 3.

Ostatní zdroje:

- CRONIN, M.: „Catholics and Sport in Northern Ireland: Exclusiveness or Inclusiveness?“ In: <http://www.la84foundation.org/SportsLibrary/ISS/ISS2201/ISS2201d.pdf>. Provozovatel LA84 Foundation. (staženo 1/1/2010).
- FITZDUFF, M., O’HAGAN, L.: „The Northern Ireland troubles: Incore background paper“. In: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/parade.htm>. Provozovatel Conflict Archive on the Internet Service (staženo 16/11/2009).
- HARB, I.: „Lebanon’s Confessionalism: Problems and Prospects“, Peace Briefing, March 2006. In: <http://www.usip.org/resources/lebanons-confessionalism-problems-and-prospects>. Provozovatel United States Institute of Peace (staženo 24/10/2009).
- KLEVAROVÁ, K.: Vliv konsociační demokracie na stabilitu politického systému v Libanonu. Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Praha 2007.
- KRAYEM, H.: „The Lebanese Civil War and the Taif Agreement“. In: <http://ddc.aub.edu.lb/projects/pspa/conflict-resolution.html>. Provozovatel The American University of Beirut (staženo 20/10/2009)
- ZAHAR, M.J.: „Power sharing in Lebanon: Foreign protectors, domestic peace, and democratic failure“. http://www.prio.no/files/file46602_zahar_-_power_sharing_in_lebanon.doc. Provozovatel International Peace Research Institute (staženo 12/10/2009).

Dokumenty:

A Scenario for Peace, 1. 5. 1987. In: <http://www.sinnfein.ie/contents/15210>, provozovatel Sinn Féin.

Agreement on Independent International Commission on Decommissioning, 26.8.1997. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/dec26897.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

Anglo-Irish Agreement, 15. 11. 1985. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/aia/aiadoc.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

Constitution of Ireland, 29. 12. 1937. In: <http://www.constitution.ie/reports/ConstitutionofIreland.pdf>, provozovatel The All-Party Oireachtas Committee on The Constitution.

EU Programme for Peace and Reconciliation, prosinec 1994. In: http://ec.europa.eu/unitedkingdom/about_us/office_in_northern_ireland/funding/peaceii.pdf, provozovatel European Commission.

Government of Ireland Act 1920. In: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/docs/goi231220.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

Joint Declaration on Peace: The Downing Street Declaration, 15. 12. 1993. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/dsd151293.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

May 17 Agreement, 17. 5. 1983. In: <http://www.lebanese-forces.org/lebanon/agreements/may17.htm>, provozovatel The Lebanese Forces.

Northern Ireland Constitution Act 1973, 18.7.1973. In: <http://cain.ulst.ac.uk/hms0/nica1973.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

Northern Ireland Constitutional Proposals. Březen 1973. In: <http://cain.ulst.ac.uk/hms0/cmd5259.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

Propositions on Heads of Agreement, issued by the British and Irish governments, 12.1.1998. In: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/hoa12198.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

Report of the International Body on Arms Decommissioning, 22. 1. 1996. In:
<http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/gm24196.htm>, provozovatel Conflict Archive
on the Internet Service.

Security Council Resolutions – 1978, Resolution 425, 19. 3. 1978. In:
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/368/70/IMG/NR036870.pdf?OpenElement>,
provozovatel United Nations.

The Agreement. Agreement reached in the multi-party negotiations (Belfast Agreement), 10. 4. 1998. In: <http://www.nio.gov.uk/agreement.pdf>, provozovatel Northern Ireland Office, nebo <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

The Future of Northern Ireland: A Paper for Discussion, Green Paper, říjen 1972. In:
<http://cain.ulst.ac.uk/hms0/nio1972.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

The Framework Documents. A New Framework for Agreement, 22. 2. 1995. In:
<http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/fd22295.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

The Lebanese Constitution, 9. 11. 1943. In:
<http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=1>, provozovatel Center for Democracy and the Rule of Law.

The Lebanese Constitution (včetně doplňků z 21. 8. 1990). In:
http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/le00000_.html, provozovatel Universität Bern.

The Sunningdale Agreement, 9. 12. 1973. In:
<http://cain.ulst.ac.uk/events/sunningdale/agreement.htm>, provozovatel Conflict Archive on the Internet Service.

The Taif Accords, 22. 10. 1989, <http://www.cggl.org/scripts/document.asp?id=46228>, provozovatel Center for Democracy and the Rule of Law.

Internetové stránky:

ABC News

<http://www.abc.net.au>

About.com: Middle East Issues

<http://middleeast.about.com>

BBC News

<http://news.bbc.co.uk>

Belfast City Council

<http://www.belfastcity.gov.uk>

Conflict Archive on the Internet Service

<http://cain.ulst.ac.uk/>

České noviny

<http://www.ceskenoviny.cz>

Independent

<http://www.independent.co.uk>

Jewish virtual Library

<http://www.jewishvirtuallibrary.org>

Library of Congress Country Studies

<http://lcweb2.loc.gov>

New York Times

<http://www.nytimes.com>

Slovník cizích slov

<http://www.slovník-cizich-slov.cz/konfese.html>

United Nations Webside

<http://www.un.org>

University of Dartmouth

<http://www.dartmouth.edu>

The North/South Ministerial Council

<http://www.northsouthministerialcouncil.org/>

The American University of Beirut

<http://ddc.aub.edu.lb>

The Daily Star. Lebanon

<http://www.dailystar.com>

The Lebanese Center of Policy Studies

<http://www.lcps-lebanon.org>

Web Citation

<http://www.webcitation.org>

Wikipedia

<http://en.wikipedia.org>